مۇھەممەد يۈسۈپ

زاكات

ئەھكاملىرى ۋە ئادا قىلىش ئۇسۇلى

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھنىڭ نامى بىلەن باشلايمەن.

جىمى ھەمدۇسانالار ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى ۋە مۆمىنلەرنىڭ مەدەتكارى جانابى ئاللاھقا خاستۇر. ئاللاھقا ھەمدۇسانا ئېيتىمەن. ھەق دىنىنى ئىنسانىيەتكە يەتكۈزۈش ئارقىلىق ئۇلارنى كۇپرى ۋە زالالەتنىڭ ئازغۇنلۇقلىرىدىن قۇتۇلدۇرۇپ ئىمان ۋە ھىدايەتنىڭ نۇرىغا يېتەكلىگەن سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد، دۇئا ۋە سالام يوللايمەن، ئۇنىڭ ئائىلە - تاۋابىئاتلىرىغا، ساھابىلىرىغا ۋە ئۇنىڭ يولىنى داۋاملاشتۇرۇپ كەلگەن ۋە تاقىيامەت شۇنداق داۋاملاشتۇرىدىغان مۆمىنلەرگە ئەڭ ئالى سالام يوللايمەن ۋە مەڭگۈ ئامانلىق تىلەيمەن.
زاكات — ئىسلام شەرىئىتىدە بۇيرۇلغان ئاساسلىق پەرزلەرنىڭ ئىككىنچىسى، ئىجتىمائىي ئىبادەتلەرنىڭ بىرىنچىسى ۋە زاكاتنى ئادا قىلىش ھەقىقىي مۆمىنلىكنىڭ ھەم ئېتائەتمەنلىكنىڭ ئىپادىسىدۇر. ناماز ئىسلام دىنىدا بۇيرۇلغان پەرزلەرنىڭ ئەڭ ئاۋۋالقىسى بولسا، ئۇنىڭغا ياندىشىپ كەلگەن ئىككىنچى پەرز زاكاتتۇر. شۇڭىمۇ قۇرئان كەرىمنىڭ كۆپلىگەن ئايەتلىرىدە زاكات نامازغا ياندىشىپ كەلگەن.
زاكات - زۆرۈر بولغان بىر ئىجتىمائىي ئىبادەتتۇر. ئىسلام دىنى زاكاتنى چىقىش يولى قىلىش ئارقىلىق مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆزئارا ياردەم قىلىشىش، بىر - بىرىنىڭ غېمىنى يېيىش، قىيىنچىلىقلىرىنى بىرگە ھەل قىلىش ۋە بىر - بىرىگە يار - يۆلەك بولۇشتىن ئىبارەت بىرلىك، باراۋەرلىك ئىچىدە ئۆمۈر سۈرۈشىنى مەقسەت قىلغان. ئىسلام شەرىئىتى بايلارنىڭ پۇل - ماللىرىدىكى پېقىرلارنىڭ ۋە باشقىمۇ ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭ ئاللاھ تائالا بەلگىلىگەن ھەققىرىنى تۆۋەندىكى ئىككى يول بىلەن ئادا قىلىشقا بۇيرىغان.
1- ئىختىيارىي ياردەم بولۇپ، ئاللاھ تائالانىڭ قۇرئان كەرىمدىكى: ھەقىقەتەن، مۆمىنلەر ئۆز ئارا قېرىنداشلاردۇر دېگەن سۆزىدىكى قېرىنداشلىق بۇرچىنى ئادا قىلىش يۈزىسىدىن، بايلارنىڭ پېقىرلارغا ۋە باشقىمۇ ئېھتىياج ئىگىلىرىگە ئېھسان، سەدىقە ۋە ساخاۋەت ناملىرى بىلەن قىلىشىغا تېگىشلىك بولغان ماددىي ياردىمىدۇر.
2- مەجبۇرىي ياردەم بولۇپ، بۇ ئاللاھ تائالانىڭ : نامازنى ئادا قىلىڭلار، زاكاتنى (ئۆز جايىغا يەتكۈزۈپ بېرىپ) ئادا قىلىڭلار ۋە زاكات - پەقەت پېقىرلارغا، مىسكىنلەرگە، زاكات خادىملىرىغا، دىللىرىنى ئىسلامغا مايىل قىلىش كۆزدە تۇتۇلغانلارغا، قۇللارنى ئازات قىلىشقا، قەرزدارلارغا، ئاللاھ تائالانىڭ يولىغا، ئىبنى سەبىللەر (پۇلسىز قالغان

مۇساپىرلار)گە بېرىلىدۇ دېگەن ئەمرىگە ئاساسەن، جەمئىيەتتىكى بايلارنىڭ ئايەتتە بايان قىلىنغان شەخسلەرگە پۇل - ماللىرىدىن مەلۇم مىقداردا زاكات بېرىشتىن ئىبارەت بولغان مەجبۇرىيىتىدۇر.

ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلارنىڭ بايلىرىغا زاكاتنى پەرز قىلىش بىلەن دۇنيادىكى ھەر قانداق بىر دىن ياكى يەرلىك ئىقتىساد قانۇنلاردا بولمىغان ئالاھىدە پەرقلىق ئىلغار ئىجتىمائىي ھەمكارلىششش قانۇننى بەرپا قىلغان بولدى. ئىسلام دىنىنىڭ بۇ ئەۋزەللىكىنى باشقا دىندىكىلەرمۇ ئېتىراپ قىلماقتا. بۇ توغرىلىق غەرب يازغۇچىلىرىنىڭ قىممەتلىك ئەسەرلىرى باردۇر. يازغۇچى WEELES.G.H مۇنداق دەپ يازىدۇ:« ھەقىقەتەن ئىسلام دىنى ھەر قانداق بىر ئىجتىمائىي تەڭسىزلىكتىن ئازات بولغان، ئادالەتلىك بىر جەمئىيەتنى بەرپا قىلغانىدى». ئاتاغلىق ئىجتىمائىي ئىشلار مۇتەخەسسىسى دوكتۇر LUDORS.J مۇنداق دەپ يازىدۇ: «پۈتۈن دۇنيانى ئاۋارە قىلىۋاتقان ئىككى مۇشكىلىنى ئىسلام دىنىنىڭ ھەل قىلغانلىقىنى بايقىدىم: ئۇنىڭ بىرى، قۇرئاندىكى مۆمىنلەر ئۆزئارا قېرىنداشلاردۇر دېگەن دەستۇر؛ يەنە بىرى، ئىسلام دىنىنىڭ پۇل - مال ئىگىلىرىگە زاكاتنى پەرز قىلغانلىقىدۇر ». مەشھۇر يازغۇچى MARKOS.L مۇنداق دەپ يازىدۇ:« ئىسلام دىنىدىكى زاكات - مال - مۈلۈك ساھىبى بولغان پۈتۈن مۇسۇلمانلارغا بۇيرۇلغان دىنىي باج بولۇپ، ئۇ زۆرۈر بولغان ئىجتىمائىي قانۇندۇر. بۇ ئىسلام دۆلىتىنىڭ يوقسۇللارنى يۆلەشتىكى مەنبەسىدۇر. زاكات ئادالەتلىك پرىنسىپلار بىلەن ئېلىپ بېرىلىدۇ. بۇ قانۇننى ئىنسانىيەت تارىخىدا تۇنجى بولۇپ ئىسلام دىنى ئىجاد قىلغان. بۇ قانۇن ئادالەتلىك ۋە شەپقەتلىك بىر جەمئىيەتنىڭ مەيدانغا كېلىشىگە كاپالەتلىك قىلىدۇ. شۇنىڭدىن كۆرۈۋېلىشقا بولىدىكى، ئىسلام دىنىنىڭ بۇ قانۇنى ھېكمەت ئۈستىگە قۇرۇلغان».

مەلۇمكى ئىگىدارچىلىق ئىككىگە بۆلۈنىدۇ: بىرى، كىشىلىك ئىگىدارچىلىق، يەنە بىرى، كوللېكتىپ ئىگىدارچىلىقىدۇر. كىشىلىك ئىگىدارچىلىق دېگىنىمىز، جەمئىيەتتىكى مۇئەييەن شەخس ۋە شەخسلەرنىڭ ئۆز ئالدىغا مۇستەقىل ھالدا مال - مۈلۈككە ئىگىدارچىلىق قىلىشى. ئەمما كوللېكتىپ ئىگىدارچىلىقى دېگىنىمىز، ھۆكۈمەت، دۆلەت ۋە باشقىمۇ مۇئەسسەسەلەرنىڭ قولىدىكى ئىگىدارچىلىقتۇر. كوللېكتىپ ئىگىدارچىلىقى تۈزۈمى دۇنيانىڭ قانداقلا يېرىدە بولمىسۇن بىردەك ئېتىراپ قىلىنىپ كەلمەكتە. تالاش - تارتىش پەقەت كىشىلىك ئىگىدارچىلىق مەسىلىسىگە مەركەزلىشىدۇ. يەرلىك قانۇنلاردىكى كىشىلىك ئىگىدارچىلىق تۆۋەندىكى ئىككى تۈرگە بۆلۈنمەكتە. ئەينى ۋاقىتتا بۇلار بىر - بىرىگە زىت ئىككى قانۇندۇر.

1- سوتسىيالىزم قانۇنى

ماركسىزمچىلار كىشىلىك ئىگىدارچىلىقنى ۋە تەبىقە ئايرىشنى تۈپتىن ئېلىپ تاشلاپ، ھەر كىشىنىڭ بارچە كۈچى بىلەن ئىشلىشىنى، ئاندىن ” ھەركىم ئىشلىگىنىگە كۆرە يەيدۇ، ھەركىمگە ھاجىتىگە قاراپ بېرىلىدۇ “ دەيدىغان قۇرۇق دەۋاسى بويىچە ئىش كۆرۈشنى قارار قىلىدۇ. مەلۇمكى، بۇنىڭ بىلەن كىشىلەرنىڭ تۇرمۇشى بېيىمايدۇ. سوتسىيالىستىك ئىقتىسادىي قانۇندا كىشىلىك ئىگىدارچىلىقتا ھەرخىل چەكلىمىلەر قويۇلغانلىقتىن جەمئىيەت تەرەققى قىلمايدۇ. ئىنسانلار بۇ قانۇننىڭ تەتبىقاتىنى باشتىن كەچۈرۈپ كۆردى. ماركسىزمچىلار تەڭسىزلىككە قارشى تۇرىمىز دېگەن دەۋا بىلەن بايلارنىڭ مال - مۈلۈكلىرىنى خالىغانچە تالان - تاراج قىلىپ ۋە مۇسادىرە قىلىپ ئېلىۋالغاندىن كېيىن، بايلارمۇ يوقسۇل، بۇرۇنقى يوقسۇللارمۇ يەنە يوقسۇل بولۇۋەردى. جەمئىيەتمۇ تەرەققى قىلالمىدى. يوقسۇللارنىڭ ھالىنى ياخشىلايمىز، دېگەن باھانە بىلەن بايلاردىن تارتىۋېلىنغان بايلىقلار يوقسۇللارغا ئەسقاتتىمۇ؟ بۇ بايلىقلار نەگە كەتتى؟ ئېنىقكى، زالىم ھۆكۈمدارلارنىڭ ئىنسانىيەت ھاياتىغا تەھدىد سېلىۋاتقان قىرغۇچ قورallىرىنى ياساشقا كەتتى، بەس. مەلۇمكى، جەمئىيەتنىڭ تەرەققى قىلىشى، كىشىلەرنىڭ بېيىشى ۋە تۇرمۇش ساپاسىنىڭ كۆتىرىلىشى ئۈچۈن شۇ جەمئىيەتتىكى بايلارنىڭ رولى چوڭدۇر. كۈنىمىزدىكى تەرەققى قىلغان ياۋروپا دۆلەتلىرى بۇنىڭغا مىسال بولالايدۇ. قايسى سوتسىيالىستىك دۆلەت كىشىلەرنىڭ كىشىلىك ئىگىدارچىلىقنى چاڭگىلىغا ئالغاندىن كېيىن، ئۆزىنى تەرەققى قىلدۇرالىدى؟ قايسى پۇقرالىرىنىڭ تۇرمۇش سەۋىيىسىنى كۆتىرەلىدى؟ يوق! بەزىسى ماركسىنىڭ خىيالى جەننىتىگە يېتىش يولىدا تارمار بولدى، بەزىسى ئۆزىنىڭ سوتسىيالىستىك نەزەرىيىسىدىن ۋاز كېچىپ سىرتقا ئىشىكنى ئېچىۋېتىش ۋە بازار سودىسىنى يولغا قويۇش ئارقىلىقلا ئۆزىنى بىر ئاز ئوڭشىۋالالىدى.

2- كاپىتالىزم تۈزۈمى بولۇپ، بۇنىڭدا كىشىلىك ئىگىدارچىلىق ئەركىنلىكى شۇنداق چەك - چېگرىسىز قويۇپ بېرىلگەنكى، بۇ تۈزۈم سايىسىدا، كاپىتالىستلار ۋە باشقىمۇ مۈلۈكدارلار دۆلەتنىڭ ئىشلەپچىقىرىش، ئىقتىساد ۋە سىياسىتىنى مونوپول قىلىۋېلىپ ئۆز چاڭگىلىغا كىرگۈزىۋالغانلىقتىن پۇقرالارنىڭ تەقدىرى شۇ بىر ئوچۇم كاپالىستلارنىڭ ئىلكىدە بولۇپ قالغان. دۆلەتمۇ شۇ بايلارنىڭ تەھدىتلىرىدىن قورقۇپ ياكى بەرگەن پارىلىرىغا ئالدىنىپ ئومۇم خەلقنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن قىلماقچى بولغان ئىشلىرىدىن ۋازكېچىدىغان بولۇپ قالغان. پېقىرلار يوقسۇللۇقتىن ئۆلۈم گىرداۋىغا كېلىپ قالسىمۇ جەمئىيەت ياكى دۆلەت ئۇلارنى يۆلىمىگەن. نەتىجىدە، جەمئىيەتتە بايلار ۋە يوقسۇللاردىن ئىبارەت ئىككى چوڭ كۈچ بىر - بىرىگە ئۆچمەنلىك، دۈشمەنلىك قىلىشىش سەۋەبى بىلەن جەمئىيەتنىڭ مۇقىملىقى بۇزۇلغان ۋە بايلارنى تارمار قىلىش ئۈچۈن سوتسىيالىزم ئوتتۇرىغا چىققان.

ئەمما ئىسلام قانۇنىدىكى كىشىلىك ۋە كوللېكتىپ ئىگىدارچىلىقى قانۇنىغا كەلسەك، ئىسلام دىنى بۇ ئىككى ئىگىدارچىلىق ئوتتۇرىسىدا ئەپ مۇناسىپ ۋە ئادالەتلىك يولنى تۇتقان. ئىسلام دىنى كىشىلىك ئىگىدارچىلىقنى ئېتىراپ قىلىش بىلەن بىرگە، بايلارنىڭ ئىگىدارچىلىقىدىكى پۇل - ماللاردىن شۇ جەمئىيەتتىكى پېقىر، يېتىم - يېسىر، تۇل ۋە باشقىمۇ ئېھتىياج ئىگىلىرىگە، ئومۇم خەلقنىڭ مەنپەئەتىگە پايدىلىق بولغان ئىشلارغا بېرىشكە تېگىشلىك مەجبۇرىيەتلەرنى بەلگىلىدى. مانا بۇ - زاكاتتۇر. ئىسلام نەزەرىدە، جەمئىيەتتىكى ھەر بىر پۇقرا كىشىلىك مۇستەقىل ھوقۇققا ۋە ئەينى ۋاقىتتا جەمئىيەتتىكى بىر ئەزالىق سالاھىيىتىگە ئىگىدۇر. ئىسلام دىنىدىكى كىشىلىك ۋە كوللېكتىپ ئىككى ئىگىدارچىلىق ھېچ ۋاقىت بىر - بىرىگە زىت كەلمەيدۇ. بۇ سەۋەبتىن، جەمئىيەتتىكى كىشىلەر بايلار ۋە پېقىرلار تەبىقىسى دەپ ئىككىگە بۆلۈنۈپ، بىر - بىرىگە دۈشمەنلىك قىلىشمايدۇ، ئۇرۇش ئېچىشمايدۇ. يوقسۇللار - سوتسىيالىزم تۈزۈمىدىكىدەك — بايلارنىڭ دۈشمىنىگە ئايلانمايدۇ، بايلارمۇ — كاپىتالىزم تۈزۈمىدىكىدەك - ئۆز ئىگىدارچىلىقىغا تايىنىپ دۆلەتنىڭ ئىقتىساد، ئىشلەپچىقىرىش ۋە سىياسەت ئىشلىرىنى كونتروللىغا ئېلىۋالالمايدۇ. نەتىجىدە، ھەممە ئوخشاش پاراۋانلىقتا، بىرلىكتە، ئىناقلىقتا بەختلىك ئۆمۈر سۈرىدۇ.

كاپىتالىزم تۈزۈمىدە بايلارنىڭ ئىگىدارچىلىقىدىكى مال - مۈلۈكتىن پېقىرلارنىمۇ بەھرىمەن قىلىش قانۇنى بولمىغانلىقتىن، بايلار تەبىقىسى بىلەن نامراتلار تەبىقىسى ئوتتۇرىسىدا سوغۇق زىددىيەتلەر جىددىي باش كۆتۈرگەن. نەتىجىدە بايلارنىڭ بېسىپ ياتقان پۇل — ماللىرىنى نامراتلارغا تەڭشەپ بېرىمىز، دېگەن دەۋا بىلەن سوتسىيالىزم ئوتتۇرىغا چىقتى. سوتسىيالىزمچىلار بايلارنى تارمار قىلغاندىن كېيىن، پۈتۈن خەلقنى ئاچ - يالىڭاچ قالدۇرۇپ، ھەممىنى ئۆزلىرىگە چوقۇندۇردى. ئەگەر مۇسۇلمانلار ئاللاھ تائالا ئۆزى بىۋاسىتە تۈزۈپ بەرگەن شەرىئەت قانۇنىغا ئەمەل قىلىپ، ئاللاھ تائالا بۇيرىغان پەرزلەرنى جايىدا ئادا قىلغان بولسا ئىدى، مۇسۇلمانلار جەمئىيىتىدە يوقسۇللۇق، ئىشسىزلىق ۋە مۇھتاجلىق قاتارلىق يېتەرسىزلىكلەرگە ئاللىبۇرۇن خاتىمە بېرىلگەن بولار ئىدى. نەتىجىدە، كاپىتالىزم ۋە سوتسىيالىزم تۈزۈملىرى مۇسۇلمانلار جەمئىيىتىدىن ئۆزلىرىنى سىغدۇرۇشقا بوشلۇق تاپالمىغان بولار ئىدى. ئىسلام دىنى ھاياتلىقتىن ئورۇن ئالغان ئالتۇن دەۋرلەردە، خۇسۇسەن ئەمەۋىيلەر خەلىپىسى ئۆمەر ئىبنى ئابدۇلئەزىزنىڭ دەۋرىدە مۇسۇلمانلارنىڭ زاكات ماللىرىنى بېرىدىغان پېقىر تاپالمىغانلىقىنى تارىخلاردىن ئوقۇۋاتىمىز. ھەقىقىي ئىسلامىي جەمئىيەت، بايلار پېقىرلارغا، كۈچلۈكلەر ئاجىزلارغا مېھرى - شەپقەت قىلىدىغان، بىر - بىرىنىڭ دەرتلىرىنى ۋە يۈكلىرىنى تەڭ كۆتۈرىدىغان پەزىلەتلىك بىر جەمئىيەتتۇر. ئىسلام دىنىدىكى بۇ ھەمكارلىشىش ۋە ياردەملىشىش

تۈزۈمى ئەمەلگە ئاشمىغان دەۋرلەردىن كېيىنلا مۇسۇلمانلار چۆكۈشكە باشلىدى. زامانىمىزدا مۇسۇلمانلارنىڭ بېشىغا كېلىۋاتقان ھەرخىل بەختسىزلىكلەر ۋە ئېزىلىشلەرنىڭ ھەممىسى ئۇلاردىكى ھەمكارلىشىش ۋە بىرلىشىش روھىنىڭ يوقالغانلىقىدىن بولدى. زاكاتمۇ جەمئىيەتنى ئامانلىق، خاتىرجەملىك، بىرلىك، ئىناقلىق ۋە ياردەم سۆيەرلىك قاتارلىق ياخشى ئىشلارغا كاپالەندۈرىدىغان بىر ئىبادەتتۇر. زاكات مۇسۇلمان مۈلۈكدارلىرىغا بۇيرۇلغان بىر دىنى مەجبۇرىيەتتۇر. ئۇلار بۇ زاكاتنى مەمنۇنلۇق بىلەن ھېچ مىننەت قىلماستىن ئادا قىلىدۇ، ئۇنى ئالغۇچى ئېھتىياج ئىگىلىرىمۇ يۈزنى قىزارتماستىن ئاللاھ تائالا ماڭا بۇيرىغان ھەققىمنى تاپشۇرۇپ ئېلىۋاتىمەن دېگەن ئاساستا ئالىدۇ. نەتىجىدە، بۇلاردا — بايلار بىلەن پېقىرلار ئوتتۇرىسىدا زىددىيەت، دۈشمەنلىك ۋە ئىناقسىزلىق دېگەندەك ئىللەتلەر بولمايدۇ، بەلكى ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى دوستلۇق، بىرلىك ۋە ھەمكارلىق كۈچىيىدۇ. جەمئىيەت مانا بۇنىڭ بىلەن گۈللەپ ياشنايدۇ. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ مەنىنى ئىپادىلەپ مۇنداق دېگەن : «ئاللاھ تائالا مۇسۇلمانلارنىڭ بايلىرىنىڭ قولىدىكى پۇل ـ ماللىرىدا، ئۇلارنىڭ پېقىرلىرىنىڭ ئېھتىياجلىرىغا يېتەرلىك رەۋىشتە زاكاتنى پەرز قىلدى. مۇسۇلمان بايلىرىنىڭ ياردىمى بىلەن ئۇلارنىڭ پېقىرلىرى ئاچ، يالىڭاچ قالمايدۇ. ئەگەر بايلار بۇ ۋەزىپىسىدىن يۈز ئۆرۈيدىكەن، بىلىڭلاركى، ئاللاھ تائالا ئۇلاردىن قاتتىق ھېساب ئالىدۇ ۋە ئۇلارنىڭ ئاقىۋىتى ئېچىنىشلىق بولىدۇ».

ئاللاھ تائالا يەر يۈزىدە بايلىقنى پۈتۈن ئىنسانىيەتنىڭ ئېھتىياجىنى تولۇق قامداشقا يېتەرلىك مىقداردا ياراتقان بولسىمۇ، ئىنسانلارنىڭ يولسىزلىق سەۋەبلىك بۇ بايلىقلار جايىدا قوللىنىلمىغانلىقتىن دۇنيادا ئاچارچىلىق، يوقسۇللۇق ۋە نامراتلىق دېگەنگە ئوخشىغان بەختسىزلىكلەر يۈز بېرىپ كەلمەكتە. مەسىلەن: برازىلىيە ”تۇخۇمنىڭ خەلقئارادىكى باھاسىنى چۈشۈرمەيمىز“ دېگەن دەۋا بىلەن مىليادلارچە تۇخۇمنى دېڭىزغا تۆكۈۋەتمىسە، يەنە بىر دۆلەت ھەر يىلى تونناپ كاپىنى ئەينى دەۋا بىلەن دېڭىزغا تۆكمىسە، ئامېرىكا ”بۇغداينىڭ خەلقئارادىكى باھاسىنى ساقلاپ قالىمىز“دېگەن دەۋا بىلەن ئۆزى ۋە ئۆزىگە بېقىنىدىغان دۆلەتلەردىكى تېرىمچىلارغا ھەر يىلى كۆپ مىقداردا دوللار بېرىش ئارقىلىق ئۇلارنى بۇغداي ۋە باشقىمۇ مەھسۇلاتلارنى تېرىشتىن مەنئى قىلمىسا، ئۇلاردىن پېقىرلار مەنپەئەتلەنگەن ۋە دۇنيادا ئاچارچىلىق بولمىغان بولاتتى. ئاللاھ تائالانىڭ ئىرادىسىنىڭ تەقەززاسى بىلەن، دۇنيادا نوپۇس كۆلىمى قانچىلىك ئاشقانسېرى ئىشلەپچىقىرىش كۆلىمىنى ئاشۇرۇشقا يېتەرلىك پەن ـ تېخنىكا ئۇسۇللىرى شۇنچىلىك كۆپ ئىجاد قىلىنماقتا. ئاللاھ تائالا ياراتقان زېمىن ئىنسانلارنىڭ ھەممىسىنىڭ تويغۇدەك ئوزۇقلىنىشى ئۈچۈن يېتەرلىك زىرائەتلەرنى چىقىرىپ بېرىشكە

يېتەرلىكتۇر. مەسىلەن: قۇرغاقچىلىق بىر ۋاقىتتا ھەممە جايدا يۈز بەرمەيدۇ. بىر مەملىكەتتە قۇرغاقچىلىق يۈز بەرگەن بولسىمۇ، ، باشقا مەملىكەتلەر ئۇنىڭدىن ئامان قالىدۇ. بۇ ۋاقىتتا قۇرغاقچىلىق يۈز بەرمىگەن مەملىكەتلەردىكى مول ھوسۇل ئادەتتىكىدىن كۆپ چىقىدۇ، ئۇنىڭدىن قۇرغاقچىلىق يۈز بەرگەن مەملىكەتتىكى ئىنسانلار ئۈچۈن يەتكىسە ھەممىگە يېتىپ يەنە ئاشىدۇ. بۇ ئاللاھ تائالانىڭ ئادالىتى ۋە رەھمىتىدۇر، بىرلا ۋاقىتتا دۇنيانىڭ ھەممىلا يېرىدە قۇرغاقچىلىق بولمايدۇ. تېرىملارنىڭ ھەممىسى تېرىلسا، مەھسۇلاتلار ئادالەت بىلەن تەقسىم قىلىنسا دۇنيادا ئاچلىقتىن، يوقسۇللۇقتىن زارلىنىدىغان ئادەم قالمايدۇ. لېكىن ئىنسانلارنىڭ يولسىزلىق ئۆزلىرىنى ۋە باشقىلىرىنىمۇ شاقاۋەت گىرداۋىغا چۈشۈرمەكتە. ئىنسانلارنىڭ بەختلىك ئۆمۈر سۈرۈشى ئۈچۈن ئاللاھ تائالانىڭ قانۇنىغا قايتىشتىن باشقا يول يوقتۇر!

ھۆرمەتلىك كىتابخان! قولىڭىزدىكى بۇ كىتاب ئىسلام دىنىنىڭ ئىككىنچى مۇھىم پەرزى بولغان زاكاتنى قۇرئان ۋە ھەدىسلارنىڭ روھىغا ئاساسلانغان ھالدا چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ.

بۇ كىتاب 4 بۆلۈمگە بۆلۈنگەن بولۇپ،

1- بۆلۈم: ئىسلام دىنىدىكى زاكات.

2- بۆلۈم: زاكاتنىڭ پەرزلىكى.

3- بۆلۈم زاكات كېلىدىغان ماللار

4- بۆلۈم زاكات بېرىلىدىغان شەخسلەر.

بۇ كىتابنى يېزىپ چىقىشتا قۇرئان كەرىم ۋە سەھىھ ھەدىسلارنى مەنبە قىلدىم. ئىسلام دۇنياسىدىكى زاكات توغرىلىق يېزىلغان نوپۇزلۇق ئەسەرلەرگە مۇراجىئەت قىلدىم. بۇ ئىشىمنىڭ ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن قىلىنغان ياخشى ئەمەل قاتارىدا قىلىنىشىنى جانابى ئاللاھ تائالادىن سورايمەن.

مۇھەممەد يۈسۈپ

202 ـ يىل، 15 ـ مارت.

بىرىنچى بۆلۈم: ئىسلام دىنىدىكى زاكات

زاكاتنىڭ ئىسلام دىنىدىكى ئورنى

زاكات- ئىسلام پەرىزلىرىنىڭ ئىككىنچىسى بولۇپ، ئاللاھ تائالا زاكاتنى مۇسۇلمانلارنىڭ بايلىرىغا پەرز قىلىپ بەلگىلىگەن.ئىسلام نەزەرىدە ئىماندىن قالسا ئەڭ بىرىنچى پەرز ناماز بولسا، نامازدىن كېيىن ئەڭ ئۇلۇغ ئىبادەت زاكاتتۇر. پەيغەمبىرىمىز بۇ ھەقىقەتنى ئىپادىلەپ مۇنداق دېگەن: «ئىسلام بەش ئاساسنىڭ ئۈستىگە قۇرۇلغان: ئاللاھ تائالادىن باشقا ھەقىقىي مەبۇد يوقلىقىغا، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاللاھ تائالا تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن ھەق پەيغەمبەر ئىكەنلىكىگە چىن ئىشىنىپ گۇۋالىق بېرىش، ناماز ئوقۇش، زاكات بېرىش، روزا تۇتۇش ۋە قۇدرىتى يەتسە بەيتۇللانى تاۋاپ قىلىش»(بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى).

شۇڭىمۇ زاكات قۇرئان كېرىمنىڭ 82- ئايىتىدە ناماز بىلەن ياندىشىپ كېلىشنى ئارقىلىق ئۇنىڭ ئىسلام نەزەرىدىكى يۈكسەك ئورنى ۋە زور ئەھمىيىتى بىلدۈرۈلگەن. چۈنكى زاكاتنى ئادا قىلىشمۇ خۇددى بۇش ۋاقىت ناماز ئوقۇشنىڭ زۆرۈر بولغىنىدەك، زۆرۈر بولغان ئىبادەتتۇر.

زاكات- ئىجتىمائىي ئىبادەتتۇر. زاكات سۆزى ئەرەپ تىلىنىڭ لۇغەت تەركىبىدە «پاكلاش» ۋە «ئۆستۈرۈش» دېگەن ئىككى مەنىنى بىلدۈرىدۇ. ئىسلام دىنى بۇ ئىككى مەنىنىڭ ھەر ئىككىسىنى بىرگە ئىپادىلەش مەقسىتىدە بۇ ماۋزۇ ئۈچۈن زاكات سۆزىنى ناھايىتى ھېكمەتلىك ھالدا تاللاپ ئالغان. چۈنكى، پۇل- مالنىڭ زاكىتىنى ئايرىغانلىق ھەقىقەتتە ئۇنى ھاجەتمەنلەرنىڭ ھەقلىرىدىن ئۆز نەپسىنى بولسا بېخىللىقنىڭ ئىللەتلىرىدىن پاكلىغانلىقتۇر. ئاللاھ تائالا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى مۇسۇلمانلارنىڭ بايلىرىدىن زاكات ئېلىشقا بۇيرىغان ئايەتتە مۇنداق دېگەن:﴿ئۇلارنىڭ ماللىرىنىڭ بىر قىسمىنى زاكات ھېسابىدا ئالغىنكى، ئۇنىڭ بىلەن ئۇلارنى (گۇناھلاردىن ۋە بېخىللىقنىڭ ئىللەتلىرىدىن) پاكلىغايسەن، (ياخشىلىقلىرىنى پۇل- ماللىرىنى) كۆپەيتكەيسەن﴾(تەۋبە سۈرىسى 103- ئايەت).

زاكات بېرىشنىڭ پەزىلىتى

ئاللاھ تائالا بەرگەن پۇل- مالنىڭ زاكىتىنى ئىسلام شەرىئىتىدە كۆرسىتىلگەن بويىچە ئادا قىلىش ئەڭ پەزىلەتلىك ۋە ئۇلۇغ ئىبادەتلەرنىڭ بىرى بولغىنىدەك، ھەقىقىي مۇسۇلمانلىقنىڭ ئىپادىسىدۇر. ئاللاھ تائالا بەقەرە سۈرىسىنىڭ بېشىدىلا ھەقىقىي مۆمىنلەرنىڭ سۈپەتلىرىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ئۇلار غەيبكە ئىشىنىدۇ، نامازنى ئادا قىلىدۇ، ئۇلار بىز بەرگەن پۇل- مالدىن ئاللاھ يولىدا سەرپ قىلىدۇ . (بەقەرە سۈرىسى 3- ئايەت).

ناماز، روزا ۋە باشقىمۇ ئىبادەتلەرگە ئوخشىغان ئىقتىساد تەلەپ قىلمايدىغان ئىبادەتلەرنى ھەر قانداق مۇسۇلمان كىشى ئۇڭايلا ئادا قىلىدۇ. ئەمما تەر تۆكۈپ ئىشلەپ تاپقان مال- دۇنيادىن بىرقىسمىنى ئايرىپ ھاجەتمەنلەرگە بېرىشنى كېرەك قىلىدىغان زاكاتقا ئوخشىغان ئىجتىمائىي ئىبادەتنى پەقەت ھەقىقىي مۆمىن بولغان كىشىلەرلا تولۇق ئورۇنلىيالايدۇ. شۇڭا ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: روھىنى (ناچار ئىللەتلەردىن) پاك قىلغان ئادەم چوقۇم مۇرادىغا يېتىدۇ دەيدۇ. (شەمس سۈرىسى 9- ئايەت).

ئاللاھ يولىدا سەرپ قىلىنغان پۇل- مالنىڭ مۇشۇ دۇنيادا ھەسسىلەپ كۆپىيىدىغانلىقىنى ۋە سەرپ قىلغۇچىنىڭمۇ ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا ھەسسىلەپ ساۋاپقا ئېرىشىدىغانلىقىنى قۇرئان كېرىم مۇنداق بىر مىسال بىلەن ئىپادىلەيدۇ: ئاللاھنىڭ يولىدا پۇل- مېلىنى سەرپ قىلغانلارنىڭ (سەرپ قىلغان نەرسىسى يەرگە تېرىلىپ) يەتتە باشاق چىقارغان، ھەر باشقىدا 100 دىن دان تۇتقان بىر دانغا ئوخشايدۇ، ئاللاھ خالىغان بەندىسىگە ھەسسىلەپ بېرىدۇ (بەقەرە سۈرىسى 261- ئايەت).

زاكاتنىڭ بۇيرۇلۇشى

زاكات پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مەككىدىن مەدىنىگە ھىجرەت قىلغىنىدىن18- ئاي كېيىن يەنى ھىجرىيەنىڭ ئىككىنچى يىلى شەۋۋال (قەمەرىيە 10- ئاي)دا پەرز قىلىنغان.

زاكات بەش چوڭ ئىسلام پەرزلىرىنىڭ بىرى بولغانلىقى سۈپىتى بىلەن، زاكات بېرىش شەرتىگە توشقان ھەرقانداق مۇسۇلمان كىشىگە پەرز ئەيىندۇر. زاكاتنىڭ پەرز ئىكەنلىكى قۇرئان، ھەدىس ۋە ئىجما دەلىللىرى بىلەن تەكىتلەنگەن.

1- قۇرئان دەلىلى: ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دېگەن: نامازنى ئادا قىلىڭلار، زاكاتنى (ئۆز جايىغا بېرىپ) ئادا قىلىڭلار (بەقەرە سۈرىسى 43- ئايەت).

2ـ ھەدىس دەلىلى: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەئاز ئىبنى جەبەل رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى يەمەنگە ۋالىي قىلىپ ئەۋەتكەندە، ئۇنىڭغا تەۋسىيە قىلىپ مۇنداق دېگەن: «سەن ئەھلى كىتابتىن بولغان بىر قوۋمنىڭ يېرىگە كېتىۋاتىسەن. ئاۋۋال ئۇلارغا، ئاللاھ تائالادىن باشقا ھەق ئىلاھ يوقلىقىنى، مېنىڭ راستىنلا ئاللاھنىڭ ئەلچىسى ئىكەنلىكىمنى ئۆگەتكىن. ئاندىن ئۇلارنى بۇنىڭغا چىن ئىشىنىپ گۇۋاھلىق بېرىشكە چاقىرغىن. ئۇلار شاھادەت كەلتۈرۈپ مۇسۇلمان بولغاندىن كېيىن، ئاللاھ تائالا نىڭ ئۇلارغا كېچە- كۈندۈزنىڭ مۇئەييەن ۋاقىتلىرىدا ئادا قىلىنىدىغان بەش ۋاقىت نامازنى پەرز قىلغانلىقىنى ئۆگەتكىن. ئۇلار نامازنى ئادا قىلىدىغان بولغاندىن كېيىن، ئۇلارغا ئاللاھنىڭ ئۇلارنىڭ بايلىرىدىن ئېلىپ پېقىرلىرىغا بېرىلىدىغان زاكاتنى پەرز قىلغانلىقىنى بىلدۈرگىن. ئۇلار بۇ پەرزنى قوبۇل قىلغاندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ بايلىرىدىن زاكات ئالغىن. زاكات يىغىشتا ئۇلارنىڭ ماللىرىنىڭ ئەڭ ياخشىلىرىدىن تاللاپ ئېلىشتىن ساقلانغىنكى، بىچارىلەرنىڭ پەريادلىرىدىن قورققىن. چۈنكى ئاللاھ بىلەن ئۇلارنىڭ ئارىسىدا توسالغۇ يوقتۇر»(بۇخارى رىۋايىتى).

3ـ ئىجما دەلىلى: پۈتۈن ئىسلام مىللىتى زاكاتنىڭ پەرز ئىكەنلىكىگە، ئۇنىڭ ئىسلام ئاساسلىرىدىن بىرى، ئۇنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلمىغان كىشىنىڭ ئىسلام دائىرىسىدىن چىقىپ كېتىدىغانلىقىغا بىردەك ئىتتىپاقتۇر. زاكاتنى ئادا قىلىش زاكات بېرىش شەرتىگە توشقان ھەرقانداق مۇسۇلماننىڭ ئۈستىگە پەرزدۇر. زاكات بېرىشكە ئىقتىدارى بار تۇرۇپ ئۇنى ئادا قىلىشتىن باش تارتقۇچىلار ئاللاھ تائالانىڭ ئازابىدىن قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ. چۈنكى زاكاتنى ئادا قىلىش مەسىلىسى سەدىقە، ئېھسانغا ئوخشاش كىشىلەرنىڭ ئىختىيارىدىكى ئىش ئەمەس، بەلكى ئۇ ئىسلام شەرىئىتى تەرىپىدىن پۇل- مېلى زاكات بېرىش ئۆلچىمىگە يەتكەن مۇسۇلماندىن ئېلىپ، مۇسۇلمانلارنىڭ پېقىرلىرىغا بېرىلىدىغان دىنىي سېلىقتۇر.

زاكاتنىڭ پەرز بولۇشىنىڭ سەۋەبلىرى ۋە غايىسى

پېقىرلىق مۇسۇلمانلار جەمئىيىتى ئۈچۈن بىر نوقساندۇر. پېقىرلارنىڭ ئېھتىياجلىرىنى ھەل قىلىپ جەمئىيەتتىكى بارلىق مۇسۇلمانلارنى ئوخشاش پاراۋانلىققا، باراۋەرلىككە ۋە بەختلىك تۇرمۇش تەرزىگە ئىگە قىلىشنىڭ بىردىن- بىر چارىسى مۇسۇلمان بايلىرىنىڭ ئۈستىگە مەلۇم مىقداردا زاكاتنى پەرز قىلىپ بېكىتىپ، ئۇنىڭ بىلەن پېقىرلارنىڭ ھاجەتلىرىنى راۋا قىلىشتىن ئىبارەتتۇر. ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلارغا بۇ مۇقەددەس پەرزنى بەلگىلەش ئارقىلىق جەمئىيەتتە ئىجتىمائىي ئادالەتنى بەرپا قىلىشنى مەقسەت قىلغان. كۈنىمىزدە بايلاردىن زاكاتنى يىغىپ پېقىرلارغا تارقىتىش ئىشىنى بىۋاسىتە ئۆز ئۈستىگە

ئالىدىغان ئىسلام ھاكىمىيتى بولمىسمۇ، ئاللاھ تائالا بۇيرىغان بۇ پەرزنى ھەر قانداق بىر مۇسۇلماننىڭ ئۆز ۋىجدانى ۋە ئىمانىنىڭ تۈرتكىسى بىلەن تولۇق ئادا قىلىشى، بۇنىڭ بىلەن جەمئىيەتتىكى پېقىرلارنىڭ ئېھتىياجلىرىنى ھەل قىلىشى ھەقىقىي مۇسۇلمانلىقنىڭ ئىپادىسىدۇر.

« زاكات- بىر- بىرى بىلەن ياردەملىشىدىغان بىر- بىرىنى سۆيىدىغان ئادالەتلىك شەپقەتلىك بىر جەمئىيەتنى قۇرۇپ چىقىشنىڭ ئەڭ ئالدىنقى ئاملىدۇر. چۈنكى، زاكات بايلارنىڭ ۋاستىسى بىلەن جەمئىيەتتىكى پېقىرلارنىڭ ھالىنى ياخشىلىغانلىقى سەۋىبى بىلەن پېقىرلارنىڭ كۆڭۈللىرىدىكى بايلارغا قارىتا ئۆچمەنلىك، دۈشمەنلىك ۋە كۆرەلمەسلىك تۇيغۇلىرىنى يېڭىپ بايلار بىلەن پېقىرلار ئوتتۇرىسىدا ئۆزئارا سۆيگۈ ۋە ھەمكارلىقنى پەيدا قىلىش ۋە دىنىي قېرىنداشلىقنى كۈچەيتىش ئارقىلىق ئۇلارنىڭ بەختلىك ھايات سۈرۈشىگە كېپىللىك قىلىدىغان بىر ئىبىسىل ئىبادەتتۇر» (« 23- بەت. ئا.مۇنئىم جامال).

قۇرئان كەرىم بىزگە راپاھىيەتلىك، پاراۋانلىق بىر ئىبىسىل جەمئىيەتنى بەرپا قىلىش يولىدا ئىشلەپچىقىرىش ۋە تەقسىم قىلىشنىڭ ئەڭ يۈكسەك سەۋىيىدىكى مەدەنىي ھەم ماددىي پرىنسىپلىرىنى ئۆگەتكەن بولۇپ، جەمئىيەتتىكى ئىقتىسادىي مۇشكىلاتلارنى ھەل قىلىشتا قۇرئان پرىنسىپلىرى يەر يۈزىدىكى ئەڭ مۇكەممەل پرىنسىپلار سانىلىدۇ. چۈنكى ئۇ، شەخسىي مۈلۈكچىلىك بىلەن ئۇمۇمىي مۈلۈكچىلىك ئوتتۇرىسىدا ئەڭ ئادىل ۋە مۇناسىپ يولنى تۇتقان.

ئىسلام نەزىرىدە پۇل- مالنىڭ ماھىيىتى

ئىسلام دىنى نەزەرىدە، ئىنسانلار قانچىلىك كۆپ پۇل- مال ئىگىسى بولسۇن ۋە بۇلارنى قانچىلىك جاپا بىلەن ئىشلەپ تاپقان بولسۇن ئۇلار قوللىرىدىكى مال- مۈلۈكنىڭ ئەسلى ئىگىلىرى ئەمەستۇر. بەلكى ئۇلار قوللىرىغا كەلگەن بۇ پۇل- ماللارنى تەسەررۇپ قىلغۇچى ۋە كىلىلەر، بەس. چۈنكى مال- مۈلۈكنىڭ ئەسلى ئىگىسى ۋە ئاتا قىلغۇچىسى ئاللاھ تائالادۇر! قۇرئان كېرىم بۇ ھەقىقەتنى جاكارلاپ مۇنداق دېگەن: ئاسمانلاردىكى، زېمىندىكى، ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى ۋە يەر ئاستىدىكى شەيئىلەرنىڭ ھەممىسى ئاللاھنىڭدۇر (تاھا سۈرىسى 6- ئايەت).

ئاللاھ تائالا مال- دۇنيانى ئىنسانلارغا ئىككى مەقسەت بىلەن بېرىدۇ: بىرى ئۇلارغا ئېھسان ۋە ئىنئام قىلىش؛ يەنى بىرى، ئۇلارنى بۇ مال- دۇنيا بىلەن سىناش يۈزىسىدىن بېرىدۇ. مال- دۇنيا كىشلەرنىڭ ئىقتىدارى ۋە كۈچ- قۇۋۋىتىگە كۆرە ئىگە بولىدىغان

نەرسە ئەمەس، بەلكى ئۇ ئاللاھ تائالانىڭ ئاتا- ئېھسانىدۇر. ئوخشاش ئىقتىدارغا، ئوخشاش دىپلومغا ۋە ئوخشاش ئىشتا ئىشلەيدىغان ئىككى ئادەمنىڭ بىرىنى ئاللاھ تائالانىڭ باي قىلىدىغانلىقى يەنە بىرىنى ئۇنىڭدىن تۆۋەنرەك ياكى پېقىر قىلىدىغانلىقى بىر رېئاللىقتۇر. ئەگەر مال- دۇنيا ئىقتىدار بىلەنلا قولغا كېلىدىغان نەرسە بولىدىغان بولسا ئىدى، يۇقىرىقى ئىككى ئادەم ئىقتىسادىي جەھەتتە ئوخشاش بولغان بولاتتى. بۇنداق ئىكەن، مۇسۇلمان كىشى ئاللاھ تائالا ئۇنىڭغا ئاتا قىلغان پۇل- مالنىڭ ھەققىنى ئادا قىلىشقا مەجبۇردۇر. بۇ بولسىمۇ زاكاتتۇر. شۇڭا زاكات بەرگۈچىنىڭ «مەن پېقىرلارغا ئۆز مۈلكۈمدىن خەير- ئېھسان قىلىۋاتىمەنغۇ » دەپ مىننەت قىلىش ھەققى يوقتۇر. ئەگەر شۇنداق قىلىدىكەن، ئۇنىڭ بەرگەن زاكاتنى ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدا قوبۇل قىلىنمايدۇ. چۈنكى ئۇ ئاللاھ تائالا تاپشۇرغان ئامانەتنىڭ تېگىشلىكىنى كىشىلەرگە يەتكۈزۈش ئارقىلىق ئۆزىنىڭ قولىدا قالغان قىسمىنى ھارامدىن (يەنى پېقىرلارنىڭ ھەققىدىن) پاكلىغان كىشىدۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: □ئى مۆمىنلەر! پۇل- مېلىنى كىشىلەرگە كۆرسىتىش ئۈچۈن سەرپ قىلىدىغان، ئاللاھقا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىمان كەلتۈرمەيدىغان كىشى (نىڭ قىلغان ئەمەلىنى بىكار قىلىۋەتكىنىگە) ئوخشاش، بەرگەن (زاكات ۋە) سەدىقەڭلارنى مىننەت قىلىش ۋە ئەزىيەت يەتكۈزۈش بىلەن بىكار قىلىۋەتمەڭلار. بۇنداق ئادەم خۇددى ئۈستىگە توپا- چاڭ قونۇپ قالغان،قاتتىق يامغۇردىن كېيىن (يۇيۇلۇپ) يۇرۇنقىدەك بولۇپ قالغان سىلىق تاشقا ئوخشايدۇ. ئۇلار قىلغان ئەمەللىرى ئۈچۈن (ئاخىرەتتە) ھېچقانداق ساۋابقا ئىگە بولالمايدۇ. ئاللاھ كاپىر قوۋمنى ھىدايەت قىلمايدۇ□. (بەقەرە سۈرىسى 264- ئايەت).

ئىسلام نەزەرىدە پۇل- مالنىڭ ۋەزىپىسى

ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلار جەمئىيىتىدە پېقىرلىقنىڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشىنى جىددى بىر يېتەرسىزلىك دەپ قارايدۇ. شۇڭىمۇ ئۇ مۇسۇلمانلارنىڭ پاراۋانلىق، باراۋەرلىك ئىچىدە ھايات كەچۈرۈشى ئۈچۈن ئەڭ مۇكەممەل پرىنسىپلارنى بەلگىلىگەن. ئىسلام دىنى شەرىئىتى بويىچە مال- مۈلۈكنىڭ ۋەزىپىسىنى تۆۋەندىكى 3كە قىسقارتىشقا بولىدۇ:

1- پۇل- مالنى ئىسلام شەرىئىتىدە كۆرسىتىلگەن ۋە بۇيرۇلغان يوللار بىلەن ئۆستۈرۈش.

2- پۇل- مالنى ئېھتىياجغا قاراپ ئىسراپ قىلماستىن، ھەددىدىن ئاز قىسىۋالماستىن نورمال ھالدا قوللۇنۇش.

3- پۇل- مالنىڭ زاكىتىنى تولۇق ئايرىش ۋە سەدەقە، ياردەم، ئېھسانغا ئوخشاش

ئىختىيارى ياردەم ۋاستىلىرى بىلەن ئېھتىياج ئىگىلىرىگە ياخشىلىق قىلىش.

يۇقىرىقىلار ئىسلام دىنىنىڭ پۇل- مالنى تەسەررۇپ قىلىشتىكى كۆرسەتمىسىدۇ.

ئىسلام نەزەرىدە ئىشلەشنىڭ قىممىتى

ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلارغا ئىشلەشنى پەرز قىلىپ بەلگىلىگەن ۋە ئىشلىگەننىڭ شەنىنى، قەدىر- قىممىتىنى ئالاھىدە كۆتۈرگەن يېگانە دىندۇر. مۇسۇلمانلار جەمئىيىتىنىڭ قۇدرەت تېپىشى ۋە خەلقئارلىق رىقابەتكە دادىل كىرىپ ئۆزىنىڭ يۈكسەك ئورنىنى ساقلاپ قېلىشى يولىدا ئىشلەشنىڭ رولى ئالاھىدە چوڭدۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئام كەرىمدە: □ ئىنسان پەقەت ئۆزىنىڭ ئىشلىگەن نەرسىسىنىڭ نەتىجىسىنى كۆرىدۇ□ دەپ كۆرسەتكەن. (نەجم سۈرىسى 39- ئايەت).

خەلقىمىزدىمۇ:« ئىشلىگەن چىشلەيدۇ» دەيدىغان ھېكمەت بار. ھالال رىزىق تېپىش يولىدا ئىشلەش ئاللاھ تائالا بۇيرىغان ئەمەللەرنىڭ ئىچىدە ئەڭ ئەھمىيەتلىك ۋە مۆتىۋەر ئىبادەتتۇر. چۈنكى ئاللاھ تائالا بۇيرىغان زاكات، ھەج، ئىلىم تەھسىل قىلىش ۋە جىھاد قاتارلىق ئىقتىساد بىلەن قىلىنىدىغان ئىبادەتلەردىن باشقىمۇ پەرزلەرنى تولۇق ئادا قىلىش ئۈچۈنمۇ ئىنساننىڭ ساغلىقى ۋە بەدىنىنىڭ كۈچ- قۇۋۋىتى تەلەپ قىلىنىدۇ. مەلۇمكى، تەن ساغلاملىقىنى ۋە بەدەننىڭ قۇۋۋىتىنى ساقلاش ئىشى كۈندىلىك كېرەكلىك يېمەك- ئىچمەكلەرنى تەمىنلەيدىغان ئىقتىساتقا مۇھتاجدۇر. ئىقتىساد پەقەت ئىشلەش ئارقىلىق قولغا كېلىدۇ. ئىشلەش تەرەققى قىلىشنىڭ ئالدىنقى ئامىلىدۇر. شۇڭىمۇ قۇرئان مەرىم پۇل- مال تېپىش ئۈچۈن ئىشلەشنى ئاللاھنىڭ پەزلىنى تەلەپ قىلىشتىن ئىبارەت بولغان ئىبادەت دائىرىسىدىن ساناپ مۇنداق دېگەن: □ناماز ئوقۇلۇپ بولغاندا زېمىنگە تارقىلىپ (ئۆز مەشغۇلاتىڭلار بىلەن بولۇپ) ئاللاھنىڭ پەزلىنى تەلەپ قىلىڭلار (جۇمۇئە سۈرىسى 10- ئايەت).

ئاللاھ تائالا ئىشلەشنىڭ قەدىر- قىممىتىنى ۋە ئۇنىڭ مۇكاپاتلىرىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: □ ئەر- ئايال مۆمىنلەردىن كىمكى ياخشى ئەمەل قىلىدىكەن، بىز ئۇنى (دۇنيادا) ئەلۋەتتە ئوبدان ياشىتىمىز. ئۇلارغا (ئاخىرەتتە) قىلغان ئەمەلىدىنمۇ ياخشىراق ساۋاپ بېرىمىز□(نەھل سۈرىسى 97- ئايەت).

ئىسلام دىنىدا ئىبادەتنىڭ دائىرىسى شۇنچىلىك كەڭ بولۇپ، ئۇ ھاياتلىقنىڭ ھەممە تەرەپلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئىنسانىيەتكە پايدىلىق بولغان ھەر قانداق ئىجتىمائىي خىزمەتلەر، دىن ئۈچۈن، ۋەتەن ئۈچۈن ۋە ئۆزىنىڭ تۇرمۇشىنى قامداش ئۈچۈن

ئىشلەشلەرنىڭ ھەممىسى ئاللاھ رازىلىقىنى كۆزلىگەن بولۇش شەرتى بىلەن ئىبادەت دائىرىسىگە كىرىدۇ. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «تۇللارغا، پېقىرلارغا ياردەم قىلىش يولىدا يۈرگەن كىشى ئاللاھ يولىدا جىھادقىلغان مۇجاھىدغا ياكى كېچىسى ئىبادەت قىلىپ، كۈندۈزى روزا تۇتىدىغان ئابىدقا ئوخشاشتۇر» دېگەن (بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى).

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىشلەشنىڭ ئەھمىيىتىنى ۋە پەزىلىتىنى كۆرسىتىپ: «ھالال رىزىق ئۈچۈن ئىشلەش پەرزدۇر» (ئەھمەت رىۋايىتى).

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە:«ھالال رىزىق تېپىش يولىدا ئىشلەش جىھادتۇر» دېگەن(سۇيۇتى رىۋايىتى)

«دۇنيالىقنى دەپ ئاخىرەتلىكى ياكى ئاخىرەتلىكىنى دەپ دۇنيالىقنى تەرك ئەتكەن كىشى سىلەرنىڭ ياخشىلىڭلار ئەمەس. ھەر ئىككىسى ئۈچۈن ئىشلەش كېرەك. چۈنكى دۇنيا ئاخىرەت يولىدىكى بىر قونالغۇدۇر. ئىشلەڭلار، كىشىلەرگە يۈك بولىۋالماڭلار» دېگەن.(دىلمي رىۋايىتى)

«قۇرئان ئايەتلىرى، پەيغەمبەرنىڭ ھەدىسلىرى ۋە بۇرۇنقىلارنىڭ ئەسەرلىرى ئىشلەشنىڭ ئىسلام نەزەرىدە قانچىلىك قەدىر- قىممەتكە ئىگە ئىبادەت ئىكەنلىكىنى سۆزلىمەكتە. قۇرئاندا « ئىشلەش» دېگەن ئىبارە 359 ئورۇندا تىلغا ئېلىنغان. ئىسلام دىنى كىشلەرنى ئىشلەشكە ۋە شۇ ئارقىلىق تەرەققى قىلىشقا چاقىردى. ئىشلەشكە قادىر بولغانلار ئۈچۈن ئىشلەشنى پەرز قىلدى. دېمەك، ئىشلەش ھەقىقىي ئىماننىڭ ئاساسلىرىدىن بىرىدۇ. شۇڭا ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمنىڭ كۆپ ئايەتلىرىدە« ئەمەل(يەنى ئىشلەش)»نى ئىمانغا ياندىشتۇرۇپ بايان قىلغان ».(«□ □» يۇسۇف ئەل قەرداۋي 26- بەت)

شۇڭا دەيمىزكى، ئىشلەش پېقىرلىقا خاتىمە بېرىش ۋە جەمئىيەتنى تەرەققى قىلدۇرۇش يولىدىكى ئالدىنقى ئامىلدۇر.

مال- دۇنيا غايە ئەمەس

ئىسلام نەزەرىدە مال- دۇنيا غايە ئەمەس. بەلكى ئۇ غايىگە يېتىشنىڭ ۋاستىسىدۇر. مۇسۇلمان كىشى ئۆزىنىڭ ھالالدىن تاپقان مال- دۇنياسىنى ئاللاھ تائالا بۇيرىغان ياخشى ئىشلارغا سەرپ قىلىش ئارقىلىق ئاخىرەتتە جەننەتنى قازىنىشتىن ئىبارەت ئۆزىنىڭ ئۇلۇغۋار غايىسىگە يېتىشنىڭ ۋاستىسى قىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن:

« (هالالـدىن تاپقـان) ياخـشى مـال- دۇنيـا ياخـشى ئـىشلارغا سـەرپ قىلـىشنى بىلـىدىغان ياخشى ئادەم ئۈچۈن نېمە دېگەن ياخشى- هە!» (هافىز ئىراقىي رىۋايىتى).

كىمكـى مـال- دۇنيـانى ئـۆزى ئۈچـۈن غـايە قىلىۋېلـىپ، هـالال- هـارامنى ئايرىماسـتىن توپلايـدىكەن ۋە ياخـشى- يامـاننى ئايرىماسـتىن سـەرپ قىلـىدىكەن، مۇنـداقلارنىڭ مـال- دۇنياسـى ئۆزىنىـڭ دۇزاخـتىن ئـورۇن ئېلىـشىغا يېتەرلىكتـۇر. پەيغەمـبەر ئەلەيهىسـسالام بـۇھەقتە مۇنـداق دېـگەن: « ئاللاهنىـڭ نـامى بىـلەن قەسـەم قىلىمەنكـى، هارامـدىن مـال- دۇنيـا تاپقـان كىـشىنىڭ تاپقانلىرىغـا بەرىـكەت بېرىلمەيـدۇ. ئۇنىـڭ قىلغـان سەدىقىـسىمۇ ئاللاهنىـڭ دەرگاهىـدا قوبـۇل بولمايـدۇ. ئۇنىـڭ ئەۋلاتلىرىغـا هارامـدىن قالـدۇرغان مىراسلىرى ئۇنىڭ دۇزاختىن ئـورۇن ئېلىـشى ئۈچـۈن يېتەرلىكتـۇر. چـۈنكى نىجىـس (يەنـى هارام) نىجىسنى يوق قىلالمايـدۇ. پەقەت پـاكلار بىلەنـلا نىجىـسلار پاكلىنىـدۇ» (ئەهـمەد ۋە بەيهەقىي رىۋايىتى).

زاكات بېرىشنىڭ پايدىلىرى

زاكات بېرىشنىڭ ئاخىرەتلىك پايدىلىرى:

زاكاتنىڭ ئاخىرەتلىك پايدىلىرىنى تۆۋەندىكى 5 نوقتىغا قىسقارتىشقا بولىدۇ:

1- مـال- مۈلكىنىـڭ زاكىتىنـى تولـۇق ئـادا قىلغـان كىـشى ئىـسلام دىنىنىـڭ ئاساسـلىق پەرزلىرىدىن بولغان بىر ئىجتىمائىي پەرزنى بەرپا قىلغان بولـۇپ، ئـاللاھ تائالانىـڭ چەكـسىز رەهـمەت ۋە مەغپىـرىتىگە سازاۋەر بولـىدۇ. ئـاللاھ تائـالا بـۇ ھەقـتە مۇنـداق دېـگەن: ئىمـان ئېيتقـان، ياخـشى ئەمەللەرنـى قىلغـان، نامـاز ئوقۇغـان ۋە زاكـاتنى ئـادا قىلغـان كىـشىلەر پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىدا چوڭ ساۋابقا ئېرىـشىدۇ. ئۇلارغـا (ئـاخىرەتتە) ھـېچ غەم- قـايغۇ ۋە قورقۇنچ بولمايدۇ (بەقەرە سۈرىسى 277- ئايەت).

2- زاكـاتنى ئـادا قىلغـان كىـشى دۇنيـا ۋە ئـاخىرەتتە بەخـتكە ئېرىـشىدىغان ھەقىقـىي مۆمىنلەرنىڭ قاتارىدىن ئورۇن ئالىدۇ. بـۇ ھەقـتە ئـاللاھ تائـالا مۇنـداق دېـگەن: مـۆمىنلەر ھەقىـقەتەن بەخـتكە ئېرىـشتى (چـۈنكى) ئـۇلار نامازلىرىـدا ئاللاھنىـڭ ئۇلۇغلىقـىدىن سـۈر بېـسىپ كەتكەنلىكـتىن ئەيمىنىـپ تۇرغـۇچىلاردۇر، ئـۇلار بىھـۇدە سـۆز ۋە ئىـشلاردىن يىـراق بولغۇچىلاردۇر. ئۇلار زاكاتنى ئادا قىلغۇچىلاردۇر. (مۇمىنۇن سۈرىسى 1-4 ئايەلەر)

3- زاكـاتنى ئـادا قىلغـان كىـشىنىڭ ئىمـانى كۈچلـۈك بولىـدۇ. چـۈنكى، خالىقنىـڭ (ئاللاھنىـڭ) ۋە مەخلۇقنىـڭ (يەنـى پېقىرلارنىـڭ) ھەقلىرىنـى تونـۇپ ئـۇلارنى يولـدا ئـادا قىلمىغـان كىـشىنىڭ ئىمـانى تولۇقلانمايـدۇ. ئاللاھنىـڭ ھەققـى نامـاز ئوقۇشـقا ئوخـشاش

ئـاللاھ بـىـلەن بەنـدىنىڭ ئوتتۇرىـسىدىكى ئىبـادەتلەرنى ئـورۇنلاش بـىـلەن ئـادا تاپـسا، پېقىرلارنـىـڭ ھەققـى ئـاللاھ تائـالا بۇيرىغـان زاكـاتنى ئۇلارغـا بېـرىش بـىـلەن ئـادا تاپقـان بولىدۇ. يۇقىرىقى ئىككى خىل ھەقنى يولىدا ئـادا قىلغـان كـىشىنىڭ ئىمانى تولۇقلانغـان ۋە دۇنيا ـ ئاخىرەتلىكىمۇ بەختلىك بولغان بولىدۇ.

4. زاكـــات ئـــۇنى بەرگۈچىنـــىڭ قەلبىنـــى بېخىللىقنـــىڭ كىرلىرىـــدىن ۋە شەپقەتسىزلىكنىڭ ئىللەتلىرىدىن پاكلىغانـدەك ئۇنـىڭ مـال. دۇنياسـىنىمۇ ھارامـدىن يەنـى پېقىرلارنـىڭ ھەققـىدىن پاكلايـدۇ ۋە بەرىـكەت بـىـلەن كۆپەيتـىدۇ. زاكـات سـۆزىنىڭ لۇغەتتىكى مەنىسىمۇ بۇ مەنىلەرنى ئىپادىلىمەكتە.

5. زاكـات كـىشىگە مەرتلىكنـى، سېخىيلىقنى، ئۆزئـارا ياردەملىشـىشنى، رەھىمـدىللىقنى ۋە پـىداكارلىقنى ئـۆگىتىش ئـارقىلىق ئـۇنى ئـىسلامىي گـۈزەل ئەخلاقلارغـا ئىگىـشتۈرۈشكە كېپىللىـق قىلىـدۇ. نەتىجىـدە ئـۇنى ئـاللاھ تائالانـىڭ ئۆلگىلـىك بەندىلىرىـدىن قىلىـپ يېتىشتۈرۈپ چىقىدۇ.

زاكاتنىڭ بۇ دۇنيالىق پايدىلىرى

زاكاتنىڭ بۇ دۇنيالىق پايـدىلىرىمۇ ناھـايىتى كۆپتـۇر. زاكـات زۆرۈر بولغـان ئىجتىمـائىي ئىبـادەت بولغـانلىق ئېتىبـارى بـىـلەن ئۇنـىڭ پايدىـسى زاكـاتنى بەرگـۈچى ۋە ئـالغۇچى ھەر ئىككىسىگە ئورتاق بولغانلىقى سىرتىدا، پۈتۈن جەمئىـيەتكە مەنپەئەتلىكتـۇر. چـۈنكى زاكـات سـۆزى لـۇغەت ئېتىبـارى بـىـلەن « پـاكلاش» ۋە « ئۆسـتۈرۈش» دېـگەن ئىككـى مەنىنـى بىلدۈرىـدۇ. بۇنىڭغـا بىنـائەن زاكاتنـىڭ بـۇ دۇنيـالىق پايـدىلىرىنى تۆۋەنـدىكىلەرگە قىسقارتىشقا بولىدۇ:

1. زاكـات. پـاكلاش مەنىـسى بـىـلەن بـايلارنى بېخىللىقنـىڭ ئىللەتلىرىـدىن پـاكلاپ، ئۇلارنى مەرتلىك بـىـلەن سـېخىيلىقتىن ئىبـارەت ئېـسىل ئەخلاقلارغـا ئىگىـشتۈرىدۇ. دۇنيـادا مەرتلىـك ماختىلىـدىغان ئېـسىل ئەخـلاق بولغىنىـدەك، بېخىللىـق ھەرقانـداق مىللەتنىـڭ لۇغىتىدە سۆكىلىدىغان بىر رەزىل خۇلۇقتۇر. بېخىللىقنـىڭ ئەڭ يامـان بـولغىنى شـۇكى، ئـۇ گاھـىدا كـىشىلەرنى پـۇل. مالغـا بېخىللىـق قىلىـپ ئۆزلىرىنـىڭ ھاياتىنى ھـالاك قىلىـشقا، نومۇسلىرىنى بۇلغىشقا، پۇلى بىلەن جېنىغا بېخىللىق قىلىـپ، ۋەتىنىنـى سېتىپ قويۇشـقا سـەۋەب بولـىدۇ. تـارىخمۇ گـۇۋاكى، بېخىللىقتا ئـادەتلەنگەن ھەر قانـداق ئـادەم ۋە خەلـق نىجـات تاپقـان ئەمەس. شـۇڭا ئـاللاھ تائـالا قۇرئـان كەرىمـدە مۇنـداق دېـگەن: ئـۆز نەپسىنىڭ بېخىللىقىدىن ساقلانغانلار مەقسەتكە يەتكۈچىلەردۇر (تاغابۇن سۈرىسى 11. ئايەت)، كىمكى بېخىللىـق قىلىـدىكەن، ئـۇ ئۆزىنـىڭ زىيىنـى ئۈچـۈن بېخىللىـق قىلىـدۇ.

ئاللاھ (سىلەرنىڭ مال- مۈلكۈڭلاردىن)بىھاجەتتۇر□ (مۇھەممەد سۈرىسى 38- ئايەت).

2- زاكات پاكلاش مەنىسى بىلەن، يوقسۇللارنىڭ، يېتىم- يېسىرلارنىڭ ۋە باشقىمۇ ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭ كۆڭۈللىرىنى ئاللاھ تائالا ئاتا قىلغان پۇل- مالدىن ئۇلارغا چىقىم قىلىشقا بېخىللىق قىلىدىغان بايلارغا بولغان ئۆچلۈك، ئاداۋەت ۋە دۈشمەنلىك تۇيغۇلىرىدىن پاكلايدۇ. شۇنداقلا زاكات پاكلاش مەنىسى بىلەن جەمئىيەتنى يوقسۇللار بىلەن بايلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا يۈز بېرىدىغان زىددىيەتلەردىن، توقۇنۇشلاردىن ۋە قان تۆكۈشلەردىن پاكلايدۇ.

3- زاكات پاكلاش مەنىسى بىلەن بايلارنىڭ پۇل- ماللىرىنى يوقسۇللارنىڭ ھەقلىرىدىن پاكلايدۇ. چۈنكى زاكات يوقسۇللارنىڭ ھەققى. زاكاتنى بېرىلمىگەن مال ناپاكتۇر.

4- زاكات پاكلاش مەنىسى بىلەن، زاكات بەرگۈچىنى گۇناھلىرىدىن پاكلايدۇ. چۈنكى زاكات- ئىبادەتتۇر. ھەر قانداق بىر ئىبادەتنى دۇرۇس شەكىلدە ئادا قىلغان كىشىنىڭ گۇناھلىرى شۇ ئىبادەت يۈزىسىدىن ئۆچۈرۈلىدۇ. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا مۇنداق دېگەن: □ياخشى ئىشلار گۇناھلارنى يوققا چىقىرىدۇ□ (ھۇد سۈرىسى 114- ئايەت).

5- زاكات ئۆستۈرۈش مەنىسى بىلەن، زاكات بەرگۈچىنىڭ مال- دۇنياسىنى بەرىكەت بىلەن ئۆستۈرىدۇ. بەزىلەر مۇنداق سوئال قويۇشى مۇمكىن: بېرىلگەن نەرسە كېمەيمەيستىن قانداقمۇ كۆپەيسۇن؟ ئۇلارغا جاۋاپ بېرىپ دەيمىزكى، زاكات بېرىلگەن مال- دۇنيادىكى ۋاقىتلىق كېمىيىش بولسا، شۇنداق تاشقى كۆرۈنۈش بولۇپ، ئەمما ھەقىقەتتە ئۇنىڭ ئاقىسىدا بەرىكەت ۋە ئۆسۈش باردۇر.

ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: سىلەر كىشىلەرنىڭ پۇل- مېلى ئىچىدە ئۆستۈرۈش ئۈچۈن بېرەر پۇل- مال بەرسەڭلار، ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا ئۇ ئۆسمەيدۇ. ئاللاھنىڭ رازىلىقىنى كۆزلەپ بەرگەن زاكىتىڭلار ھەسسىلەپ ئۆسىدۇ (رۇم سۈرىسى 39- ئايەت)،

□بەرگەن نەرسەڭلارنىڭ ئورنىنى ئاللاھ تولدۇرۇپ بېرىدۇ□(سەبەئ سۈرىسى 39- ئايەت)

ئاللاھ تائالانىڭ بۇ ھېكمەتلىك سۆزلىرى مۇسۇلمانلارنىڭ ئۇزۇن يىللىق تارىخي تەجرىبىلىرى ئارقىلىق كىشىلەرنىڭ نەزەرىدە رېئاللىققا ئايلانغان. ئەمەلىيەتتە، ئاللاھ تائالا بەرگەن پۇل- مالدىن باشقا ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭمۇ ھەقلىرىنى ئادا قىلىپ كەلگەن بايلارنىڭ كۆڭلى خاتىرجەم، ئاللاھنىڭ ۋە ئىنسانلارنىڭ ئالدىدا يۈزى يورۇق بولۇپ

كەلمەكتە. رېكورتېرلار ۋە سويغۇنچىلار تەرىپىدىن ئۆلتۈرۈلىۋاتقان ۋە مال- دۇنياسىنىڭ ئەندىشىسىدە دەھشەتلىك قورقۇنچ ئىچىدە ئۆمۈر سۈرۈۋاتقانلار يەنىلا شۇ بېخىل بايلاردۇر.

6- زاكات ئۆستۈرۈش مەنىسى بىلەن، زاكات بەرگۈچىنىڭ مەنىۋىيىتىنى ئۆستۈرىدۇ. چۈنكى، باشقىلارغا ياخشىلىق قىلىدىغان، يوقسۇللارنىڭ غېمىنى يەيدىغان ئادەم ئۆزىنىڭ كۆڭلى- كۆكسىنىڭ كېڭەيگەنلىكىنى ۋە قولى ئۇزۇن، روھى ئۈستۈن بولۇپ كۆتىرىلگەنلىكىنى بىردىن ھىس قىلىدۇ.

7- زاكات ئۆستۈرۈش مەنىسى بىلەن يوقسۇللارنىڭ، يېتىملارنىڭ ۋە باشقىمۇ ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭ روھىنى كۆتىرىدۇ. چۈنكى، ئۇلارمۇ ئۆزلىرىنى جەمئىيەتتە يار- يۆلەكسىز، بىچارىلىككە يارىتىلغانمىز، دەپ ھىس قىلىپ ھاياتلىقتىن ئۈمىتلىرىنى ئۈزمەستىن، بۇرادەرلىرىنىڭ ئۇلارنىڭمۇ يۈكلىرىنى يەڭگىللىتىدىغانلىقىنى، قىيىنچىلىقلىرىنى ھەل قىلىشقا ياردەملىشىدىغانلىقىنى ھىس قىلىدۇ. دە، ئۆزلىرىنى بەختلىك ھىس قىلىدۇ.

8- زاكات يۇقىرىقى ھەر ئىككى مەنىسى بىلەن، ئىجتىمائىي باراۋەرلىكنى قوغداشنىڭ ۋاستىسىدۇر. قىسقىسى، ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلار جەمئىيىتىدە يېتىم- يېسىر، باققۇچىسىز، ئاجىز، مېيىپ كىشىلەرنىڭ يار- يۆلەكسىز قېلىشىنى جىددى بىر ئىجتىمائىي يېتەرسىزلىك دەپ قارايدۇ ۋە بۇنىڭغا ھەر گىزمۇ يول قويمايدۇ. مۇسۇلمان كىشى ھاياتلىقتا كېرەكلىك بولغان ئېھتىياجلارنى قامداش يولىدا ئۆز مېھنىتى ۋە ھالال كەسپى بىلەن ئىشلەشكە بۇيرۇلغان. قېرىلىقتىن، ياكى ئاغرىقچانلىقتىن ئىشلەشكە قادىر بولالمىغان ياكى يېتىملىقتىن چارىسىز قالغانلارنىڭ ئېھتىياجلىرىنى مۇسۇلمانلار جامائەسى ھەمكارلىشىپ قامداشقا بۇيرۇلغان. زاكات ئەنە شۇنداق پاراۋانلىق ۋە باراۋەرلىك جەمئىيەتنىڭ كاپالىتىدۇر.

زاكات بېرىش بىلەن پۇل- مال كېمەيمەيدۇ

بەزىلەر بايلارنىڭ پېقىرلارغا زاكات ياكى ياردەم نامى بىلەن پۇل- مال سەرپ قىلىشىنى ئىقتىسادنى يۈكسەلتىش ۋە ئۇنى ئۈستۈرۈش يولىدىكى توسقۇنلۇق، يەنە بىر تەرەپتىن زاكات پېقىرلارنى ئىشلىمەستىن كۈن ئۆتكۈزۈشكە ۋە ھورۇنلۇققا ئۈندەيدىغان بىر ئامىل دەپ جۆيلۈيدۇ. ئۇلارنىڭ بۇ پىكىرلىرى تۈپتىن خاتادۇر. چۈنكى، بايلارنىڭ يۈزدىن ئىككى يېرىم (2,5%) پىر سەنت زاكات ئايرىغىنىغا ئۇلارنىڭ ئىقتىسادى ھېچقانداق بىر چۆكۈشكە ئۇچرىمايدۇ. ئەكسىچە، بەرىكەت بىلەن كۆپىيىشكە ئېلىپ

بترىدۇ. قۇرئان كەرىم ۋە سەھى ھەدىسلار زاكات بىلەن پۇل- مالنىڭ ئۆسۈشى ئوتتۇرىسىدا ھېچقانداق بىر زىتلىقنىڭ يوقلىقىنى تەكىتلىمەكتە. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: ئاللاھنىڭ يولىدا بەرگەن نەرسەڭلارنى ئاللاھ ئۆزى تولدۇرۇپ بېرىدۇ (سەبەئ سۈرىسى 39- ئايەت).

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە:« زاكات بىلەن ھېچكىمنىڭ مال- دۇنياسى كېمەيمەيدۇ» دېگەن.(تىرمىزى رىۋايىتى).

يۇقىرىقى ئايەت ۋە ھەدىسنىڭ روھىغا ئەگەشكەن ۋە مەنىسىنى ياخشى چۈشەنگەن مۆمىنلەرگە ئېنىقكى، زاكات ئۈچۈن چىقارغان پۇل- مالدىكى ۋاقىتلىق مېمىيىش بولسا، ئەمەلىيەتتە كېمىش ئەمەس، بەلكى بەرىكەت ۋە كۆپىيىشىنىڭ باشلىنىشىدۇر. چۈنكى تەجرىبىلەر بىلەن كىشىلەرنىڭ ئېڭىدا رېئاللىققا ئايلانغان ھەقىقەتەن شۇكى، ئادەتتە، ئاللاھ بەرگەن پۇل- مېلىنىڭ زاكىتىنى تولۇقى بىلەن ئادا قىلىپ، ئۇنىڭدىن باشقىمۇ ئېختىيارى يادەملەرنى داۋاملاشتۇرۇپ كەلگەن بايلارنىڭ بايلىقى ھېچقانداق بىر ئىقتىسادىي بۆھرانغا ئۇچرىماستىن كۈندىن- كۈنگە كۆپىيىپ ۋە ھەسسىلەپ ئۆسۈپ تۇرماقتا. ئۇلارنىڭ ئاللاھ تائالا ۋە خەلق ئالدىدىمۇ نام- شۆھرىتى ئاشماقتا. بەرىكەت ۋە ئاتا- ئېھسان ئاللاھ تائالانىڭ قولىدا، ئاللاھ تائالا ئۆزىنىڭ ئەمرىنى بىجا كەلتۈرۈپ، جەمئىيەتتىكى ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭ ھەقلىرىنى ئادا قىلىپ كەلگەنلەر بىلەن ھەمىشە بىللە. ئۇلارنىڭ پۇل- ماللىرىنى ئۆستۈرۈپ بېرىشكە ئاللاھ تائالا ئۆزى بىۋاستە كېپىلدۇر.

ئەمدى زاكات پېقىرلارنىڭ ئىشلىمەستىن كۈن ئۆتكۈزۈشىگە ۋە ھورۇنلۇقىغا سەۋەپ بولىدۇ، دېگەن سەپسەتىگە كەلسەك، زاكات بېرىلىدىغان شەخسلەر قۇرئان كەرىمنىڭ بىۋاستە بەلگىلىمىسى بويىچە، پېقىرلار، مىسكىنلەر، قەرزدارلار، ئىقتىسادتىن ئايرىلىپ قالغان مۇسۇلمانلار، ئازاتلىققا ئېرىشىش ئۈچۈن مەبلەغكە ئېھتىياجلىق قۇللار ۋە باشقىلار قاتارلىق 8 خىل شەخستۇر. بۇلار ئېھتىياجلىرىنى ئىشلەپ تېپىشقا قۇدرىتى يەتمەيدىغان ۋە جىددىي يادەمگە ھەقىقىي ئېھتىياجلىق بولغان شەخسلەردۇر. ئەمما كۈچ- قۇۋۋىتى جايىدا، تېنى ساق كىشىلەرگە زاكات بېرىش مەنئىي قىلىنىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ماۋزۇدا مۇنداق دېگەن:« بايلارغا ۋە ئىشلەشكە قادىر بولغانلارغا زاكات ھالال بولمايدۇ»(تىرمىزى رىۋايىتى).

ئىسلام دىنى كىشىلەرنى باشقىلارنىڭ ياردىمىگە يۆلىنىپ كۈن ئۆتكۈزۈشتىن قەتئىي مەنئى قىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ مەنىدە: « ئەڭ ياخشى كەسىپ كىشىنىڭ ئۆز قولىنىڭ مېھنىتىدۇر» (سۈيۈتى مەجمۇئەسى)

«ئاللاھ كەسپدار مۆمىننى سۆيىدۇ» (بەيھەقىي رىۋايىتى).

«بەرگۈچى قول ئالغۇچى قولدىن ئەلۋەتتە ئۈستۈندۇر » دېگەن (مۇسلىم رىۋايىتى).

زاكات بەرمەسلىكنىڭ گۇناھى

پۇل- مالنىڭ ئەسلى ئىگىسى ئاللاھ تائالا بولۇپ، قولىمىزدىكىسى ئاللاھ تائالانىڭ بىزگە ئىنئام ۋە سىناق تەرىقىسىدە ئاتا قىلغىنىدۇر. پۇل- مال ياخشى ئىشلارنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن ئەڭ ياخشى ياردەمچى بولغانىدەك، گاھىدا كىشى ئۈچۈن تۈگىمەس بالايى ئاپەت ۋە بەختسىزلىكلەرنى ئېلىپ كېلىدۇ. بۇنىڭ سەۋەبى، پۇل-مال ئىگىلىرىنىڭ ئۆزقوللىرىدىكى پۇل- مالغا مۇناسىۋەتلىك بولغان ھەق- ھوقۇقلارنى تونۇماسلىقى ۋە ئۇنى يولىدا ئىشلەتمىگەنلىكلىرىدىن ئىدى. ئاللاھ تائالا ئىنسانلارغا مال- دۇنيانى ئاتا قىلىش بىلەن بىرگە ئۇنى ياخشى يوللارغا ئىشلىتىشكە بە ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭ ئۇنىڭدىكى ھەقلىرىنى تولۇق ئادا قىلىشقا بۇيرىغان. ئاللاھ ساڭا ياخشىلىق قىلغانىدەك، سەنمۇ (ئاللاھنىڭ ئېھتىياجلىق بەندىلىرىگە) ياخشىلىق قىلغىن (قەسەس سۈرىسى 77- ئايەت).

ئاللاھ تائالا مۇسۇلمان پۇل ئىگىلىرىنى ئېھتىياج ئىگىلىرىگە خەير- ئېھسان قىلىشقا بۇيرىغىنىدىن باشقا، ئۇلارنىڭ مال- دۇنياسىدىن مۇئەييەن مىقدارىنى ئۇلارغا زاكات يولى بىلەن بۆلۈپ بېرىشنى پەرز قىلىپ بەلگىلىگەن. ئۇلارنىڭ (يەنى مۇسۇلمان پۇل ئىگىلىرىنىڭ) پۇل- مالىرىدا تىلەيدىغان پېقىرغا ۋە تىلىمەيدىغان پېقىرغا بېرىشكە تېگىشلىك بولغان مۇئەييەن ھەق(يەنى زاكات) باردۇر (مەئارىج سۈرىسى 24- 25- ئايەتلەر).

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمنىڭ كۆپلىگەن ئايەتلىرىدە زاكاتنى ئادا قىلىشنىڭ زۆرۈرلىكىنى تىكىتلىگەن ۋە زاكاتنى نەرمىگۈچىلەرنىڭ (ئاخىرەتتە) تەسەۋۋۇر قىلغۇسىز قاتتىق ئازاب- ئوقۇبەتلەرگە دۇچار بولىدىغانلىقىنى جاكارلىغان.

ئى مۆمىنلەر! ھىبرىلەر ۋە راھىبلەردىن (يەھۇدىي ۋە خرىستىئان ئۆلىمالىرىدىن) نۇرغۇنلىرى كىشىلەرنىڭ پۇل- ماللىرىنى ھەقىقەتەن ھارام يەيدۇ، (كىشىلەرنى) ئاللاھنىڭ دىنىغا كىرىشتىن توسىدۇ، ئالتۇن- كۈمۈش يىغىپ، ئۇنى ئاللاھنىڭ يولىدا سەرپ قىلمايدىغانلارغا (دوزاختا بولىدىغان) قاتتىق ئازاب بىلەن بىشارەت بەرگىن. ئۇ كۈندە (يەنى قىيامەت كۈنىدە) ئۇ ئالتۇن- كۈمۈشلەر جەھەننەمنىڭ ئوتىدا قىزىتىلىپ، ئۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ پىشانىلىرى، يانلىرى ۋە دۈمبىلىرى داغلىنىدۇ. ئۇلارغا: "بۇ

سىلەرنىڭ ئۆزۈڭلار ئۈچۈن يىغقان ئالتۇن- كۈمۈشۈڭلار (سىلەر بۇ دۇنيايىڭلاردىكى ئاللاھنىڭ ئېھتىياجلىق بەندىلىرىگە بېرىلىشكە تېگىشلىك ھەققىنى ئادا قىلمىدىڭلار) يىغقان ئالتۇن- كۈمۈشۈڭلارنىڭ ۋاباسىنى تېتىڭلار“ دېيىلىدۇ□. (تەۋبە سۈرىسى 34- ئايەت).

□ ئاللاھ ئۆز پەزلىدىن بەرگەن نەرسىلەرگە (يەنى پۇل- مالغا) بېخىللىق قىلىدىغانلار بېخىللىقنى ئۆزلىرى ئۈچۈن پايدىلىق دەپ گۇمان قىلمىسۇن، ئەمەلىيەتتە، بۇ ئۇلار ئۈچۈن زىيانلىقتۇر. ئۇلارنىڭ بېخىللىق قىلغان نەرسىسى قىيامەت كۈنىدە ئۇلارنىڭ بوينىغا تاقاق قىلىپ سېلىنىدۇ□(ئال ئىمران سۈرىسى 180- ئايەت).

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ماۋزۇدا مۇنداق دېگەن:« ئالتۇن، كۈمۈش ۋە باشقا بايلىقلارغا ئىگە بولۇپ تۇرۇپ، ئۇلارنىڭ ھەققىنى (زاكىتىنى) بەرمىگەن كىشىگە قىيامەت كۈنى ئۇنىڭ مال- دۇنيالىرى دوزاختا قىزىتىلغان تۆمۈرلەرگە ئايلىنىپ كېلىدۇ. ئۇنىڭ پېشانىسى، مۆرىسى ۋە ئۆشنىسى بۇ تۆمۈرلەر بىلەن داغلىنىدۇ. تۆمۈرلەر سوغۇپ قالغان ھامان يەنە قايتا قىزىتىلىپ يېقىلىدۇ. بىر كۈنى دۇنيانىڭ ئەللىك مىڭ يىلىغا توغرا كېلىدىغان قىيامەت كۈنىدە، ئىنسانلار ئارىسىدا ھۆكۈم چىقىرىلىپ بولغىچە ئۇ شۇنداق داغلىنىپ ئازاپلىنىشقا داۋام قىلىدۇ. ئاندىن جەننەتكە ياكى دوزاخ تەرەپكە بولغان ئۆز يولىنى كۆرىدۇ» (مۇسلىم رىۋايىتى)

«ئاللاھ تائالا ئاتا قىلغان پۇل- مالنىڭ زاكىتىنى بەرمىگەن كىشىگە قىيامەت كۈنى ئۇنىڭ مال- دۇنيالىرى ئىككى كۆزىنىڭ ئۈستىدە قورقۇنۇشلۇق قارا مېڭى بولغان ھەيۋەتلىك بىر ئىلانغا ئايلىنىپ كېلىپ ئۇنىڭ بوينىغا يۆگىشىدۇ ۋە ئۇنىڭغا:”مەن سېنىڭ دۇنيادا يىغقان مال- دۇنيايىڭ“ دەيدۇ » (بۇخارى رىۋايىتى).

ئەبۇ زەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئۇ مۇنداق دەيدۇ:« مەن ھەرەمنى تاۋاپ قىلىۋېتىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كەلدىم. ئۇ كەبىنىڭ سايىسىدا ئولتۇراتتى، ئۇ مېنى كۆرۈپ: «مۇشۇ كەبىنىڭ رەببى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، ئۇلار چوقۇم زىيان تارتقۇچىلاردۇر! ئۇلار چوقۇم زىيان تارتقۇچىلاردۇر!» دەپ تەكرارلىدى. مەن ئۇنىڭدىن،- يارەسۇلەللا! ئاتا- ئانام سىزگە پىدا بولسۇنكى، ئۇلار زادى كىملەر؟- دەپ سورىۋىدىم،- ئۇلار پۇل- ئىگىلىرىدۇر. پەقەت مال- دۇنياسىدىن ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن ئاللاھ يولىدا سەرپ قىلغانلار بۇلارنىڭ سىرتىدا. ئەمما بۇنداقلار بەكمۇ ئاز. تۆگە، كالا، قوي ۋە باشقىمۇ بايلىقلارغا ئىگە بولغان تۇرۇپ زاكات بەرمىگەن قانداقلا ئادەم بولسۇن، ئۇنىڭ مال- دۇنيالىرى قىيامەت كۈنىدە چەك مۈڭگۈزلۈك ھايۋانلارغا ئايلىنىپ كېلىپ ئۇنى مۈڭگۈزلىرى بىلەن ئۈسسۈپ يەنجىشكە باشلايدۇ. ئۇلارنىڭ ئاخىرى تۈگىگەن

ھامان باشتىكىلىرى قايتا كېلىپ قىيناشقا داۋام قىلىدۇ » دېدى. (مۇسلىم رىۋايىتى).

ئىككىنچى بۆلۈم: زاكاتنىڭ پەرزلىكى

زاكـات ـ ئىـسلام دىنىـدا، مۇسـۇلمان پـۇل- مـال ئىگىلىرىـدىن ئېلىـپ جەمئىيەتتىكـى ئېھتيـاج ئىگىلىـرىگە بېـرىش ئۈچـۈن ئـاللاھ تائـالا تەرىپىـدىن بەلگىلەنـگەن بىـر دىنىـي سېلىقتۇر.

زاكـات سـۆزى لـۇغەت ئېتىبـارى بىـلەن، پـاكلاش ۋە ئۆسـتۈرۈش دېـگەن مەنىلەرنـى بىلدۈرىـدۇ. زاكاتنىـڭ ئىـسلام شـەرىئەت ئىـستېمالىدىكى مەنىـسى: مەخـسۇس شـەرتلەرگە ئاساسەن، مۇئەييەن مىقداردىكى مالنى ھەقلىق بولغان شەخسلەرگە تاپشۇرۇش دېمەكتۇر.

زاكــاتتىن ئىبــارەت بــۇ ئىجتىمــائىي پەرزنــى ئــادا قىلىــش كاتتــا ئىبــادەتلەردىن سـانالغىنىدەك، زاكـات بېرىـشكە ئىقتىـدارى يېتىـدىغان تـۇرۇپ، ئـۇنى ئـادا قىلماسـلىق ئەڭ ئېغىر گۇناھتۇر.

زاكاتنىڭ پەرز بولۇشىنىڭ شەرتلىرى

زاكات تۆۋەندىكى شەرتلەرگە توشقان كىشىلەرگە پەرز بولۇپ بۇيرىلىدۇ:

1- مۇسۇلمان بولۇش.

2- بالاغەتكە يەتكەن بولۇش.

3- ئەقىل- ھوشى جايىدا بولۇش.

4- مەلۇم مىقداردا پۇل- مالغا ئىگە بولۇش.

5- پۇل- مالغا ئىگە بولغىنىغا بىر يىل توشۇشى.

6- قەرزدار بولماسلىق.

بۇلارنىڭ تەپسىلاتى تۆۋەندىكىچە:

زاكاتنىڭ بىرىنچى شەرتى: مۇسۇلمان بولۇش

ھەرقانـداق بىـر ئىبـادەتنى ئورۇنلاشـقا بۇيرۇلـۇش ۋە ئـۇنى ئـادا قىلىـش ئۈچـۈن ئالـدى بىلەن مۇسۇلمان بولۇش شەرت بولغىنىدەك، زاكاتتىن ئىبارەت بـۇ ئىجتىمـائىي پەرزنـى ئـادا قىلىش ئۈچۈنمۇ مۇسـۇلمان بولـۇش شـەرتتۇر. مۇسـۇلمان بولمىغـانلار ئىـسلام ئىبـادەتلىرىگە بۇيرۇلمىغان. چۈنكى، ئۇلار بۇ ئىبادەتلەرگە سالاھىيەتلىك ئەمەستۇر.

زاكاتنىڭ ئىككىنچى شەرتى: بالاغەتكە يەتكەن بولۇش

زاكاتنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن بالاغەتكە يەتكەن بولۇش شەرتتۇر. بالاغەتكە يەتمىگەن بالىلارنىڭ ئىلكىدىكى زاكات بېرىش ئۆلچىمىگە يەتكەن پۇل- مالغا زاكات كەلمەيدۇ. بۇ ھەنەفىي مەزھىبىنىڭ كۆرۈشى بولۇپ، شافىئىي، مالىكىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەبلىرىگە كۆرە، بالاغەتكە يەتمىگەن بالىلارنىڭ ئىلكىدىكى زاكات بېرىش ئۆلچىمىگە يەتكەن پۇل- مالغىمۇ زاكات كېلىدۇ. بۇلارنىڭ دەلىلى شۇكى، زاكات ئىقتىسادىي ئىبادەت بولغانلىقى ئېتىبارى بىلەن ئۇنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن بالاغەتكە يەتكەن بولۇش شەرت ئەمەس. بۇنىڭغا بىنائەن، بالاغەتكە يەتمىگەن بالىلارنىڭ ئىگىلىكىدىدىكى پۇل- مېلىدىنمۇ زاكات ئايرىلىدۇ. ئۇلارنىڭ زاكىتىنى ئۇلارنىڭ ئىگىلىرى ئۇلارنىڭ مەخسۇس مېلىدىن ئايرىپ بېرىدۇ.

ھەنەفىي مەزھىبىنىڭ دەلىلى بولسا، زاكاتمۇ ناماز، روزا، ھەج ۋە باشقىمۇ ئىبادەتلەرگە ئوخشاش ئىسلام پەرزلىرىدىن بىرى بولغانلىقتىن ئۇنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈنمۇ بالىغ بولۇش شەرتتۇر. چۈنكى ئىسلام دىنىدىكى ئىبادەتلەرنىڭ ئادا قىلىنىشى ئۈچۈن بالىغ بولۇش شەرتتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئۈچ خىل كىشى قىلمىشلىرى ئۈچۈن جاۋابكارلىققا تارتىلمايدۇ: ھوشىدىن كەتكەن كىشى ھوشىغا كەلگىچىلىك، ئۇخلىغان كىشى ئويغانغىچىلىك ۋە كىچىك باللار بالاغەتكە يەتكىچىلىك»(ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى)

بۇ مەسىلىدە ھەنەفىي مەزھىبىنىڭ دەلىلى كۈچلۈك بولغانلىقى ئۈچۈن بىزمۇ بۇ مەزھەبنىڭ كۆرۈشىگە قوشۇلىمىز.

زاكاتنىڭ ئۈچىنچى شەرتى: ئەقىل- ھوشى جايىدا بولۇش

زاكات بېرىش ئۆلچىمىگە يەتكەن پۇل- مالغا ئىگە بولغان ساراڭلارغا زاكات پەرز بولمايدۇ. چۈنكى ئىسلام دىنىدىكى ئىبادەتلەرنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن ئۇنىڭغا بۇيرۇلغۇچىنىڭ ئەقىل- ھوشى جايىدا بولغان بولۇشى شەرتتۇر. ساراڭلارمۇ بۇ مەسىلىدە بالاغەتكە يەتمىگەن باللارغا ئوخشاشتۇر. مانابۇ، ھەنەفىي مەزھىبىنىڭ كۆرۈشىدۇر.

ئەمما شافىئىي، مالىكى ۋە ھەنبەلى مەزھەبلىرىگە كۆرە، ئەقىل ھوشى جايىدا بولمىغان ساراڭلارنىڭ زاكات بېرىش ئۆلچىمىگە يەتكەن پۇل- مېلى بولسا ئۇلارنىڭمۇ زاكات بېرىشى پەرز بولىدۇ. ئۇلارنىڭ پۇل- مېلىنىڭ زاكىتىنى ئۇلارنىڭ ئىگىلىرى ئۇلاردىن ۋەكىل بولۇپ ئۇلارنىڭ ماللىرىدىن بېرىدۇ.

ھەر ئىككى مەزھەبنىڭ دەلىلى يۇقىرىقى، بالاغەتكە يەتمىگەن باللارنىڭ مەسىلىسى توغرىلىق كەلتۈرۈلگەن دەلىللارنىڭ ئۆزىدۇر. بۇ مەسىلىدىمۇ ھەنەفىي مەزھىبىنىڭ كۆرۈشى ئەمەل قىلىشقا ئەرزىيدۇ.

زاكاتنىڭ تۆتىنچى شەرتى: مەلۇم مىقداردا پۇل- مالغا ئىگە بولۇش

ئىسلام شەرىئىتى زاكاتنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن بەلگىلىگەن مىقدارغا يەتمىگەن پۇل- مالغا ئىگە بولغان كىشىگە زاكات پەرز ئەمەس. چۈنكى زاكات بايلار ئۈچۈن بۇيرۇلغان بىر پەرزدۇر. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: « زاكات- مۇسۇلمان بايلىرىدىن ئېلىپ ئۇلارنىڭ پېقىرلىرىغا بېرىلىدىغان بىر پەرزدۇر» دەپ كۆرسەتكەن. (بۇخارى ۋە مۇسلىم راۋايىتى)

زاكاتنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن- بەزى كىشىلەرنىڭ چۈشەنگىنىدەك ـ ئاتالغان بايلاردىن ياكى مىليونېرلاردىن بولۇش شەرت ئەمەس. بەلكى زاكاتنى پەرز قىلىدىغان مىقدار شەرىئەتتە بايلىق دەپ سانالغان مىقدار بولۇپ، ئۇ بولسىمۇ، كىشىنىڭ نورمال ئېھتىياجىدىن تاشقىرى 200 دىرھەم (595 گىرامما) كۈمۈش ياكى 20 مىسقال ياكى 20 دىنار (21 ئىيارلىق ئالتۇندىن 85 گىرامما) ئالتۇننىڭ قىممىتىدىكى پۇل- مېلىنىڭ بولۇشىدىن ئىبارەتتۇر. ئۆزىنىڭ ۋە ئائىلىسىنىڭ ئېھتىياجىدىن تاشقىرى 85 گىرامما ئالتۇن ياكى 595 گىرامما كۈمۈش كەلگۈچىلىك ئىقتىسادقا ئىگە بولغان كىشى ئۈچۈن زاكات پەرز بولىدۇ. چۈنكى ئائىلىسىنىڭ نورمال ئېھتىياجىدىن تاشقىرى ھالدا يۇقىرىقى زاكات مىقدارىغا ياكى ئۇنىڭدىن كۆپرەككە ئىگە بولغان ئادەم ئىسلام شەرىئىتى نەزەرىدە باي ھېسابلىنىدۇ. نەتىجىدە ئۇنىڭ زاكات بېرىشى پەرز بولۇپ بۇيرۇلغان بولىدۇ.

پېقىرلارنىڭ مەنپەئەتىنى كۆزدە تۇتۇش مەقسىتىدە، يۇقىرىقى ئالتۇن ۋە كۈمۈش مىقدارىنىڭ قايسىسىنىڭ قىممىتى ئەرزان بولسا شۇ ھېسابقا ئېلىنىدۇ، يەنى85 گىرامما ئالتۇننىڭ باھاسى 595 گىرامما كۈمۈشنىڭ باھاسىدىن ئەرزان بولسا، زاكاتنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن ئالتۇننىڭ مىقدارى ئېتىبارغا ئېلىنىدۇ. ئەگەر 595 گىرامما كۈمۈشنىڭ باھاسى 85 گىرامما ئالتۇننىڭ باھاسىدىن ئەرزان بولسا، زاكاتنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن كۈمۈشنىڭ مىقدارى ئېتىبارغا ئېلىنىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام زاكاتنىڭ پەرز بولۇشىدا ئېتىبار قىلىنىدىغان مىقدارنى بەلگىلەپ: « 20 مىسقال (ياكى 20 دىنار)غا يەتمىگەن ئالتۇنغا زاكات كەلمەيدۇ. ئالتۇن 20 مىسقالغا يەتسە ۋە ئۇنىڭ مۈلكىگە كىرگەنگە بىر يىل ئۆتسە، ئۇنىڭدىن يېرىم مىسقال زاكات بېرىلىدۇ. ئۇنىڭدىن كۆپ بولغىنىغا شۇ ھېساپ (يەنى 20 مىسقالغا يېرىم

مىسقالدىن زاكات بېرىش) بويىچە زاكات بېرىلىدۇ. ئىگە بولغىنىغا بىر يىل ئۆتمىگەن پۇل- مالغا زاكات كەلمەيدۇ» (ئەھمەد، بەيھەقىي ۋە ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى)

« بەش ئاۋاققا يەتمىگەن كۈمۈشكە زاكات كەلمەيدۇ » دەپ كۆرسەتكەن. (بۇخارى رىۋايىتى).

بىر ئاۋاق 40 دىرھەمگە تەڭ. نەتىجىدە، 5 ئاۋاق 200 دىرھەم(يەنى:5×40=200 دىرھەم)گە، 200دىرھەم 595 گىرامغا تەڭ بولىدۇ. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى،« پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەر 20دىنار (يەنى 20 مىسقال) ئالتۇندىن يېرىم مىسقال ۋە ھەر 40 دىرھەم كۈمۈشتىن بىر دىرھەم زاكات بېرىشكە بۇيرۇيتتى» (تىرمىزى رىۋايىتى).

يۇقىرىقىلار ئىسلام شەرىئىتىنىڭ زاكاتنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن بەلگىلىگەن مۇئەييەن مىقدارى بولۇپ، بۇنىڭدا بايلارنىڭ ۋە ئوتتۇرھاللارنىڭ ماددىي ياردىمى بىلەن ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭ يۈكلىرىنى يەڭگىللىتىش كۆزدە تۇتۇلغان. يۇقىرىقى مۇئەييەن مىقداردىن ئاز ئىقتىسادقا ئىگە بولغان كىشىلەرگە زاكات پەرز ئەمەستۇر. بىراۋنىڭ زاكات بېرىشكە سالاھىيەتلىك بولۇشى ئۈچۈن ئۇنىڭ نورمالدىكى ئائىلە ئېھتىياجىدىن تاشقىرى يۇقىرىقى زاكات ئۆلچىمىگە يەتكەن ياكى ئۇنىڭدىن كۆپرەك مىقداردا پۇل- مېلى بولۇشى شەرتتۇر. بۇنىڭغا بىنائەن، ئۇنىڭ ۋە ئائىلىسىنىڭ ئېھتىياجىدىكى كىيىم- كېچەكلىرى، ئۆي- ئىمارەتلىرى، ئىشلىتىۋاتقان ماشىنىلىرى ۋە ئاياللىنىڭ، قىزلىرىنىڭ، كېلىنلىرىنىڭ زىننەت بويۇملىرى زاكاتنىڭ پەرز بولۇش ئۆلچىمىگە كىرمەيدۇ. بەلكى ئۇنىڭ ئۆي- ئىمارەتلىرى قانچىلىك ھەشەمەتلىك، ئىشلىتىۋاتقان ماشىنىسى قانچىلىك قىممەت باھالىق بولۇپ كەتسۇن ئۇلارغا زاكات كەلمەيدۇ. چۈنكى بۇلار ئېھتىياجىنىڭ ئىچىدىكى شەيئىلەردۇر. شۇنىڭدەك، ئۆي جىھازلىرى، سانائەت ئەشيالىرى، كىتاب- ماتېرىياللىرى ۋە مۇجاھىدلارنىڭ قۇراللىرى زاكاتنىڭ پەرز بولۇش ئۆلچىمىگە كىرمەيدۇ ۋە زاكات كەلمەيدۇ. يۇقىرىقىلار قولنىش ئۈچۈن ئەمەس، تىجارەت ئۈچۈن تۇتۇلغان بولسا، ئۇلارغا ئەلۋەتتە زاكات كېلىدۇ.

زاكاتنىڭ بەشىنچى شەرتى: پۇل- مالغا ئىگە بولغانغا بىر يىل ئۆتۈشى

زاكات بېرىشنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن يېتەرلىك بولغان مۇئەييەن زاكات مىقدارىغا ئىگە بولغاندىن باشلاپ قەمەرىيە (ھىجرىيە) يىل ھېسابىدا تولۇق بىر يىلنىڭ ئۆتىشى زاكاتنىڭ شەرتلىرىدىن بىرىدۇر. ئىگە بولغانغا بىر يىل تولۇق توشمىغان پۇل- مالغا زاكات كەلمەيدۇ. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: « ئىگە بولغانغا تولۇق بىر يىل

تۇشمىغان مال- مۈلۈككە زاكات كەلمەيدۇ » دەپ كۆرسەتكەن. (ئىبنى ماجە رىۋايىتى)

ئەمما ئاشلىق، مېۋە ۋە كۆكتاتلارنىڭ ئۆشرە زاكىتىنى ئايرىش ئۈچۈن يىل ئۆتۈشى شەرت قىلىنمايدۇ. بەلكى ئۇلارنى يىغقان كۈنى ھېسابتۇر. مەدەنلەر ئۈچۈنمۇ ئۇلارنى چىقارغان كۈنى ھېسابقا ئېلىنىدۇ.

ئىسلام دىنى كىشىلەرنىڭ مەنپەئەتىنى بىرىنچى ئورۇندا قويىدۇ. پۇل- مال ئىگىلىرىنى زىيانغا ئۇچرىتىشنى خالىمايدۇ. شۇڭا ئۇ بايلارغا زاكات چىقىرىشنى پەرز قىلىش بىلەن بىرگە، ئۇلارنىڭ زاكاتنى ئادا قىلىشىدىن بۇرۇن ئۇلارغا تولۇق بىر يىل ۋاقىت بەرگەن. مانابۇ، ئۇلارنىڭ پۇل- ماللىرىنى تىجارەت ۋە باشقىمۇ يوللۇق ۋاستىلەر بىلەن ئۆستۈرۈۋېلىشى، ئاندىن زاكاتنى دەسمى مالدىن ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ چىققان پايدىسىدىن بېرىشى ئۈچۈن پۇرسەت يارىتىپ بەرگەنلىك بولۇشى ئېھتىمال. ئەگەر پۇل ئىگىلىرى ئۆزلىرىنىڭ دەسمىلىرىنى بۇيرۇلغان يوللار بىلەن ئۆستۈرۈشكە تىرىشمىغانلىقتىن ئۆستۈرەلمىگەن بولسا، ئۇ ئۆزلىرىنىڭ يېتەرسىزلىكىدىندۇر. ئەمما زاكات بۇ ھالەتتىمۇ ئۇلارنىڭ زىممىسىدىن ساقىت بولمايدۇ.

زاكاتنىڭ ئالتىنچى شەرتى: قەرزدار بولماسلىق

زاكاتنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن قەرزدار بولماسلىق شەرتتۇر. چۈنكى زاكات- نورمالدىكى ئېھتىياجىدىن تاشقىرى مۇئەييەن مىقدارغا يەتكەن پۇل- مالغا ئىگە بولغانلارغا بۇيرۇلغان پەرزدۇر. ھالبۇكى، قەرزدار بولغان ئادەم ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭ قاتارىدىن سانىلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭغا زاكات پەرز ئەمەستۇر. ئەگەر بىراۋنىڭ نورمال ئائىلە ئېھتىياجىدىن تاشقىرى زاكات بېرىش مىقدارىغا يېتىپ ئاشىدىغان پۇل- مېلى بولۇپ ئۇستىدە بۇ مىقدارنى بېسىپ چۈشىدىغان كۆلەمدە قەرز بولسا ئۇ باي ھېسابلانمايدۇ. بەلكى پېقىرنىڭ قاتارىغا كىرىدۇ. نەتىجىدە ئۇنىڭغا زاكات پەرز بولمايدۇ. ئەگەر بىراۋنىڭ قولىدا نورمال ئېھتىياجىدىن تاشقىرى پۇل- مېلى بار بولۇپ، ئۇستىدە قەرزمۇ بولسا، ئۇ ئاۋۋال قەرزىسنى ئۆتەيدۇ، ئاندىن قەرزدىن ئاشقىنى زاكاتنىڭ پەرز بولۇش مىقدارىغا يەتسە ئۇنىڭدىن زاكات بېرىدۇ. ئەگەر ئۇ مىقدارغا يەتكۈدەك نەرسە قالمىسا ئۇنىڭغا زاكات كەلمەيدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: « زاكات بايلاردىن ئېلىنىدۇ. زاكاتنىڭ پەرز بولۇش مىقدارىغا يەتكۈدەك پۇل- مېلى بولمىغان ئادەم باي ھېسابلانمايدۇ» دەپ كۆرسەتكەن (بۇخارى رىۋايىتى).

ئىبنى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بۇ ماۋزۇدا: « قولىدا مىڭ دىرھەم پۇلى بولغان بولسىمۇ، ئۇستىدە مىڭ دىرھەم قەرزىسى بار ئادەمگە زاكات پەرز ئەمەستۇر» دەپ

كۆرسەتكەن.

زاكاتنى ئادا قىلىشنىڭ شەرتى

ئاللاھ تائالا بۇيرىغان ھەر قانداق بىر پەرزنى ئادا قىلىشنىڭ ئۆزى ئىبادەت بولغاندەك، زاكاتنى ئادا قىلىشمۇ كاتتا ئىبادەتتۇر. ھەر قانداق بىر ئىبادەتنى ئادا قىلىش ئۈچۈن ئالدى بىلەن ئۇنىڭغا كۆڭۈلدە نىيەت باغلاش شەرت قىلىنغاندەك، زاكاتنى ئادا قىلىشتىمۇ ئۇنى نىيەت قىلىش شەرتتۇر. ئۇ بولسىمۇ، زاكات بەرگۈچىنىڭ زاكاتنى بەرگەن ۋاقىتتا ياكى ئۇنى بېرىش ئۈچۈن مۇمۇمىي مېلىدىن ئايرىغان ۋاقىتتا ئۆزىنىڭ زاكات بېرىۋاتقانلىقىنى كۆڭلىدە ھەس قىلىشى دېمەكتۇر. لېكىن زاكاتنى ئالغۇچى پېقىرلارنىڭ ئۇنىڭ زاكات ئىكەنلىكىنى بىلىشى شەرت ئەمەس.ھەتتا زاكات بەرگۈچى زاكات ئالغۇچىنىڭ كۆڭلىنى ئايىغانلىقتىن ئىچىدە زاكاتنى نىيەت قىلىپ تۇرۇپ، ئۇنى ئالغۇچىغا ھەدىيە ياكى ياردەم نامىلىرى ئاستىدا بەرسىمۇ زاكات ئادا تاپىدۇ. چۈنكى نىيەتنىڭ ئورنى قەلبتۇر. ئۇنى ئېلان قىلىش شەرت ئەمەس. پەقەت ئۇنىڭ زاكات ئىكەنلىكىنى ئاللاھ تائالانىڭ بىلىشى يېتەرلىكتۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە، ھەر قانداق ئىبادەتنىڭ قوبۇل بولۇشى ئۈچۈن نىيەتنىڭ شەرت ئىكەنلىكىگە ئىشارەت قىلىپ مۇنداق دېگەن: ئۇلار پەقەت ئىبادەتنى ئاللاھغىلا خالىس (نىيەت بىلەن) قىلغان، ھەق دىنغا ئېتىقاد قىلغان ھالدا ئاللاھغىلا ئىبادەت قىلىشقا بۇيرۇلدى (بەييىنە سۈرىسى 4-ئايەت).

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: « ھەقىقەتەن ئەمەللەرنىڭ قوبۇل بولۇشى نىيەتلەر بىلەن بولىدۇ. ھەر كىم ئۆزىنىڭ نىيەت قىلغان نەرسىسىگە يېتىدۇ»(بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى).

يۇقىرىقى شەرتكە بىنائەن، بىراۋ بىرسىدىن قەرز ئالغان بولۇپ، ئۇنى ۋاقتىدا قايتۇرالمىغان بولسا، قەرز بەرگۈچىنىڭ مەزكۇر قەرزنى زاكاتقا ھېسابلىشى جائىز ئەمەس. چۈنكى ئۇ قەرزنى بەرگەن ۋاقتىدا زاكاتنى نىيەت قىلغان ئەمەس، بەلكى قەرز ھېسابىدا بەرگەن. بۇنداق شارائىتتا، قەرز بەرگۈچى ئۆزىنىڭ زاكاتقا بېرىش ئۈچۈن ئايرىغان پۇلنى قەرزدارغا زاكات نىيىتى بىلەن بېرىپ بولۇپ، ئاندىن ئۇنىڭدىن قەرزىسىنى سورىسا ۋە ئالسا بولىدۇ.

ھەنبەلى مەزھىبىگە كۆرە زاكاتنىڭ نىيىتىنى زاكات بېرىشتىن ياكى زاكات بېرىلىدىغان مىقدارنى ئومۇمى مالدىن ئايرىشتىن قىسقا بىر مۇددەت بۇرۇن قىلىشمۇ جائىزدۇر. چۈنكى، زاكاتنى ئۇنىڭغا ھەقلىق بولغان ئېھتىياج ئىگىلىرىگە يەتكۈزۈپ

بېرىش ئىشىدا ئۆزى ئۈچۈن باشقىسىنى ۋەكىل قىلىش جائىزدۇر. ئىبنى قۇدامە «المغني» ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق دەپ يازىدۇ: « زاكات بەرگۈچى ئۆزىنىڭ پۇل- مېلىنىڭ زاكىتىنى ئېھتىياج ئىگىلىرىگە تاپشۇرۇپ بېرىش ئۈچۈن زاكاتنى نىيەت قىلغان ھالدا بىراۋنى ئۆزىنىڭ ئورنىدا ۋەكىل قىلىپ زاكاتقا ئايرىلغان مىقدارنى ئۇنىڭ قولىغا تاپشۇرغان بولسا، ۋەكىل بولغان كىشىنىڭ قايتا نىيەت قىلىشى شەرت ئەمەس. ئەگەر زاكات مېلىنىڭ ئىگىسى زاكاتنى نىيەت قىلمىغان بولسا ۋە كىلىنىڭ نىيەت قىلغىنىنىڭ پايدىسى يوق. چۈنكى زاكات بەرگۈچى ئۇ ئەمەس» (« المغني» 4- جىلد 88- بەت: ئىبنى قۇدامە).

زاكاتنى ئادا قىلىشنىڭ ۋاقتى

نورمال ئائىلە ئېھتىياجىدىن تاشقىرى زاكات بېرىشكە تېگىشلىك بولۇش مىقدارىغا يەتكەن پۇل- مالغا ئىگە بولغان كىشىنىڭ ئۇنىڭغا ئىگە بولغىنىغا تولۇق بىر يىل تولۇشى بىلەن ئۇنىڭ زاكىتىنى كېچىكتۈرمەستىن ھامان ئادا قىلىشى بەلگىلىنىدۇ. بۇ پۈتۈن فىقھشۇناس ئالىملىرىنىڭ بىردەك ئىتتىپاقىدۇر. چۈنكى، زاكاتنى ئادا قىلىشنىڭ ۋاقتى بەلگىلىنىپ بولغاندىن كېيىن ئۇنى كېچىكتۈرۈش زاكات ئېلىشقا ھەقلىق بولغان ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن زىيانلىقتۇر. يەنە بىر تەرەپتىن پەرز بولۇپ بەلگىلىنىپ بولغان زاكاتنى ۋاقتىدا ئادا قىلمىغان كىشى ئۆزىگە ۋە باشقىلارغا كۆپ ھاللاردا زىيانكەشلىك قىلغان بولىدۇ. چۈنكى، مۇبادا ئۇ زىيانغا ئۇچراپ ياكى تىجارىتى بۇھرانغا ئۇچراپ پۇل- مالدىن ئايرىلىپ قالسا، بەلگىلىنىپ بولغان مەزكۇر زاكات ئۇنىڭ زىممىسىدىن ساقىت بولمايدۇ. بۇ ۋاقىتتا ئۇ ئۆزىنى ۋە ئېھتىياج ئىگىلىرىنى زىيانغا ئۇچراتقان بولىدۇ. شۇڭا زاكاتنى يىلنىڭ توشۇشى بىلەن تەڭ كېچىكتۈرمەستىن بېرىش پەرزدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە: « مالغا ئارىلاشقان زاكات ئاخىرى شۇ مالنى ھالاك قىلماي قالمايدۇ» دېگەن. (بۇخارى رىۋايىتى) يەنى ئىگە بولغىنىغا بىر يىل تولغاندىن كېيىنمۇ زاكىتى ئايرىلمىغان پۇل- مال ئاخىرى ھالاكەتكە يۈز تۇتىدۇ، دېگەنلىك.

زاكىتىنى بېرىشكە تېگىشلىك پۇل- مالغا ئىگە بولغىنىغا بىر يىل تولماستىن، ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ قالغان كىشىگە زاكات كەلمەيدۇ. چۈنكى ئىگە بولغان پۇل- مالغا بىر يىل تولۇش زاكاتنىڭ پەرز بولۇپ بەلگىلىنىشى ئۈچۈن شەرتتۇر. ئەمما يىل توشقاندىن كېيىن زاكىتىنى ئېھتىياج ئىگىلىرىگە چىقىرىپ بېرىشتىن بۇرۇن ھالاك بولغان پۇل- مالنىڭ زاكىتى ئۇ كىشىنىڭ زىممىسىدا قالغان بولىدۇ. ئۇ پەقەت بېرىش بىلەنلا ئادا تاپىدۇ. چۈنكى، بۇ زاكات پۈتۈن شەرتلىرى تولۇق بولغان ۋە بېرىشلا قالغان زاكات

بولغانلىقتىن، ئۇ كەچۈرۈم قىلىنمايدۇ. شۇڭىمۇ ئىسلام فىقھشۇناس ئالىملىرى يىل توشقان ھامان زاكاتنى كېچىكتۈرمەستىن ئادا قىلىشنىڭ تولىمۇ زۆرۈرلىكىنى ھەممىسى بىردەك تەكىتلەيدۇ.

زاكاتنى يىل توشۇشتىن بۇرۇن ئادا قىلىشقا بولامدۇ؟

ئالدى بىلەن شۇنى كەسكىن ئېيتىش كېرەككى، ئىسلام دۇنياسىدىكى پۈتۈن فىقھشۇناس ئالىملىرى زاكاتنى ۋاقتىدىن بۇرۇن ئادا قىلىشنىڭ جائىزلىقىدا ئىتتىپاقتۇر. ئۇلار بۇ ماۋزۇدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ زاكاتنى يىل توشۇشتىن بۇرۇن بېرىشكە رۇخسەت قىلغان قىلغانلىقىنى ئاساس قىلىدۇ. ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ: «مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن زاكاتنى يىل توشۇشتىن بۇرۇن ئادا قىلىش مەسىلىسى ھەققىدە سورىغىنىمدا، ئۇ بۇنىڭغا رۇخسەت قىلغان» دەيدۇ. (ئىبنى ماجە رىۋايىتى).

ھەسەنۇلبەسرىي رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ 3 يىللىق زاكات مىقدارىنى ئالدىئالا بەرگەن كىشىنىڭ بەرگەن بۇ زاكىتى ئادا تاپامدۇ. دەپ سورالغىنىدا، ئۇنى ئادا تاپىدۇ ۋە جائىز، دەپ پەتىۋا بەرگەنلىكى قەيت قىلىنغان.

بىزمۇ يۇقىرىقىلارنىڭ پىكرىگە قوشۇلۇپ دەيمىزكى، ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: ياخشى ئەمەللەرنى قىلىشقا ئالدىراڭلار دەيدۇ.(بەقەرە سۈرىسى 148- ئايەت)

ئىسلام پەرزلىرىدىن بىرى بولغان زاكاتنى ئادا قىلىش شۈبھىسىزكى ئەڭ ياخشى ئەمەل- ئىبادەتتۇر. بۇنداق ئىكەن، خالىغان كىشىنىڭ بىر يىللىق، ئىككى يىللىق ياكى ئۇنىڭدىن كۆپرەك يىلنىڭ زاكىتىنى ئالدىنئالا بېرىشى جائىزدۇر ۋە ياخشى ئەمەلنى قىلىشقا ئالدىرىغانلىقىدۇر. خۇسۇسەن، مۇسۇلمانلارنىڭ بېشىغا قۇرغاقچىلىق يەر تەۋرەش، سەل، سوقۇش ۋە باشقىلار قاتارلىق پالاكەتلەر كەلگەن ۋاقىتلاردا ئۇلارنىڭ دەرتلىرىگە دەرمان بولۇش ئۈچۈن كېلىدىغان يىللارنىڭ زاكاتلىرىنى ئالدىنئالا بېرىش ئەلۋەتتە ياخشى ئىش بولۇپلا قالماستىن، بەلكى ئۇلۇغ ئىبادەتلەردىن سانىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ماۋزۇدا: «بىر مۇسۇلماننى بۇ دۇنيانىڭ قىيىنچىلىقلىرىدىن بولغان بىرەر قىيىنچىلىقتىن چىقارغان كىشىنى ئاللاھ تائالا قىيامەت كۈنىنىڭ قىيىنچىلىقلىرىدىن چىقىرىدۇ دەپ كۆرسەتكەن.

ئۈستىدە ئادا قىلىشقا تېگىشلىك زاكات قالغان ھالدا ئۆلگەن كىشى ھەققىدە

زاكات بېرىش شەرتىگە توشقان پۇل- مېلىنىڭ زاكىتىنى ئايرىشتىن بۇرۇن ئۆلۈپ كەتكەن كىشىنىڭ ئۈستىدە قالغان مەزكۇر زاكاتنى ئۇنىڭ ۋارىسلىرى بەرسە بولامدۇ؟

دېگەن مەسىلە ئۈستىدە فىقھشۇناس ئالىملىرى ئىختىلاپقا چۈشكەن:

شافىئىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەبلىرىگە كۆرە، زاكات بېرىش شەرتلىرىگە توشقان پۇل-مېلىنىڭ زاكىتىنى بېرەلمەي ئۆلگەن كىشىنىڭ ۋارىسلىرى ئۇنىڭ قالدۇرغان پۇل-مېلىدىن ئۇنىڭ ئورنىدا زاكات بېرىشى كېرەك. ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى: « بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ- يا رەسۇلەللا! ئانام ۋاپات بولدى، ئۇنىڭ ئۈستىدە تۇتالمىغان بىر ئايلىق پەرز روزا قالغانىدى. ئۇنىڭ ئورنىغا مەن تۇتۇپ قويسام بولامدۇ؟- دەپ سورىۋىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ــ ھەئە ئاللاھ تائالانىڭ ھەققىنى ئادا قىلىش ھەممىدىن ئەۋلادۇر- دەپ جاۋاپ بەرگەنتى» (بۇخارى رىۋايىتى)

يۇقىرىقى ئىككى مەزھەپ ۋەكىللىرى زاكاتنى روزىغا قىياس قىلىش ئارقىلىق زاكاتنىمۇ ئۇنىڭ ۋارىسلىرى ئۇنىڭ ئۈچۈن بېرىپ ئادا قىلسا بولىدۇ، دېگەن كۆزقاراشقا كەلگەن.

ئەمما ھەنەفىي مەزھىبىگە كۆرە، زاكات بەرمەي ئۆلگەن كىشى ئۈچۈن ئۇنىڭ ۋارىسلىرىنىڭ بېرىشى لازىم ئەمەس. ئەگەر ئۆلگۈچى ئۈستىدە قالغان زاكاتنى ئادا قىلىۋېتىش ئۈچۈن ۋارىسلىرىغا مەخسۇس ۋەسىيەت قىلغان بولسا، بۇ ۋاقىتتا ئۇنىڭ مىراس قالدۇرغان پۇل- مېلىنىڭ ئۈچتە بىرىدىن زاكات بېرىلىدۇ. چۈنكى زاكاتنى ئادا قىلىش ئىبادەتتۇر. ھەر قانداق بىر ئىبادەتنىڭ ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدا قوبۇل بولۇشى ئۈچۈن ئۇنى ئورۇنلىغۇچىنىڭ شۇنىڭغا نىيەت قىلىشى شەرت بولغانىدەك، زاكاتنىڭ قوبۇل بولۇشى ئۈچۈنمۇ ئۆلگۈچىنىڭ ئۇنى ئادا قىلىشنى نىيەت قىلغان، شۇ نىيىتىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن ۋارىسلىرىغا بۇ ھەقتە ۋەسىيەت قىلغان بولۇشى شەرتتۇر. ھالبۇكى، ئۆلگۈچى ئۈستىدىكى زاكات توغرىلىق ۋەسىيەت قىلمىغان ۋە ئۇنىڭ ئۆلۈشى بىلەن ئۇنىڭ مال- دۇنياسى ۋارىسلىرىنىڭ ھەققىگە ئايلانغان تۇرسا، ۋارىسلىرىنىڭ بېرىپ قويۇشى بىلەن ئۇنىڭ ئۈستىدىكى بۇ قەرز، يەنى زاكات قانداقمۇ ئادا تاپسۇن؟! ئىبادەتلەر ئەسلىدە ئىنسانلارنى سىناش: ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى ئىتائەتچان بىلەن ئاسىينى ئايرىش ئۈچۈن پەرز قىلىنغان تۇرسا، ئۆلگۈچىنىڭ ئۆز ئىرادىسى ۋە ۋەسىيىتىسىز ھالدا باشقىسىنىڭ ئورۇنلاپ قويغان بۇ ئىبادىتى قانداقمۇ قوبۇل بولسۇن؟! شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ بۇ مەسىلىدە ھەنەفىي مەزھىبىنىڭ كۆز قارىشىغا ئەمەل قىلىمىز.

ئۈچىنچى بۆلۈم: زاكات كېلىدىغان ماللار

زاكات كېلىدىغانماللار

1. نەق پۇل
2. تىجارەت ماللىرى
3. ئاشلىق، مېۋە ۋە كۆكتاتلار
4. چارۋا ماللىرى
5. يەر ئاستى بايلىقلىرى
6. دېڭىز بايلىقلىرى
7. شېرىكەت ھەسسىدارلىقى

نەق پۇل- زاكىتىنىڭ مىقدارى

ئالتۇن، كۈمۈش، يۈەن، تەڭگە، سوم، رىيال، دوللار ۋە باشقىمۇ چەلىق پۇللىرى قاتارلىق نەق پۇلنىڭ زاكات مىقدارى 2،5% (يۈزدىن ئىككى يېرىم پىرسەنت)تۇر. يەنى نورمال ئائىلە ئېھتىياجىنىڭ سىرتىدا 21 ئىيارلىق ئالتۇندىن 85 گرام ئالتۇن ياكى 595 گرام كۈمۈشى ياكى بۇنىڭ قىممىتىدە نەق پۇلى بولغان كىشىنىڭ ئومۇمىي نەق پۇلىدىن % 2،5 نى زاكاتقا بېرىشى پەرزدۇر. بۇ نىسبەت 40 تىن 1 گە تەڭ(يەنى 40مىڭ يۈەن خەلق پۇلىغا ئىگە بولغان كىشىگە مىڭ يۈەن زاكات ئايرىش پەرز بولۇپ بەلگىلىنىدۇ). مانابۇ، 2،5% گە تەڭدۇر. بۇنىڭ دەلىلى تۆۋەندىكى ھەدىسلار:

« كۈمۈشنىڭ زاكىتىنى ھەر بىر قىرىق دىرھەمگە بىر دىرھەمدىن ھېسابلاپ كەلتۈرۈڭلار. كۈمۈش 200 دىرھەمگە يەتمىگىچىلىك ئۇنىڭغا زاكات كەلمەيدۇ. كۈمۈش مىقدارى 200 دىرھەمگە يەتسە ئۇنىڭدىن 5 دىرھەم زاكات بېرىلىدۇ. ئۇنىڭدىن كۆپ بولغىنىغا شۇ ھېساب (يەنى ھەر 200 دىرھەمگە 5 دىرھەمدىن ئايرىش) بويىچە ھېسابلاپ زاكات بېرىلىدۇ» (ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى).

« كۈمۈشنىڭ مىقدارى 200 دىرھەمگە يەتسە ۋە ئۇنىڭغا ئىگە بولغانغا تولۇق بىر يىل ئۆتكەن بولسا، ئۇنىڭغا 5 دىرھەم كۈمۈش پۇل- زاكات كېلىدۇ. ئالتۇن مىقدارى 20 مىسقالغا (ياكى 20 دىنار)غا يەتمىگىچىلىك ئۇنىڭغا زاكات كەلمەيدۇ. ئۇ 20 مىسقالغا

يەتسە ۋە ئۇنىڭغا ئىگە بولغانغا تولۇق بىر يىل ئۆتكەن بولسا، ئۇنىڭغا يېرىم دىنار ئالتۇن زاكات كېلىدۇ. ئىگە بولغىنىغا بىر يىل توشمىغان پۇل- مالغا زاكات كەلمەيدۇ» (ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى).

يۇقىرىقى ھەدىسلار نەق پۇل زاكىتىنىڭ مىقدارى 40 دىن بىر يەنى 2,5% ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدا ئېقىۋاتقان نەق پۇل ئالتۇن بىلەن كۈمۈش ئىدى. شۇڭا يۇقىرىقى ھەدىسلاردا نەق پۇل ئۈچۈن بۇ ئىككىسىلا تىلغا ئېلىنغان. ئەمما كۈنىمىزدە قوللىنىلىۋاتقان نەق پۇل ئالتۇن، كۈمۈشتىن باشقىمۇ يۈەن، تەڭگە، سوم، رىيال، دوللار ۋە باشقىلار قاتارلىق خەلق پۇللىرىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بۇنداق بولغانىكەن، يۇقىرىقى خەلق پۇللىرىنىڭ زاكىتى ئالتۇن بىلەن كۈمۈشنىڭ زاكات مىقدارى بويىچە 40دىن بىر، يەنى 2,5% بېرىلىدۇ.

شەيخ ئەبۇ بەكرى جازائىري «منهاج المسلم» ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق دەپ يازىدۇ: « كىشى ئالتۇن بىلەن كۈمۈشكە ئىگە بولغان بولسىمۇ، بۇ ئىككىسىنىڭ ھېچبىرى ئۆز ئالدىغا زاكات بېرىش ئۆلچىمىگە يەتمىگەن بولسا، ئالتۇن بىلەن كۈمۈش ئىككىسىنى بىرلەشتۈرىدۇ. بۇ ئىككىسىنىڭ مىقدارى زاكات بېرىش ئۆلچىمىگە يەتسە ئىككىسىدىن ھەر بىرىنىڭ ئايرىم زاكات مىقدارى بويىچە زاكات بېرىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ توغرىلىق سورالغىنىدا: »ئالتۇن بىلەن كۈمۈشنى بىر- بىرىگە قوشۇپ تۇرۇپ ئىككىسىنىڭ ئومۇمى مىقدارىدىن زاكات بەرسەڭ بولىدۇ» دەپ كۆرسەتكەن) (ئىمام مالىك رىۋايىتى).

شۇنىڭدەك، ئالتۇن بىلەن كۈمۈشتىن ئىبارەت بۇ ئىككى نەق پۇلنىڭ بىرىنىڭ زاكىتىنى يەنە بىرىدىن بېرىش جائىزدۇر. مەسىلەن: بىر دىنار ئالتۇن زاكات بېرىشنىڭ ئورنىغا 10 دىرھەم كۈمۈش بېرىش ياكى 10 دىرھەم كۈمۈش بېرىشنىڭ ئورنىغا بىر دىنار ئالتۇن بېرىش جائىزدۇر. چۈنكى 10 دىرھەم كۈمۈشنىڭ قىممىتى بىر دىنار ئالتۇنغا تەڭ. ئالتۇن بىلەن كۈمۈشنىڭ زاكىتى ئۈچۈن قەرغەز پۇلدىن بېرىش جائىز بولغاندەك، ئۇنىڭ ئەكسىمۇ، يەنى خەلق پۇلنىڭ زاكىتى ئۈچۈن ئالتۇن ياكى كۈمۈشتىن بېرىشمۇ جائىزدۇر» («منهاج المسلم » ئا. جازائىري).

تىجارەت ماللىرىنىڭ زاكىتى

تىجارەت ماللىرى- تىجارەت ۋە باشقىمۇ قانۇنلۇق يوللار بىلەن ئۆستۈرۈش ئۈچۈن تەييارلىغانماللار دېمەكتۇر. پۈتۈن فىقھىشۇناس ئالىملىرىنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بويىچە تىجارەت ماللىرىغا زاكات كېلىدۇ. مەسىلەن: بىراۋنىڭ ئۆزى قوللىنىش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى سېتىش ياكى كىراغا قويۇش ئۈچۈن تۇتۇلغان زېمىن، ئۆي- ئىمارەت، دۇكان،

كـىيم- كـېچەك، مـاي، ئـۇن، گـۈرۈچ، رەخـت ۋە باشـقىلار قاتـارلىق تىجـارەت ماللىرىنىـڭ ھەممىسگە زاكـات كېلىـدۇ. بـۇ ماللارغـا ئـىگە بولغانغـا بىـر يىـل توشـقان ھامـان ئۇلارنىـڭ ھەممىسى نەق پۇلغا سۇندۇرۇلۇپ، نەق پۇلغا زاكات بېـرىش مقـدارى بـويىچە، 2،5% زاكـات بېرىلىـدۇ. چـۈنكى تىجـارەت مـاللىرىمۇ نەق پۇلنىـڭ ئورنىدىـدۇر. ئـاللاھ تائـالا قۇرئـان كەرىمدە: ئى مۆمىنلەر! سىلەر ئېرىشكەن نەرسىلەرنىڭ ياخشىلىرىدىن زاكـات بېـرىڭلار دەيدۇ. (بەقەرە سۈرىسى 268- ئايەت)

ئىسلام فىقھشۇناس ئالىملىرى بۇ ئايەتنى تىجارەت مـاللىرى ئۈچـۈن زاكـات بېرىـشنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى، دەپ قارايدۇ. بۇ ھەقتە كەلگەن ھەدىسلەرمۇ كۆپتۇر:

سـەمرە ئىبنــى جۇنــدۇب رەزىيەللاھــۇ ئەنھــۇدىن رىــۋايەت قىلىنىــدۇكى « پەيغەمــبەر ئەلەيھىسـسالام بىزنـى سېتىش ئۈچـۈن تەييارلىغـان ماللىرىمىزنىـڭ زاكىتىنـى بېرىـشىمىزگە بۇيرىغان» (ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى).

ئەبــۇ زەر رەزىيەللاھــۇ ئەنھــۇدىن رىــۋايەت قىلىنىــدۇكى، پەيغەمــبەر ئەلەيھىسـسالام: «خــۇددى تــۆگە، قويغــا زاكــات كەلگەنــدەك، تىجــارەت قىلىــش ئۈچــۈن تەييارلانغــان كىيىملەرگىمۇ ئەلۋەتتە زاكات كېلىدۇ» دېگەن. (بەيھەقىي ۋە دارقۇتنى رىۋايىتى).

ئىمام شافىئىي بىلەن ئىمام ئەھمەد ئەبـۇ ئەمـرە ئىبنـى ھاماسـنىڭ ئاتىـسىدىن رىـۋايەت قىلغــان مۇنــۇ ســۆزىنى ھېكــايە قىلىــدۇ: « مەن تېــرە ۋە قــازان قاتــارلىق ئەشــيالارنى ســېتىۋاتاتتىم، ئــۆمەر ئىبنــى خەتتــاب يېنىمــدىن ئۆتــۈپ كېتىۋېتــىپ مېنىڭــدىن، - ماللىرىڭنىڭ زاكىتىنى بەردىڭمۇ؟- دەپ سورىغانتى، مەن ئۇنىڭغا، - بـۇ پەقەت تېـرە بىـلەن قازان تۇرسا- دېۋىدىم، - ماللىرىڭنىـڭ ھەممىـسىنى نەق پۇلغـا سـۇندۇرۇپ، ئانـدىن ئۇنىـڭ زاكىتىنى بەرگىن- دېدى». (ئىمام شافىئىي ۋە ئەھمەد رىۋايىتى).

يۇقىرىقىلاردىن ئوچۇقلاندىكى، پـۇل- مـالنى ئۆسـتۈرۈش نىيىتـى بىـلەن تۇتۇلغـان يەر- زېمىــن، ئــۆي- ئىمــارەت، يــېمەك- ئىچــمەك، كــىيىم- كــېچەك، رەخــت- ماتېرىيــال، قاتنــاش قوراللىرى، ئۆي سايمانلىرى ۋە باشقىلارنىڭ ھەممىسى ئۈچۈن زاكات ئايرىش پەرزدۇر.

تىجـارەت ماللىرىنىـڭ زاكىتىنـى ئـادا قىلىـشتا تۆۋەنـدىكى قائىـدىلەرگە رىئـايە قىلىـش تەلەپ قىلىنىدۇ:

1- تىجــارەتنى باشــلىغانغا تولــۇق بىــر يىــل توشــقاندىن كېــيىن، قولــدىكى تۈرلــۈك ماللارنىڭ ھەممىسىنى قوشۇپ شۇ دۆلەتتە ئىشقىۋاتقان خەلق پۇلغا سۇندۇرۇلىدۇ.

2- تىجارەت ماللىرىنىڭ خەلق پۇلغا سـۇندۇرۇلغان ئومـۇمىي پـۇل مىقـدارىغا يېنىـدىكى

نەق پۇللارنى قوشىدۇ.

3. يۇقىرىقى ئومۇمىي پۇل مىقدارىدىن 2,5% (يۈزدىن ئىككى يېرىم پىرسەنت) زاكات بېرىلىدۇ.

ئەگەر زاكات بەرگۈچىنىڭ ئۈستىدە قەرز بولسا، بېرىلىدىغان زاكات مىقدارىنى ھېسابلاپ چىقىشتىن بۇرۇن ئۈستىدىكى قەرز مىقدارىنى ھېسابتىن چىقىرىۋېتىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ ئورتاقلىرىدىن بىرىنىڭ ئۈستىدە ئۇنىڭ قەرزىسى بولسا، بۇ قەرزنى ئومۇمىي پۇلنىڭ ھېسابىغا كىرگۈزۈپ تۇرۇپ زاكات بېرىدۇ. ئەمما ئۇنىڭ باشقىلار ئۈستىدىكى قەرزىسىنىڭ زاكىتىنى شۇ قەرزىسىنى تاپشۇرۇپ ئالغانغا قەدەر كېچىكتۈرسىمۇ بولىدۇ.

خاتا چۈشەنچىلەرگە رەددىيە

ئاز ساندىكى بەزى پۇل- مال ئىگىلىرى زاكات پەقەت ئالتۇن بىلەن كۈمۈش ۋە خەلق پۇلىغىلا كېلىدۇ. ئەمما تىجارەت ماللىرى ئۈچۈن زاكات بېرىش پەرز بولمىسا كېرەك، دەپ جۆيلۈيدۇ. زاكات بېرىشتىن قاچىدىغان بېخىللارنىڭ ئەرزىمەس پىكىرلىرى خالاس. مۇنداقلار ھەقىقەتەن ئازغۇنلاردۇر. ئادەتتە ئۆزىنىڭ ۋە ئائىلىسىنىڭ نورمال ئېھتىياجىدىن تاشقىرى 85 گرام ئالتۇن ياكى 595 گرام كۈمۈش قىممىتىدە پۇل- مېلى بولغان ئادەم ئۈچۈن زاكات پەرز بولغان يەردە، مىليونلىغان خەلق پۇلىنىڭ قىممىتىدىكى ماللارنى ئىشلەپ چىقىرىدىغان فابرىكا، زاۋۇت، كارخانا ۋە باشقىمۇ مۇئەسسەسەلەرگە ئىگە بولغان بايلارنىڭ ماللىرىغا قانداقمۇ زاكات كەلمىسۇن؟!

ئىسلام دىنى بۇنداق بىمەنىلىكتىن پاكتۇر، ئەلۋەتتە. شۇڭا دېمىزكى، تىجارەت ئۈچۈن تۇتۇلغان ھەرقانداق نەرسە نەق پۇلغا ئوخشاشتۇر. بۇنداق ئىكەن،تىجارەت ماللىرى بىلەن ئالتۇن، كۈمۈش ۋە خەلق پۇلى ئوتتۇرىسىدا ھېچ پەرق يوقتۇر.

ئەگەر ئالتۇن، كۈمۈش ۋە خەلق پۇلىغا زاكات پەرز بولۇپ، تىجارەت ماللىرىغا زاكات كەلمەيدىغان بولسا، بايلارنىڭ ھەممىسى نەق پۇللىرىغا ئېھتىياج سىرتىدا يەر- زېمىن، ئۆي- ئىمارەت، قاتناش قوراللىرى، تىجارەت ماللىرى ۋە باشقىمۇ ماللارنى سېتىۋېلىش ئارقىلىق زاكات بېرىشتىن قېچىش پۇرسىتىگە ئىگە بولغان ۋە ئىسلام دىنىنىڭ زاكاتنى پەرز قىلىشتىكى غايىسى ئەمەلگە ئاشمىغان بولار ئىدى. ئەمما ئانداق ئەمەس! ئىسلام دىنى زاكاتنى پەرز قىلىشتا جەمئىيەتتىكى پېقىر، مىسكىن، يېتىم- يېسىر، تۇل، باققۇچىسىز قېرىلار، مېيىپلار ۋە باشقىمۇ ئېھتىياج ئىگىلىرىگە ماددىي ياردەم قىلىش ئارقىلىق ئۇلارنىمۇ ھاياتلىقنىڭ نېمەتلىرىدىن بەھرىمەن قىلىشنى مەقسەت قىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە: « ئاللاھ تائالا مۇسۇلمانلارنىڭ پۇل- ماللىرىدا ئۇلارنىڭ

بايلىرىدىن ئېلىپ پېقىرلىرىغا بېرىلىدىغان زاكاتنى پەرز قىلدى».(بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى).

ئەللامە مەھمۇد شەلتۇت «پەتىۋا» ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق دەپ يازىدۇ:« تىجارەت ماللىرىغا زاكاتنىڭ پەرز ئىكەنلىكىدە فىقھەشۇناس ئالىملىرى بۇرۇندىن ھازىرغا قەدەر بىردەك ئىتتىپاقتۇر. تىجارەتچى مۇسۇلمان كىشىنىڭ ماللىرى زاكات بېرىش مىقدارىغا يەتسە، ئۇ ھەر يىلى بىر قېتىم بارچە ماللىرىنىڭ ئومۇمىسىنى نەق پۇلغا سۇندۇرۇپ ئۇنىڭدىن زاكات بېرىدۇ. ئەمما سودا ئىشلىرىنى بېجىرىش ئۈچۈن تۇتۇلغان دۇكان-ماگىزىن ۋە ئۇنىڭدىكى كىرەكلىك سېرەمجانلارغا زاكات كەلمەيدۇ. چۈنكى بۇ ئەشيالار قوللىنىش دائىرىسىگە كىرىدۇ. تىجارەت ماللىرى نەق پۇلغا ئوخشاشتۇر. چۈنكى ئۇلار پۇلغا ئالماشتۇرۇش ئۈچۈن تەييارلانغان ماللاردۇر. ئەگەر تىجارەت ماللىرىغا زاكات كەلمەيدىغان بولسا ئىدى، كۆپلىگەن بايلار بۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ پۇل- ماللىرىنى زاكاتتىن قاچۇرۇپ ئالالىغان بولاتتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئىسلام مەملىكەتلىرىنىڭ كۆپۈنچىسىدە ئىقتىسادنىڭ مەنبىيى تىجارەت بىلەن زىرائەتچىلىكتۇر. بايلارنىڭ كۆپلىرىنىڭ زاكاتنى تەرك قىلىشى زاكاتنىڭ جەمئىيەتتىكى ئۆز ۋەزىپىسىنى يوقىتىشىغا سەۋەپ بولىدۇ. نەتىجىدە ئىسلام دىنىنىڭ زاكاتنى پەرز قىلىشتىكى ۋە ئۇنى شەرىئەت ئاساسلىرىنىڭ بىرى قىلىپ بەلگىلىشىدىكى ھېكمەت يوقالغان بولىدۇ». (« ▯ » شەيخ مەھمۇد شەلتۇت 121- بەتتىن).

يىل ئىچىدىكى كىرىمنىڭ مەسىلىسى

بىز يۇقىرىدا زاكاتنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن زاكات ئۆلچىمىگە يېتەرلىك پۇل- مالغا ئىگە بولغانغا تولۇق بىر يىل توشۇشى شەرت دېگەنىدۇق. ئەمما تىجارەت ئەسناسىدا قولغا كىرىپ تۇرىدىغان ماللارنىڭ ھەر بىرى ئۈچۈن ئايرىم- ئايرىم يىل ساناشقا ھاجەت يوق. پەقەت يىل بېشى ۋە ئاخىرى ھېسابقا ئېلىنىدۇ. يىلنىڭ ئاخىرىدا قولغا كەلگەن پۇل- مالنىڭ ھەممىسىگە بىراقلا زاكات بېرىلىدۇ. مەسىلەن: ئايدا مىڭ يۈەن مائاش ئالىدىغان بىر كادىر ياكى ئىشچىنىڭ ئالغان مائاشى ئۆزىنىڭ ۋە ئائىلىسىنىڭ ئايلىق خىراجىتىدىن ئېشىپ ئۇ ھەر ئايدا 400 ياكى 500 يۈەندىن ئېقتىساد قىلغان بولسا، يىل ئاخىرىدا ئۇنىڭ قولىدا بولغان ئومۇمىي پۇل مىقدارىدىن زاكات بېرىدۇ. ئۇنىڭ قولىدا يىل بېشىدا 1000 يۈەن بولۇپ، يىل ئاخىرىغا كەلگەندە بۇ مەبلەغ3000 يۈەنگە يەتكەن بولسا، زاكات بېرىشتە يىل ئاخىرىدىكى قولىدا مەۋجۇت بولغان مەبلەغ ھېساب قىلىنىدۇ يەنى 300 يۈەندىن زاكات بېرىدۇ. چۈنكى قولىغا چۈشكەن ھەر بىر قېتىملىق مەبلەغ ئۈچۈن ئايرىم- ئايرىم يىل ساناش قىيىن ئىشتۇر. چۈنكى بەزىدە كىشىنىڭ قولىغا ئاز- ئازدىن پۇل

كىرىپ تۇرىدۇ. قولىغا كىرگەن ھەر قېتىملىق پۇلنىڭ ۋاقتىنى بىلىش ۋە ھەر قېتىم كىرگەن پۇل ئۇچۇن يىل ساناش ھەقىقەتەن قىيىن ئىشتۇر. شۇڭا يىلنىڭ ئاخىرىدا قولىدا مەۋجۇت بولغان مەبلەغدىن زاكات بېرىلىدۇ. تىجارەتچىلەرمۇ شۇنداق قىلىدۇ. چۈنكى ھەر ئايدا قولىغا كىرىم كىرىپ تۇرىدىغان تىجارەتچى ئۈچۈن ھەر قېتىم قولىغا كەلگەن پۇل- مالغا ئايرىم يىل ساناش ۋە ھەر قېتىمدا كىرگەن پۇل ئۈچۈن ئايرىم بىر يىلنى توشقۇزۇش تولىمۇ قىيىندۇر. شۇڭا تىجارەتچى، كادىر، ئىشچى ۋە باشقىمۇ كەسىپدارلار زاكاتنىڭ پەرز بولۇشىغا يېتەرلىك مىقداردا پۇل- مالغا ئىگە بولغىنىغا تولۇق بىر يىل تولغاندىن، يىل ئاخىرىدا قولىدا بار بولغان ئومۇمىي پۇل مىقدارىنىڭ زاكىتىنى چىقىرىدۇ.ئەمما يىل ئوتتۇرىسىدىكى ئۆسۈش ياكى كېمىيىشلەر ھېسابقا ئېلىنمايدۇ. پەقەت زاكات بېرىدىغان ۋاقىتتا قولىدا بولغىنى ھېسابتۇر.

ئاياللارنىڭ زىننەت بۇيۇملىرى ھەققىدە

يۇقىرىدا، ئۆزىنىڭ ۋە ئائىلىسىنىڭ نورمال ئېھتىياجىدىن تاشقىرى پۇل-مالغا ئىگە بولغان كىشى ئۈچۈن زاكاتنىڭ پەرز بولىدىغانلىقىنى ۋە ئۇنىڭ نورمال ئېھتىياجلىرىدىن سانىلىدىغان ئىگىدارچىلىقىغا زاكات كەلمەيدىغانلىقىنى سۆزلىگەنىدۇق. بۇ پرىنسىپلارغا ئاساسەن، ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرى ئاياللارنىڭ زىننەت بۇيۇملىرى ئۇلارنىڭ نورمالدىكى ئېھتىياجلىرىدىن سانىلامدۇ ياكى ئېھتىياج سىرتىدىكى بايلىقلاردىن سانىلامدۇ؟ دېگەن مەسىلە ئۈستىدە جىددىي ئىختىلاپ قىلىشقان: ئاياللارنىڭ زىننەت بۇيۇملىرىنى ئۇلارنىڭ نورمال ئېھتىياجلىرىدىن سانىغانلار ئۇلارغا زاكات كەلمەيدۇ، دەپ قارار قىلغان. بۇنى دېگەنلەر شافىئىي، مالىكى ۋە ھەنبەلىمەزھەبلىرى. ساھابىلاردىن ئىبنى ئۇمەر، ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ۋە جابىرلاردۇر. ئاياللارنىڭ زىننەت بۇيۇملىرىنى ئۇلارنىڭ نورمال ئېھتىياجىنىڭ سىرتىدىكى بايلىق دەپ قارىغانلار ئۇلارغا زاكات كېلىدۇ، دەپ قارار قىلغان. بۇنى دېگەنلەر ھەنەفىي مەزھىبى ۋە ساھابىلاردىن ئىبنى مەسئۇد، ئىبنى ئابباس ۋە سەئىد ئىبنى مۇسەيىبلاردۇر. تۆۋەندە ھەر ئىككى مەزھەبنىڭ دەلىللىرى قىسقىچە بايان قىلىنىدۇ:

بىرىنچى مەزھەب، ئاياللارنىڭ زىننەت بۇيۇملىرىغا زاكات كەلمەيدۇ دېگۈچىلەرنىڭ دەلىللىرىدىن:

1ـ ئاياللار ئالتۇن، كۈمۈش ۋە باشقىمۇ قىممەتلىك بۇيۇملاردىن ياسالغان زىننەت بۇيۇملىرىنى قوللىنىشقا ئېھتىياجلىقتۇر. بۇنداق قىلىش ئۇلارنىڭ نورمالدىكى يېمەك- ئىچمەك، كىيىم- كېچەك ۋە باشقىمۇ زۆرۈر ئېھتىياجلىرىغا ئوخشاش ئېھتىياجلىرىدىكى

ئىشتۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە، قىزلارنى ئاللاھنىڭ قىزلىرى، دەپ شەك كەلتۈرگۈچى مۇشرىكلارغا رەددىيە بەرگەن سۆزىدە مۇنداق دېگەن: «ئۇلار ئاللاھقا زىننەت بۇيۇملىرى ئىچىدە چوڭ بولىدىغان، مۇنازىرىدە مەقسىتىنى ئوچۇق بايان قىلالمايدىغان قىزلارنى مەنسۇپ قىلامدۇ؟» (زۇخرۇف سۈرىسى 18- ئايەت).

ئاللاھ تائالا يۇقىرىقى ئايەتتە زىننەت بۇيۇملىرىنى ئايال جىنسىنىڭ كېرەكلىك ئەشيالىرىدىن قىلىپ كۆرسەتكەن. بۇنداق ئىكەن، ئاياللارنىڭ ئالتۇن، كۈمۈش ۋە باشقىمۇ قىممەتلىك نەرسىلەردىن ياسالغان زىننەت بۇيۇملىرى ئۇلارنىڭ كەم بولسا بولمايدىغان تەبىئىي ئېهتىياجلىرىدىن سانىلىدۇ. شۇڭا ئۇلارغا زاكات كەلمەسلىكى كېرەك. ئەگەر ئاياللار يۇقىرىقى زىننەت بۇيۇملىرىنى تىجارەت بىلەن ئۆستۈرۈش مەقسىتىدە تۇتقان ۋە ساقلىغان بولسا ئۇنىڭغا ئەلۋەتتە زاكات كېلىدۇ.

2- ئىمام مالىك«مۇۋەتتا» ناملىق ئەسىرىدە،« ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ئۆزىنىڭ قېرىندىشى مۇھەممەدنىڭ يېتىم قىزلىرىنى باقاتتى، ئۇلارنىڭ زىننەت بۇيۇملىرىدىن زاكات بەرمەيتتى» ۋە ئابدۇللا ئىبنى ئۇمەرنىڭ قىزلىرى ۋە چۆرىلىرى ئالتۇن بۇيۇملىرىنى تاقايتتى. ئابدۇللا ئىبنى ئۇمەر بۇلارنىڭ زاكىتىنى چىقارمايتتى». دېگەن ھەدىسلارنى رىۋايەت قىلغان. («مۇۋەتتا» 1- توم 250- بەت)

يۇقىرىقى ھەدىسلاردا كۆرگىنىمىزدەك بەزى ساھابىلارمۇ ئاياللارنىڭ ئۆزلىرى قوللىنىۋاتقان زىننەت بۇيۇنلىرىغا زاكات كەلمەيدۇ دەيدىغان پىكىرىدە ئىدى. ئەگەر ئاياللارنىڭ بۇ زىننەت بۇيۇملىرى ئۆز ئېهتىياجلىرىنىڭ سىرتىدا بولۇپ ئۇلارنى قوللانمىسا ياكى زاكات بېرىشتىن قېچىپ نەق پۇللىرىغا بۇ بۇيۇملارنى ئېلىپ ساقلىغان بولسا، پۈتۈن ئىسلام فىقھشۇناس ئالىملىرىنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بىلەن ئۇنىڭغا زاكات كېلىدۇ.

ئىككىنچى مەزھەب، ئاياللارنىڭ زىننەت بۇيۇملىرى ئۈچۈن زاكات پەرز بولىدۇ. دېگۈچىلەرنىڭ دەلىللىرى مۇنداق:

1-« قوللىرىدا ئالتۇن بىلەيزۈكلىرى بولغان ئىككى ئايال پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىشىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلاردىن سورىدى:

- بۇلارنىڭ زاكىتىنى بەردىڭلارمۇ؟

- ياق، يارەسۇلەللا- دېدى ئاياللار، بۇ ۋاقىتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا دېدى:

- سىلەر قىيامەت كۈنى قوللىرىڭلارغا ئوتتىن بىلەيزۈك سېلىنىشنى ياقتۇرامسىلەر؟

- ياق، ئەلۋەتتە ياقتۇرمايمىز يارەسۇلەللا،

- ئانداقتا بۇلارنىڭ زاكىتىنى ئادا قىلىڭلار- دېدى.(تىرمىزى رىۋايىتى)

2- ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى،»پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قولۇمدىكى كۆمۈش ئۈزۈكلەرنى كۆرۈپ،- بۇ نېمە ئەي ئائىشە؟- دەپ سورىۋىدى، مەن ئۇنىڭغا :

- بۇلارنى سىز ئۈچۈن زىننەتلىنىش مەقسىتىدە ياسىتقان ئىدىم يارەسۇلەللا ــ دەپ جاۋاپ بەردىم، ئاندىن ئۇ مەندىن سورىدى:

- بۇلارنىڭ زاكىتىنى بەردىڭىزمۇ؟

- ياق.

- دۇزاخقا كىرىشىڭىز ئۈچۈن بۇنىڭ ئۆزى يېتەرلىك- دېدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام» (ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى).

3- ئابدۇللا ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزگە نوتۇق سۆزلەپ « ئەي ئاياللار جامائەسى! زىننەت بۇيۇملىرىڭلارنىڭ زاكىتىنى بەرمەسلىكىڭلار سىلەرنىڭ كۆپلىرىڭلارنىڭ دۇزاخ ئەھلىدىن بولۇشۇڭلارغا سەۋەپ بولىدۇ. دېدى» (تىرمىزى رىۋايىتى).

بۇ ھەدىستىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇسۇلمان ئاياللارنى زىننەت بۇيۇملىرىنىڭ زاكىتىنى بېرىشكە بۇيرۇغانلىقى ئىپادىلىنىدۇ.

4- ئۇممە سەلىمە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئاياللارنىڭ زىننەت بۇيۇملىرى ئۈچۈن زاكات كېلەمدۇ؟ دەپ سورىۋىدىم، ئۇماڭا:«ئەلۋەتتە زاكات بېرىشىڭىز كېرەك» دېگەنىدى.(ئەبۇ داۋۇد ۋە ئىمام مالىك رىۋايىتى)

5- ئەمر ئىبنى شۇئەيب بۇۋىسىدىن رىۋايەت قىلىپ مۇنداق دېگەن: « پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاياللارنىڭ زىننەت بۇيۇملىرى ئۈچۈنمۇ زاكاتنى پەرز قىلغان» (نەسائىي ۋە تىرمىزى رىۋايىتى).

6- بەيھەقىينىڭ رىۋايىتىگە كۆرە، ئۇمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەبۇ مۇساغا: « يېنىڭدىكى مۇسۇلمان ئاياللارغا بۇيرىغىنكى، ئۇلار زىننەت بۇيۇملىرىنىڭ زاكىتىنى ئادا قىلسۇن» دەپ مەكتۇپ يازغان. (بەيھەقىي رىۋايىتى)

خۇلاسە:

«يۇقىرىقىلار ئىسلام فىقھشۇناس ئالىملىرىنىڭ ئاياللارنىڭ زىننەت بۇيۇملىرىنىڭ زاكىتى توغرىلىق ئۆز كۆرۈشلىرىنى كۈچلەندۈرۈش ئۈچۈن كەلتۈرگەن دەلىللىرى بولۇپ، شافىئى، مالىكى ۋە ھەنبەلى مەزھەبلىرىنىڭ ئاياللارنىڭ زىننەت بۇيۇملىرىغا زاكات كەلمەيدۇ دېگەن رايىدا ئاياللار ئۈچۈن ئۇڭايلىق ۋە كەڭچىلىك باردۇر. ئەمما ھەنەفىي مەزھىبىنىڭ ئاياللارنىڭ زىننەت بۇيۇملىرىغا زاكات كېلىدۇ دېگەن رايى دەلىل جەھەتتە كۈچلۈكتۇر. بۇنىڭدا ئېھتىياتچانلىق كۆزدە تۇتۇلغان.

يۇقىرىقى ئوخشاش بولمىغان مەزھەب كۆرۈشلىرىگە ئاساسلىنىپ دەيمىزكى، ئاياللارنىڭ زىننەت بۇيۇملىرى ئۈچۈن مۇتلەق زاكات كەلمەيدۇ دېيىش، پۇرسەتپەرەسلەر ئۈچۈن زاكات بېرىشتىن قېچىش ئىشىكىنى ئېچىپ بەرگەنلىكتۇر. نەتىجىدە، بەزى كىشىلەر زىننەت بۇيۇملىرىغا زاكات كەلمەيدۇ دېگەننى باھانە قىلىپ بار پۇلىغا ئالتۇن، كۈمۈش ۋە باشقا قىممەتلىك ئەشيالاردىن ياسالغان زىننەت بۇيۇملىرىنى سېتىۋېلىپ ساقلاش ئارقىلىق زاكات پەرزىنى ئادا قىلىشتىن باش تارتىشتا غەلىبە قىلغان بولىدۇ. بۇنىڭ بىلەن پېقىر ، يېتىم- يېسىر ۋە مۇندىن باشقىمۇ ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭ ھەقلىرىنى زايا قىلغان بولىدۇ.

شۇڭا ئىسلام فىقھشۇناس ئالىملىرىنىڭ دەلىللىرىنى بىرلەشتۈرگەن ھالدا دەيمىزكى، بىلەيزۈك، ئۈزۈك، بۇلوپكا ۋە باشقىمۇ زىننەت بۇيۇملىرىدىن ئىبارەت ئادەتتە ئاياللار ئۇنىڭدىن بىھاجەت بولمايدىغان ۋە نورماللىقتىن چەتنەپ كەتمىگەن ھالدىكى زىننەت بۇيۇملىرى ئۈچۈن زاكات كەلمەيدۇ. ئەمما ئادەتتىكى نورماللىقتىن ئېشىپ كەتكەن، نورمال ئېھتىياجىنىڭ سىرتىدا بولۇپ، ئۇنى قوللانماستىن نەق پۇل ئورنىدا ساقلىغان ياكى قىممىتى نورمال باھادىن پەۋقۇلئاددە يۇقىرى: ئون مىڭ ھەتتا يۈزمىڭ دوللارلىق قىممەتكە ئىگە زىننەت بۇيۇملىرى ئۈچۈن زاكاتنىڭ پەرز بولۇشى شۈبھىسىزدۇر». («زاكات پەرزى» م.ئەلى سابۇني 48- بەت)

ئىمام خەتتابىي «ھەدىس ئىلىملىرى» ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق دېگەن: «قۇرئان كەرىمنىڭ زاكات ھەققىدە كەلگەن ئومۇمىي ئايەتلىرى ئاياللارنىڭ زىننەت بۇيۇملىرى ئۈچۈن زاكات كېلىدۇ دەيدىغانلارنىڭ پىكىرلىرىنىڭ ھەقلىقىنى كۈچلەندۈرىدۇ. ھەدىسلارمۇ شۇنداق. ئېھتىياج يۈزىسىدىن بولسىمۇ ئاياللارنىڭ زىننەت بۇيۇملىرىنىڭ زاكىتىنى ئادا قىلىشى كېرەك».(«   » خەتتابىي 1- جىلد 291- بەت)

ئىبنى قۇدامە « المغني» ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق دېگەن:«ئاياللارنىڭ ئادەتتە

ئۆزلىرى قوللىنىۋاتقان زىننەت بۇيۇملىرى ئۈچۈ ن زاكات كەلمەيدۇ. ئەمما پۇلغا ئېھتىياج تېپىلغاندا سېتىپ خەجلەش نىيىتى بىلەن ساقلاپ قويۇلغان زىننەت بۇيۇملىرى ئۈچۈن زاكات كېلىدۇ. شۇنىڭدەك، زاكات بېرىشتىن نىيىتىدە سېتىۋالغان زىننەت بۇيۇملىرىغىمۇ زاكات كېلىدۇ، ئەلۋەتتە پەقەت ئۆزى ئىشلىتىش ئۈچۈن تۇتقانلىرىدىنلا زاكات ساقىت بولىدۇ. ئېقىۋاتقان ئادەتكە ئويغۇن ھالدا ئالتۇن، كۈمۈش ۋە باشقىمۇ قىممەتلىك ئەشيالاردىن ياسالغان بىلەيزۈك، ئۈزۈك بۇلوپكا ۋە باشقىلار قاتارلىق زىننەت بۇيۇملىرىغا زاكات كەلمەيدۇ. ئەمما ئېقىۋاتقان ئادەتكە خىلاپ بولغان زىننەت بۇيۇملىرىغا زاكات كېلىدۇ» («المغني » 4- جىلد 220- بەت:ئىبنى قۇدامە).

يۇقىرىقىلار ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرىنىڭ ئاياللارنىڭ زىننەت بۇيۇملىرىنىڭ زاكىتى ھەققىدىكى كۆرۈشلىرى بولۇپ، ئۇلار بۇ مەسىلە ئۈستىدە ئىختىلاپقا چۈشكەن بولسىمۇ، ئاياللارنىڭ نورمال ئېھتىياجلىرىنىڭ سىرتىدا بولغان، پۇل ئورنىدا سالانغان ۋە باھاسى پەۋقۇلئاددە قىممەتلىك بولغان زىننەت بۇيۇملىرى ئۈچۈن زاكاتنىڭ پەرز ئىكەنلىكىدە ھەممە بىردەك ئىتتىپاقتۇر. زاكات ئەسلىدە مۇسۇلمانلار جەمئىيىتىدىكى پېقىرلارنىڭ، يېتىم- يېسىرلارنىڭ ۋە باشقىمۇ ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭ يۈزلىرىنى كۈلدۈرۈش، ئۇلارنىڭ يۈكلىرىنى بىر ئاز بولسىمۇ يەڭگىللىتىش ئۈچۈن پەرز قىلىنغان مۇھىم بىر پەرزدۇر. زاكات بېرىش بەرمىگەندىن ئەلۋەتتە ياخشى ۋە ئەۋزەلدۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئاندا، ئاللاھ يولىدا بىر يۈەن سەرپ قىلغان كىشىگە 700 ھەسسە ۋە خالىسا ئۇنىڭدىنمۇ كۆپ بەرىكەت ۋە ساۋاپ بېرىدىغانلىقنى ۋەدە قىلغان. شۇڭا بۇ مەسىلىدە ھەركىم ئۆزىنىڭ ۋىجدانى بىلەن ھېسابلىشىشى ۋە مۇسۇلمانلىق سۈپىتى بىلەن شۈبھىلەردىن يىراق بولۇپ ئېھتىيات بىلەن ئىش كۆرىشى تولىمۇ زۆرۈردۇر. ئاياللار زىننەتلىنىش ئۈچۈن قوللىنىدىغان ئالماس، مەرۋايىت ۋە زەبەرجەدلەرمۇ شەرىئەت نەزىرىدە، يۇقىرىدا بايان قىلىنغان ئالتۇن، كۈمۈشتىن ياسالغان زىننەت بۇيۇملىرىغا ئوخشاش بولۇپ، قوللىنىۋاتقانلىرىغا زاكات كەلمەيدۇ. ئېھتىياجىنىڭ سىرتىدا بولۇپ پۇل ئورنىدا ساقلانغانلىرىغا زاكات كېلىدۇ. زىننەت بۇيۇملىرىنىڭ زاكىتىنى خەلق پۇلىدىن بەرسە بولىدۇ. زاكات بېرىش مىقدارى نەق پۇلنىڭ زاكات مىقدارى بويىچە، 2،5% (يۈزدىن ئىككى يېرىم پىرسەنت)دۇر.

باشقىلارنىڭ ئۈستىدىكى قەرزنىڭ زاكىتى

باشقىلارنىڭ ئۈستىدىكى قەرز ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ:

1- ئىشەنچىلىك، دىيانەت ۋە ئۈستىدىكى قەرزنى ئېتىراپ قىلغان بىرىنىڭ

ئۆستىدىكى قەرز بولۇپ، بۇنىڭغا پۇتۇن فىقھشۇناس ئالىملىرىنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بويىچە، زاكات پەرزدۇر. چۈنكى ئىشەنچلىك قولىدىكى قەرز ئۆز ئىگىسىنىڭ قولىدا بولغان نەق پۇلغا ئوخشاشتۇر. ئەمما بۇخىل قەرزنىڭ زاكىتى كىشىنىڭ قولىدىكى پۇل-ماللىرىنىڭ زاكىتىنى ئادا قىلغان ۋاقىتىدا بىرگە ئادا قىلىدىغان پەرزمۇ ياكى قەرزنى تاپشۇرۇپ ئالغاندىن كېيىن ئادا قىلىنىدىغان پەرزمۇ؟ دېگەن مەسىلىدە مەزھەب پېشۋالىرى ئىختىلاپ قىلىشقان:

شافىئىي مەزھىبىگە كۆرە، كىشى باشقىلاردىكى قەرزىسىنى تاپشۇرۇپ ئالمىغان بولسىمۇ قولىدىكى پۇل-ماللىرىنىڭ زاكىتىنى ئايرىغان ۋاقىتتا، ئىشەنچلىك كىشىدىكى قەرزىسىنىمۇ ھېسابلاپ ھەممىگە بىرلا زاكات ئايرىيدۇ. چۈنكى ئىشەنچلىك كىشىدىكى قەرز ھامان بىر كۈنى قولىغا كېلىدىغان پۇلدۇر. ئۇ خۇددى ساندۇقتا ساقلانغان نەق پۇلغا ئوخشاشتۇر.

ھەنەفىي ۋە مالىكى مەزھەبلىرىگە كۆرە، كىشىنىڭ باشقىلاردىكى قەرزىسىگە زاكات بېرىشى پەرز.بىراق ئۇنى ئادا قىلىش ۋاقتىنى قەرزنى تاپشۇرۇپ ئالغان ۋاقتقا قەدەر كېچىكتۈرسىمۇ بولىدۇ. چۈنكى ئۇ قولدا نەق بولمىغان مالنىڭ (يەنى قەرزنىڭ) زاكىتىنى ئالدىن بېرىشكە مەجبۇر ئەمەس. قەرزلىرىنى تاپشۇرۇپ ئالغاندىن كېيىن، ئۆتكەن يىللارنىڭ زاكىتىنى بىراقلا بەرسە بولىدۇ.

ئىبنى قۇدامە «المغني» ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق دېگەن: «كىشىنىڭ ئىشەنچلىك ۋە ئۇنى ئۆتەشكە قەدىر بولغان بىرىنىڭ ئۈستىدە قەرزىسى بولسا، بۇ قەرزنى تاپشۇرۇپ ئالمىغىچىلىك ئۇنىڭ زاكىتىنى ئادا قىلىش پەرز ئەمەستۇر. قەرزلىرىنى تاپشۇرۇپ ئالغاندىن كېيىن، زاكىتىنى ۋاقتىدا بېرەلمىگەن يىللارنىڭ زاكىتىنى بېرىدۇ».(«المغني» 4- جىلد 269- بەت).

2- ئىشەنچسىز ياكى ئۆستىدىكى قەرزنى تېخى ئېتىراپ قىلمىغان بىرىنىڭ ئۈستىدىكى قەرز بولۇپ، بۇنىڭغا ئۇنى تاپشۇرۇپ ئالمىغىچىلىك زاكات پەرز بولمايدۇ. ئۇنى تاپشۇرۇپ ئالغاندىن كېيىن، شۇ بىر يىلىنىڭلا زاكىتىنى بېرىشى پەرزدۇر. چۈنكى مۇنداق خىلدىكى قەرز ئۇنى تاپشۇرۇپ ئېلىشتىن بۇرۇن يوقنىڭ ئورنىدا بولۇپ، تاپشۇرۇپ ئېلىنغاندىن كېيىن قەرز بەرگۈچىنىڭ ئىلكىگە يېڭىدىن كىرگەن بولىدۇ. شۇڭا ئۇ شۇ بىر يىلىنىڭلا زاكىتىنى ئادا قىلىشقا بۇيرۇلىدۇ.

چارۋا ماللىرىنىڭ زاكىتى

بۇ ماۋزۇدىكى چاۋار ماللىرىدىن تۆگە، كالا، قوي ۋە ئۆچكە قاتارلىق گۆشى

يېيىلىدىغان ھايۋانلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: سىلەرگە (قوي، كالا، تۆگە ۋە ئۆچكە قاتارلىق) ھايۋانلار ھالال قىلىندى□ دەيدۇ. (مائىدە سۈرىسى 1- ئايەت)

بۇ ئايەتتە بايان قىلىنغان چارۋا ماللىرىدىن يايلاقتا قويۇپ بېرىپ باققانلىرىغا زاكات بېرىش پەرزدۇر. ئەمما ئۆيدە باققانلىرىغا بوداقچىلىق قىلىش ئۈچۈن تۇتۇلمىغان بولسا زاكات كەلمەيدۇ. شۇنىڭدەك، ئېشەك، خېچىر قاتارلىق گۆشى يېيىلمەيدىغان ھايۋانلارغىمۇ زاكات كەلمەيدۇ. چۈنكى ئۇلار ئاللاھ تائالا ئىنسانلارنىڭ ئۇلارنىڭ ئۈستىگە مىنىشى ۋە يۈكلىرىنى ئارتىشى ئۈچۈن ياراتقان جانلىقلاردۇر ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: □ ئاللاھ ئاتنى، خېچىرنى ۋە ئېشەكنى مىنىشىڭلار ۋە زىننەت ئۈچۈن ياراتتى□ (نەھل سۈرىسى 8- ئايەت).

چارۋا ماللىرىغا زاكات كېلىشىنىڭ شەرتلىرى

چارۋا ماللىرىغا زاكاتنىڭ پەرز بولۇشىنىڭ شەرتى3 بولۇپ، ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

1- يىلنىڭ ھەممىسىدە ياكى ئۇنىڭ كۆپرەكىدە يايلاقلارغا قويۇپ بېرىپ بېقىلغان بولۇشى.

2- ئىگىسىنىڭ مۈلكىگە ئۆتكىنىگە تولۇق بىر يىل توشقان بولۇشى.

3- زاكاتنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن بەلگىلەنگەن ئۆلچەمگە يەتكەن بولۇشى.

يۇقىرىقى شەرتلەرنىڭ تەپسىلاتى تۆۋەندىكىچە:

1. يىلنىڭ ھەممىسىدە ياكى ئۇنىڭ كۆپرەكىدە يايلاقلاردا قويۇپ بېرىپ بېقىلغان بولۇشى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن:« يايلاقتا بېقىلغان قوينىڭ زاكىتىدا 40تىن 120گىچىلىك بىر قەي زاكات بېرىلىدۇ» (بۇخارى رىۋايىتى).

چارۋا ماللىرىنىڭ زاكىتىدا، ئۇلارنىڭ يىلنىڭ ھەممىسىدە ياكى ئۇنىڭ كۆپرەكىدە يايلاقلاردا قويۇپ بېرىپ بېقىلغان بولۇشىنى شەرت قىلىنغانلىقىنىڭ ھېكمىتى شۇكى، يايلاقلاردا قويۇپ بېرىپ بېقىلغان ماللار ئىگىسىدىن ئارتۇق چىقىم تەلەپ قىلمايدۇ. ئەمما ئۆيدە بېقىلغان ماللارنىڭ چىقىملىرى جاپالىرى كۆپ بولىدۇ. شۇكى ئىسلام دىنى مال ئىگىلىرىنىڭ مەنپەئەتىگە رىئايە قىلىنغانلىقتىن ئۆيدە بېقىلغان ماللارغا زاكات بېرىشنى پەرز قىلمىغان.

2. چارۋا ماللىرىغا ئىگە بولغانغا تولۇق بىر يىل تولغان بولۇشى بولۇپ، ئىسلام دىنى

مال ئىگىلىرىنىڭ ئەسلىي ماللىرىنى زاكات ئۈچۈن چىقىم قىلماسلىقى، بەلكى بىر يىل ئىچىدە نەسىللىنىپ كۆپەيگەنلىرىنىڭ بىرقىسمى بىلەن زاكاتنى ئادا قىلىشنى كۆزلەپ بۇ شەرتنى بەلگىلىگەن.

3. چارۋا ماللىرىنىڭ زاكاتىنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن يىتەرلىك ئۆلچەمگە يەتكەن بولۇشى بولۇپ، چارۋىلارنىڭ تۈرى ۋە سانى ئېتىبارى بىلەن ئۇلارغا كېلىدىغان زاكات مىقدارىمۇ ئوخشاش بولمايدۇ. تۆۋەندە چارۋا ماللىرىدىن ھەر بىرىنىڭ زاكات مىقدارى بايان قىلىنىدۇ.

تۆگىنىڭ زاكات مىقدارى

سانى بەشكە يەتمىگەن تۆگىگە زاكات كەلمەيدۇ. تۆگىنىڭ سانى بەشكە يەتكەندە، ئۇنىڭدىن بىر قوي، ئونغا يەتكەندە ئىككى قوي زاكات بېرىلىدۇ. بەشتىن يىگىرمىگىچە ھەر بىر بەش تۆگە ئۈچۈن بىردىن قوي زاكات بېرىلىدۇ. تۆگىنىڭ سانى 25 تىن ئاشقاندىن كېيىن ئەھۋال باشقىچە بولىدۇ.

تۆۋەندىكى جەدۋەلگە قاراڭ:

تۆگە سانى	**زاكات مىقدارى**
1-4	زاكات كەلمەيدۇ.
5-9	1 قوي
10-14	2 قوي
15-19	3 قوي
20-24	4 قوي
25-35	چىشى تۆگىدىن 1
36-45	ئۈچ ياشلىق چىشى تۆگىدىن 1
46-60	تۆت ياشلىق چىشى تۆگىدىن 1
61-75	بەش ياشلىق چىشى تۆگىدىن 1
76-90	ئۈچ ياشلىق چىشى تۆگىدىن 2
91-120	تۆت ياشلىق چىشى تۆگىدىن 2

129-121 ئۈچ ياشلىق چىشى تۆگىدىن 3

139-130 تۆت ياشلىق چىشى تۆگىدىن1، ئۈچ ياشلىقتىن 2

149-140 تۆت ياشلىق چىشى تۆگىدىن2، ئۈچ ياشلىقتىن 2

159-150 تۆت ياشلىق چىشى تۆگىدىن 3

169-160 ئۈچ ياشلىق چىشى تۆگىدىن 4

179-170 ئۈچ ياشلىق چىشى تۆگىدىن3، تۆت ياشلىقتىن 1

189-180 ئۈچ ياشلىق چىشى تۆگىدىن2، تۆت ياشلىقتىن 2

199-190 تۆت ياشلىق چىشى تۆگىدىن3، ئۈچ ياشلىقتىن 1

209-200 تۆت ياشلىق چىشى تۆگىدىن4، ئۈچ ياشلىقتىن 5

تۆگىلەرنىڭ سانى يۇقىرىقى مىقداردىن ئاشقاندا، ھەر بىر 50 تۆگە ئۈچۈن تۆت ياشلىق چىشى تۆگىدىن بىر، ھەر بىر 40 تۆگە ئۈچۈن ئۈچ ياشلىق چىشى تۆگىدىن بىر تۆگە ھېسابى بويىچە زاكات بېرىلىدۇ. جەدۋەلدە كۆرگىنىمىزدەك، تۆگىلەرنىڭ زاكىتىدا بېرىلىدىغان تۆگىلەرنىڭ جىنسى پەقەت چىشى تۆگىلەردىن ئىبارەتتۇر.

يۇقىرىقى بەلگىلىمىلەر ئىسلام فىقھەشۇناس ئالىملىرىنىڭ ئىجتىھادلىرىدىن بولماستىن، بەلكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزى بىۋاستە بەلگىلەپ بەرگەن زاكات مىقدارىدۇر. ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستا بۇ بەلگىلىمىلەر قەيت قىلىنغان. بۇ بەلگىلىمىلەرگە نەزەر سالىدىغان بولساق، ئاللاھ تائالا ئۆز ھېكمىتىگە ئاساسەن، قوي، كالا ۋە ئۆچكە قاتارلىق چارۋا ماللىرىنىڭ زاكىتىنى بۇ ماللارنىڭ ئۆز جىنسىدىن بېرىشنى پەرز قىلغان بولسىمۇ، 25كە يەتمىگەن تۆگىنىڭ زاكىتى ئۈچۈن قويلاردىن بېرىشنى بەلگىلىگەن. بۇنىڭدا، پېقىرلار ۋە بايلاردىن ئىبارەت ھەر ئىككى تەرەپنىڭ مەنپەئەتى كۆزدە تۇتۇلغان بولۇشى مۇمكىن، چۈنكى 5 تۆگىگە ئىگە بولغان كىشى ئىسلام نەزەرىدە باي ھېسابلىنىدۇ. بۇ سەۋەپتىن ئۇنىڭغا زاكات بېرىش پەرز بولىدۇ. ئەمما 5 تۆگىدىن 1 تۆگە زاكات بېرىشنى بەلگىلەش تۆگە ئىگىلىرىنىڭ مەنپەئەتىگە رىئايە قىلمىغانلىق بولىدۇ. 5 تۆگىسى بار ئادەمگە زاكاتنى بەلگىلىمەسلىك بولسا پېقىرلارنىڭ ۋە باشقىمۇ ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭ ھەقلىرىنى زايا قىلغانلىق بولىدۇ. شۇڭا ئاللاھ تائالا تۆگىلەرنىڭ زاكات مىقدارىنى پەيغەمبىرىنىڭ ۋاستىسى بىلەن يۇقىرىقى جەدۋەلدىكى بويىچە

بەلگىلىگەن.

كالىنىڭ زاكىتى

كالىنىڭ زاكىتى تۆگە ۋە قويلارنىڭ زاكىتىدىن پەرقلىقتۇر. كالا سانى 30 غا يەتمىگىچىلىك ئۇنىڭغا زاكات كەلمەيدۇ. كالىلارنىڭ سانى 30غا يەتسە، ئۇلارغا ئىگە بولغانغا تولۇق بىر يىل ئۆتكەن ۋە يىلنىڭ ھەممىسىدە ياكى كۆپرەكىدە يايلاقلاردا قويۇپ بېرىپ بېقىلغان بولسا 30 كالىغا 2 ياشلىق كالىدىن 1 كالا زاكات بېرىدۇ.

تۆۋەندىكى جەدۋەلگە قاراڭ:

كالا سانى	زاكات مىقدارى
1-29	زاكات كەلمەيدۇ.
30-39	ئىككى ياشلىق ئەركەك ياكى چىشى كالىدىن1
40-59	ئۈچ ياشلىق چىشى كالىدىن 1
60-69	ئىككى ياشلىق ئەركەك ياكى چىشى كالىدىن2
70-79	ئۈچ ياشلىق چىشىدىن1، ئىككى ياشلىق ئەركەكتىن1
80-89	ئۈچ ياشلىق چىشى كالىدىن 2
90-99	ئىككى ياشلىق چىشى كالىدىن 3
100-109	ئۈچ ياشلىق چىشىدىن1، ئىككى ياشلىق ئەركەكتىن2
110-119	ئۈچ ياشلىق چىشىدىن2، ئىككى ياشلىق ئەركەكتىن1
120-129	ئۈچ ياشلىق چىشىدىن3 ياكى ئىككى ياشلىقتىن4 كالا زاكات بېرىلىدۇ.

كالىلارنىڭ سانى يۇقىرىقى جەدۋەلدىكىلەردىن ئاشقاندا، ھەر بىر 30 كالىدىن 2 ياشلىق چىشى ياكى ئەركەك كالىدىن1، ھەر بىر 40 كالىدىن 3 ياشلىق چىشى كالىدىن1 كالا ھېسابى بويىچە زاكات بېرىلىدۇ.

يۇقىرىقى بەلگىلىمىلەرنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بىۋاستە كۆرسەتمىسىگە ئاساسەن شۇنداق بەلگىلىگەن.

قويلارنىڭ زاكىتى

ئىسلام دىنىنىڭ زاكات سىستېمىسى بويىچە، قوي بىلەن ئۆچكە ئوخشاشتۇر. چۈنكى ئەرەپ تىلىدىكى « غەنەم » سۆزى قوي ۋە ئۆچكە ھەر ئىككى جىنسنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. شۇڭا تۆۋەندە « قوي» ئىبارىسى سۆزلىنىدۇ، ئەينى ۋاقىتتا بۇ ئىبارە قوي بىلەن ئۆچكە ھەر ئىككىسىنى ئىپادىلەيدۇ.

قويلارنىڭ زاكات مىقدارىنىمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزى بىۋاستە بەلگىلىگەن بولۇپ، سانى 40قا يەتمىگەن قويغا زاكات كەلمەيدۇ. قويلارنىڭ سانى 40قا يەتسە، يىلنىڭ ھەممىسىدە ياكى كۆپرەك قىسمىدا يايلاقلاردا قويۇپ بېرىپ بېقىلغان ۋە بۇ قويلارغا ئىگە بولغانغا تولۇق بىر يىل توشقان بولسا 40 تىن 120 گىچىلىك بولغان قويدىن 1 قوي زاكات بېرىلىدۇ.

تۆۋەندىكى جەدۋەلگە قاراڭ:

قوي سانى	زاكات مىقدارى
1-39	زاكات كەلمەيدۇ.
40-120	بىر ياشتىن ئاشقان قويدىن 1
121-200	2 قوي
201-399	3 قوي
400-499	4 قوي
500-599	5 قوي
600-699	6 قوي
700-799	7 قوي زاكات بېرىلىدۇ.

قويلارنىڭ سانى يۇقىرىقى جەدۋەلدىكى مىقداردىن ئاشقاندا، ھەر بىر 100 قوي ئۈچۈن 1 قويدىن زاكات بېرىش ھېسابى بويىچە زاكات بېرىلىدۇ.

سالىم ئىبنى ئابدۇللادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قويلارنىڭ زاكىتى ھەققىدە مۇنداق دېگەن:« سانى 40 تىن 120 گىچە بولغان قويلار ئۈچۈن 1 قوي، 120 دىن 200 گىچە 2 قوي، 200 دىن 300 گىچە 3 قوي، قوي سانى 300 دىن ئاشقاندىن كېيىن ھەر بىر 100 قوي ئۈچۈن 1 قويدىن ھېسابلاپ زاكات بېرىلىدۇ. زاكات

بېرىشتە، قىرى ۋە قاتتىق ئۇرۇق قويلارنى بېرىشكە بولمايدۇ». (ئىبنى ماجا رىۋايىتى)

ئەسكەرتىش:

قوينىڭ زاكىتى ئۈچۈن بېرىلىدىغان قويلارنىڭ 6 ئايلىقتىن چوڭ ۋە ئۆچكىلەرنىڭ زاكىتى ئۈچۈن بېرىلىدىغان ئۆچكىنىڭ 1 ياشنى توّگەتكەن بولۇشى شەرتتۇر. بۇنىڭدىن كىچىك بولغان قوزا ياكى تېكەلەرنى زاكاتقا ھېسابلاپ بېرىش بىلەن زاكات ئادا تاپمايدۇ. قۇربانلىق قىلىنىدىغان قوي ۋە ئۆچكىلەر ئۈچۈنمۇ بۇ شەرت تەلەپ قىلىنىدۇ.

ئاتلارغا زاكات كېلەمدۇ؟

ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرىدىن كۆپۈنچىسىنىڭ ئىتتىپاقى بويىچە، ئاتلارغا زاكات كەلمەيدۇ. پەقەت ئۇلارنى تىجارەت ئۈچۈن تۇتۇلغان بولسا، بۇ ۋاقىتتا ئۇلارغا زاكات كېلىدۇ. چۈنكى بۇ ۋاقىتتا ئاتلار تىجارەت ماللىرى قاتارىدىن ھېسابلىنىدۇ.

ئاتقا زاكات كەلمەيدۇ دەيدىغان ئالىملارنىڭ دەلىللىرى تۆۋەندىكىچە:

1. ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: « مۇسۇلمان كىشىنىڭ ئىلكىدىكى ئاتلىرى بىلەن قۇللىرىغا زاكات كەلمەيدۇ» (بۇخارى رىۋايىتى).

2. ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: « سىلەردىن ئاتلىرىڭلار بىلەن قۇللىرىڭلاردىن زاكات بېرىش كەچۈرۈم قىلىندى» دېگەن(ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى)

ئەمما ھەنەفىي مەزھىبىنىڭ پېشۋاسى ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىفە ئەركەك ۋە چىشىدىن ئىبارەت ھەر ئىككى جىنستىن ئاتلىرى بولغان ئادەمنىڭ بۇ ئاتلار ئۈچۈن زاكات بېرىشى پەرز ئىكەنلىكىنى سۆزلەيدۇ. بۇنىڭدا ئاتلارنىڭ نەسىللىنىدىغانلىقى كۆزدە تۇتۇلغان. « الهدايه» ناملىق ئەسەردە مۇنداق دەپ قەيت قىلىنغان: « ئات ئىگىلىرى ھەر بىر ئات ئۈچۈن خالىسا بىر دىنار، خالىسا 10 دىرھەم زاكات بېرىدۇ. چۈنكى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمۇ شۇنداق قىلاتتى. ئەمما ئاتقا زاكات كەلمەيدۇ دېگۈچىلەرنىڭ دەلىلى بولغان ھەدىستىكى " ئاتنىڭ زاكىتى سىلەردىن كەچۈرۈم قىلىندى" دېگەن سۆزدە غازاتقا ئىشلىتىلىدىغان ئاتلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ. بۇنداق ئاتلارغا زاكات كەلمەيدىغانلىقىغا پۈتۈن مەزھەب ئىگىلىرى ئىتتىپاقتۇر. چۈنكى ئۇلار نورمال ئېھتىياجلاردىن سانىلىدۇ» (الهدايه 1. جىلد 108. بەت: مەرغىنانىي)

خۇلاسە قىلغاندا، ئاتقا زاكات كەلمەيدۇ دەيدىغانلارنىڭ قاراشلىرى كۈچكە ئىگەدۇر.

ئەمما ئـات ئېلـىپ سـېتىش ئـارقىلىق ئـات تىجـارىتى قىلـىدىغانلارنىڭ ئاتلىرىغـا زاكـات كېلىدىغانلىقىدا ھـېچ ئىخـتىلاپ يوقتـۇر. چـۈنكى بۇنـداق ئـاتلار تىجـارەت ماللىرىنـىڭ قاتارىـدىن سـانىلىدۇ. نەتىجـىدە، ئـاتلاردىن تىجـارەت ماللىرىنـىڭ زاكـات مىقـدارى بـويىچە %2,5 زاكات بېرىش پەرزدۇر.

تىجارەت ئۈچۈن تۇتۇلغان چارۋا ماللىرىنىڭ زاكىتى

تىجـارەت مەقـسىدى بىـلەن تۇتۇلغـان تـۆگە، كـالا، ئـات، قـوي ۋە ئـۆچكە قاتـارلىق ماللارنىڭ زاكىتىنى ئادا قىلىشتا ئۇلارنـىڭ سـانى ۋە تـۈرى ئېتىبـارى بىـلەن ئەمەس، بەلكـى نەق پۇلغا سۇندۇرۇلغان قىممىتى ئېتىبارى بويىچە زاكات بېرىلىـدۇ. شـۇڭا تىجارەت ئۈچۈن تۇتۇلغـان بـۇ ماللارنـىڭ زاكىتـىدا يۇقىرىـدا ئـۆتكەن جەدۋەللەردىكـى سـان ۋە مىقـدارلار ھېسابقا ئېلىنماستىن، ئۇلارنـىڭ ئومـۇمىي قىممىتـى ھېـساب قىلىنىـدۇ. ماللارنـىڭ ئومـۇمىي قىممىتى نەق پۇلنىڭ زاكـات ئـۆلچىمىگە يەتـكەن بولـۇش شـەرتى بىـلەن بـۇ ماللارغـا زاكـات پەرز بولىدۇ ۋە نەق پۇل زاكىتىنىڭ مىقدارى بويىچە بۇ ماللاردىن %2،5 زاكات بېرىلىدۇ.

« تىجارەت ئۈچۈن تۇتۇلغان چارۋا ماللىرىنـىڭ زاكىتىنـى ئـادا قىلماقچى بولغـان ئـادەم، ماللارنـــىڭ قىممىتىنـــى ھېـــسابلاپ، ئۆزىنىـــڭ يېنىـــدىكى نەق پۇلغـــا قوشـــۇپ تـــۇرۇپ ھەممىسىنىڭ ئومـۇمىي پـۇل مىقدارىـدىن %2،5 زاكـات بېرىـدۇ. ئەگەر ئۇنـىڭ ئىلكىـدىكى چارۋىلىرىنىڭ خەلق پۇلىدىكى قىممىتى نەق پۇلـدىن زاكـات بېـرىش ئـۆلچىمىگە يەتمـىگەن بولسىمۇ، سان جەھەتـتىن زاكـات بېـرىش ئـۆلچىمىگە يەتـكەن بولـسا بـۇ چـارۋىلار تىجـارەت ئۈچـۈن تۇتۇلمىغـــان ئـــادەتتىكى چارۋىلارغـــا ئوخـــشاش مۇئـــامىلە قىلىنىـــپ، يـــۇقىرىقى جەدۋەللەردىكى سان ۋە مىقدار بـويىچە زاكـات بېرىلىـدۇ».(« »سـەييىد ئەھمەد مەخزەنچى 139- بەتتىن)

زاكاتقا بېرىشكە يارىمايدىغان ماللار

ئـىسلام شـەرىئىتى مـال ئىگىلىرىنـىڭ مەنپەئەتىنـى كـۆزدە تۇتقـات ھالـدا، ئۇلارنـىڭ ماللىرىغـا زاكـاتنى بەلگىلەشـتە ماللىرىنـىڭ خىللىرىـدىن تـاللاپ بېرىـشنى بۇيرىمىغانـدەك، زاكـات ئـالغۇچى ئېھتىيـاج ئىگىلىرىنـىڭ ھەقلىرىنـى قوغـداش مەقـسىدى بىـلەن زاكـات بېرىشتە مال ئىگىلىرىنىڭ ئېيىپلىق، قېرى، ئاغرىقچان، بەك ئـۇرۇق ۋە چـىشلىرى چۈشـۈپ كەتـكەن مـاللاردىن بېرىـشنى مەنئـىي قىلغـان ۋە ئوتتۇرھاللىرىـدىن بېرىـشنى بۇيرىغـان. ئـادەتتە، قۇربـانلىق قىلىـشقا يارىمايـدىغان مـاللار زاكاتقـا ھېـسابلاپ بېـرىش ئۈچۈنمـۇ يارىمايدۇ. ئابدۇللا ئىبنى مۇئاۋىيە رەزىيەللاھـۇ ئەنھـۇدىن رىـۋايەت قىلىنىـدۇكى، پەيغەمـبەر ئەلەيھىسـسالام مۇنـداق دېـگەن: «تۆۋەنـدىكى ئـۈچ ئىـشنى ئورۇنـدىغان كىـشى ئىمانىنـىڭ

هالاۋىتىنى تېتىغان بولىدۇ: ئاللاھ تائالاغا شېرىك كەلتۈرمەستىن ئۇنىڭغا خالىس ئىبادەت قىلغان؛ مال- مۈلكىنىڭ زاكىتىنى ئۆز رىغبىتى بىلەن ھەر يىلى تولۇق ئادا قىلغان ۋە زاكاتقا قېرى، ئورۇق، ئاغرىقچان، سۈتى ئاز ماللاردىن ئەمەس، بەلكى ئوتتۇرھاللىرىدىن بەرگەن كىشىدۇر. ھەقىقەتەن ئاللاھ تائالا سىلەرنىڭ ماللىرىڭلارنىڭ ئەڭ ياخشىلىرىدىن بېرىشىڭلارنى سورىمايدۇ ۋە ئەڭ ناچارلىرىدىن بېرىشىڭلارنىمۇ بۇيرىمايدۇ». (ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى)

يەنە بىر ھەدىستە:« زاكاتقا قېرىلىقتىن چىشلىرى چۈشۈپ كەتكەن ياكى ئېيىپلىق ماللار قوبۇل قىلىنمايدۇ« دەپ كۆرسىتىلگەن.(تىرمىزى رىۋايىتى)

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يۇقىرىقى ھەدىسلاردىكى كۆرسەتمىلىرىدە مال ئىگىلىرى بىلەن پېقىرلاردىن ئىبارەت ھەر ئىككى تەرەپنىڭ مەنپەئەتلىرىنى ۋە ھەقلىرىنى ھىمايە قىلىش مەقسەت قىلىنغان، ئەلۋەتتە. مۇسۇلمانلار پەيغەمبەرگە ئەگىشىشكە بۇيرۇلغان. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن:پەيغەمبەر سىلەرگە بەرگەننى ئېلىڭلار، پەيغەمبەر چەكلىگەن نەرسىلەردىن چەكلىنىڭلار. (ھەشر سۈرىسى 7- ئايەت)

ئەگەر مال ئىگىلىرى زاكات بېرىشتە ماللىرىنىڭ ياخشىلىرىدىن بېرىشنى خالىسا بۇ ئۆزلىرىنىڭ پىداكارلىقىدۇر. بۇنىڭ ساۋابىمۇ ئەلۋەتتە كۆپ بولىدۇ. ئەمما ئۇلار ماللىرىنىڭ ئەڭ ياخشىلىرىدىن بېرىشكە زورلانمايدۇ. بەلكى ئوتتۇرھاللىرىدىن بەرسە زاكات ئادا تاپىدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئاندا مۇنداق دەيدۇ:ياخشى كۆرگەن نەرسەڭلاردىن سەرپ قىلمىغىچە ھەرگىز ياخشىلىققا (جەننەتكە) ئېرىشەلمەيسىلەر (ئال ئىمران سۈرىسى 92- ئايەت).

ئاشلىق ۋە مېۋىلەرنىڭ زاكىتى

نەق پۇل، تىجارەت ماللىرى ۋە چارۋا ماللىرىغا زاكات پەرز بولغاندەك، ئاشلىق ۋە مېۋىلەرگىمۇ زاكات پەرزدۇر. ئاشلىق ۋە مېۋىلەرنىڭ زاكىتى « ئۆشرە- خىراج»، «ئۆشرە زاكات» ۋە «ئۆشرە» دېگەن ناملار بىلەنمۇ ئاتىلىدۇ.

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە ئاشلىق ۋە مېۋىلەرگە زاكاتنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەپ مۇنداق دەيدۇ: ئاللاھ بىدىشلىك ۋە بىدىشسىز باغلارنى بەرپا قىلدى. مېۋىلىرى، دانلىرى بىر- بىرىگە ئوخشىمايدىغان خورما دەرەخلىرىنى، ئاشلىق، مېۋىلەرنى (رەڭگى ۋە شەكلى) بىر- بىرىگە ئوخشىمايدىغان، (تەمى) ئوخشىمايدىغان زەيتۇن ۋە

ئانارنى ياراتتى. مېۋىسى پىشقاندا، ئۇلاردىن يەڭلار، مېۋە (نىڭ خوسۇلىنى) يىغقان كۈنىدە (يەنى يىغقان ۋاقتتا) ئۇنىڭ ئۆشرىسىنى ئادا قىلىڭلار، ئىسراپ قىلماڭلار. ئاللاھ تائالا ھەقىقەتەن ئىسراپ قىلغۇچىلارنى ياقتۇرمايدۇ (ئەنئام سۈرىسى 141- ئايەت).

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاشلىق، مېۋە ۋە باشقىمۇ تېرىلغۇلارنىڭ زاكات مىقدارىنى ۋە كەيپىيتىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېگەن: « يامغۇر ياكى بولاق سۈيى بىلەن سۇغۇرۇلغان تېرىلغۇلاردىن ئوندىن بىر (يەنى 10%)، ئادەم كۈچى بىلەن سۇغۇرۇلغانلىرىدىن ئوندىن بىرىنىڭ يېرىمى (يەنى 5%) ئۆشرە- خىراج بېرىلىدۇ» (بۇخارى رىۋايىتى)

بۇ ھەدىستىن ئېنىقلىنىدۇكى، يامغۇر سۈيى بىلەن سۇغۇرۇلغان ئاشلىق، مېۋە ۋە باشقىمۇ تېرىلغۇلاردىن 10% زاكات بېرىلىدۇ. چۈنكى يامغۇر بىلەن سۇغۇرۇلغان تېرىلغۇلاردا چىقىم ۋە جاپا ئاز بولىدۇ. ئەمما ئادەم كۈچى بىلەن ياكى زامانىۋىي ئۈسۇللار بىلەن سۇغۇرۇلغانلىرىدىن 5% زاكات بېرىلىدۇ. مانا بۇ ئىسلام دىنىنىڭ دېھقانلارنىڭ مەنپەئەتىگە رىئايە قىلغانلىقىدۇر.

ئۆشرە- خىراج بېرىش ئۇسۇلى

يامغۇر سۈيى بىلەن سۇغۇرۇلۇپ يېتىشكەن ئاشلىق ۋە مېۋىلەرنىڭ ئومۇمىي ھوسۇلىنى 10غا بۆلۈپ، ئۇنىڭ 1 بۆلۈكى، ئادەم كۈچى بىلەن ياكى زامانىۋىي ئۈسۇللار بىلەن سۇغۇرۇلۇپ يېتىشتۈرۈلگەن ئاشلىق، مېۋىلەرنىڭ ئومۇمىي ھوسۇلىنى 20گە بۆلۈپ، ئۇنىڭ 1 بۆلۈكى، ئەگەر بۇ ئاشلىق، مېۋىلەر يامغۇر سۈيى ۋە ئادەم كۈچى ھەر ئىككىسى بىلەن سۇغۇرۇلغان بولسا، ئۇنىڭ ئومۇمىي ھوسۇلىنى 15گە بۆلۈپ، ئۇنىڭ 1 بۆلۈكى، يەنى 7,5% ى زاكات ئېلىشقا ھەقلىق بولغان ئېھتىياج ئىگىلىرىگە بېرىلىدۇ.

ئاشلىق ۋە مېۋىلەرگە زاكات كېلىشىنىڭ ئۆلچىمى

ئىسلام فىقھشۇناس ئالىملىرى ئاشلىق ۋە مېۋىلەردىن زاكات بېرىشنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن بۇ مەھسۇلاتلارنىڭ مۇئەييەن مىقدارغا يەتكەن بولۇشى شەرت قىلىنامدۇ ياكى ئاز بولسۇن، كۆپ بولسۇن زاكات كېلەمدۇ؟ دېگەن مەسىلە ئۈستىدە ئىختىلاپ قىلىشقان. ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىفەنىڭ مەزھىبىگە كۆرە، ئاشلىق، مېۋىلەرنىڭ زاكىتى ئۈچۈن ئۇنىڭ مۇئەييەن ئۆلچەمگە يەتكەن بولۇشى شەرت قىلىنمايدۇ. بەلكى زېمىندىن چىققان مەھسۇلات ئاز بولسۇن ياكى كۆپ بولسۇن ھەر ئىككى ھالەتتە ئۇلاردىن زاكات بېرىش پەرزدۇر.

ئەمما شافىئىي، ھەنبەلىي ۋە مالىكىي مەزھەبلىرىگە كۆرە، زېمىندىن چىققان

مەھسۇلاتلاردىن زاكات بېرىشنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن ئۇلارنىڭ ئومۇمىي مىقدارى675 كىلوگرامىدىن كەم بولماسلىقى شەرتتۇر. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە: «بەش ئەۋسەقكە يەتمىگەن مەھسۇلاتقا زاكات كەلمەيدۇ» دېگەن.(بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى)

«ئەۋسەق» قەدىمقى ئۆلچەكلەردىن بولۇپ، بىر «ئەۋسەق» 60 «سا»غا، بىر «سا» 3كىلو 250 گىرامغا تەڭ.

خۇلاسە:

بۇ مەسىلىدە يۇقىرىقى ئۈچ مەزھەبنىڭ كۆزقارىشى ئورۇنلۇق بولسىمۇ، ھەنەفىي مەزھىبىنىڭ كۆرىشى ئېھتىياتچانلىق ۋە تەقۋالىققا يېقىندۇر.

كۆكتاتلارنىڭ زاكىتى

ئىسلام فىقھشۇناس ئالىملىرى كۆكتاتلارغا زاكات كېلەمدۇ ياكى كەلمەمدۇ؟ دېگەن مەسىلە ئۈستىدە ئىختىلاپ قىلىشىپ ئىككىگە بۆلۈنگەن:

بىرىنچى مەزھەبكە كۆرە، زېمىندىن چىقىدىغان ئاشلىق، مېۋە ۋە كۆكتاتلار ئاز بولسۇن ياكى كۆپ بولسۇن ھەممىسىگە زاكات كېلىدۇ. بۇ ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىفەنىڭ مەزھىبى بولۇپ، بۇلارنىڭ دەلىللىرى تۆۋەندىكىچە:

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: ئاللاھ بىدىشلىك ۋە بىدىشسىز باغلارنى بەرپا قىلدى. مېۋىلىرى، دانلىرى بىر- بىرىگە ئوخشىمايدىغان خورما دەرەخلىرىنى، ئاشلىق، مېۋىلەرنى (رەڭگى ۋە شەكلى) بىر- بىرىگە ئوخشىمايدىغان، (تەمى) ئوخشىمايدىغان زەيتۇن ۋە ئانارنى ياراتتى. مېۋىسى پىشقاندا، ئۇلاردىن يەڭلار، مېۋە (نىڭ ھوسۇلىنى) يىغقان كۈندە (يەنى يىغقان ۋاقىتتا) ئۇنىڭ ئۆشرىسىنى ئادا قىلىڭلار، ئىسراپ قىلماڭلار. ئاللاھ ھەقىقەتەن ئىسراپ قىلغۇچىلارنى ياقتۇرمايدۇ (ئەنئام سۈرىسى 141- ئايەت).

بۇ ئايەت زېمىندىن چىقىدىغان ئاشلىق، مېۋە ۋە كۆكتاتلارنىڭ ھەممىسىدىن زاكات بېرىشنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەيدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يۇقىرىقى ئۆتكەن: يامغۇر ياكى بولاق سۈيى بىلەن سۇغۇرۇلغان تېرىلغۇلاردىن ئوندىن بىر (يەنى 10%)، ئادەم كۈچى بىلەن سۇغۇرۇلغانلىرىدىن ئوندىن بىرىنىڭ يېرىمى (يەنى 5%) ئۆشرە- خىراج بېرىلىدۇ».

دىگەن ھەدىسى زىمىندىن چىققان ھەر قانداق مۇھسۇلاتتىن زاكات بېرىنىڭ پەرزلىكىنى ئىسپاتلايدۇ. (بۇخارى رىۋايىتى)

بۇ ھەدىس زىمىندىن چىقىدىغان ئاشلىق، مېۋە ۋە كۆكتات قاتارلىق مەھسۇلاتلارنىڭ ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

ئىككىنچى مەزھەبكە كۆرە، مەھسۇلاتلارغا زاكات كېلىشى ئۈچۈن ئۇلارنىڭ بۇغداي، ئارپا، قوناق، خورما ۋە قۇرۇق ئۈزۈمگە ئوخشاش كىلولاپ تارتقىلى ۋە ساقلىغىلى بولىدىغان بولۇشى شەرتتۇر. ئەمما كۆكتاتلارنى كىلولاپ تارتقىلى بولسىمۇ، ئۇلارنى ساقلىغىلى بولمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن كۆكتاتلارغا زاكات كەلمەيدۇ. بۇ مەزھەبنىڭ دەلىللىرى مۇنداق:

« ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە: «كۆكتاتلارغا زاكات كەلمەيدۇ» دەپ كەلگەن. (دار قۇتنىي رىۋايىتى)

ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: « كۆكتاتلاردىن زاكات بېرىش پەرز ئەمەس» دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنغان » (دار قۇتنى رىۋايىتى).

يۇقىرىقى ئىككى ھەدىسنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن سادىر بولغانلىقى ھەدىسشۇناس ئالىملىرىنىڭ نەزەرىدە ئىشەنچكە ئېرىشەلمىگەن.

بۇ ماۋزۇنىڭ خۇلاسىسى: شافىئىي، مالىكى ۋە ھەنبەلىي مەزھەبلىرىنىڭ ئاشلىق، مېۋىدەك كىلولاپ تارتقىلى ۋە ساقلىغىلى بولىدىغانلىرىغا ئۆشرە زاكات كېلىدۇ. ئەمما كۆكتاتلارغا زاكات كەلمەيدۇ. چۈنكى بۇلارنى ساقلىغىلى بولمايدۇ دېگەن كۆرىشى تەتبىق قىلىشقا ئۇڭايدۇر. ئەمما ھەنەفىي مەزھىبىنىڭ زىمىندىن چىققان مەھسۇلاتلارنىڭ ھەر قانداقىغا زاكات كېلىدۇ، دېگەن كۆرىشى يېقىرلارنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن پايدىلىق ۋە دۆلەت جەھەتتىنمۇ كۈچلۈكتۇر. چۈنكى ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىفەنىڭ كەلتۈرگەن دەلىللىرى قۇرئاننىڭ ئايەتلىرىدۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: □ سىلەر ئېرىشكەن نەرسىلەرنىڭ ۋە بىز سىلەرگە زىمىندىن چىقىرىپ بەرگەن نەرسىلەرنىڭ ياخشىلىرىدىن زاكات بېرىڭلار□ دەپ بۇيرىغان. (بەقەرە سۈرىسى 266. ئايەت)

بۇ ئايەتمۇ زىمىندىن چىقىدىغان ھەر قانداق بىر مەھسۇلاتتىن زاكات بېرىشنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەيدۇ.

«شۇنىڭدەك، كۇۋەيتنىڭ « زاكات ئىشلىرى كومىتېتى» مۇ ئەبۇ ھەنىفەنىڭ كۆرىشىنى ئىختىيار قىلغانلىقىنى بىلدۈرگەن. بۇ كومىتېتنىڭ زاكات لايىھەسىدە مۇنداق

دەپ قەيت قىلىنغان: « زېمىندىن چىقىدىغان ھەر قانداق مەھسۇلاتتىن زاكات بېرىش پەرزدۇر. زېمىن مەھسۇلاتى ئاشلىق مېۋە ۋە كۆكتاتلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ». («
» سەييىد ئەھمەد مەخزەنجى 146- بەت)

بۇ مەسىلىدە، ئەڭ توغرىسى ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىفەنىڭ مەزھىبىدۇر. چۈنكى، كۆكتات دەپ ئاددى سانالغان ئۆتياشلار كۈنىمىزدە بەزى ئەللەرنىڭ خېلى چوڭ ئىقتىساد مەنبىيى بولۇپ قالماقتا. باغۋەنچىلىك ۋە كۆكتاتچىلىق بىلەن كۆتۈرۈلگەن بايلارمۇ ئاز ئەمەس. ناۋادا كۆكتاتلارنى «ساقلىغىلى بولمايدىغان ئۆتياشلار» دېگەن باھانە بىلەن بۇلارنىڭ زاكىتىنى چىقارماسلىق پېقىرلارنىڭ مەنپەئەتلىرىگە رىئايە قىلمىغانلىقتۇر. چۈنكى بۈرۈنقى زامانلاردا كىلالاپ تارتىمايدىغان ۋە ساقلىغىلى بولمايدىغان بۇ كۆكتاتلار كۈنىمىزدە كىلولاپ تارتىلىدۇ ۋە بۇلارنى ھازىرقى زامانىۋى ئۇسۇللار بىلەن ئۇزۇن مۇددەت ساقلىغىلى بولىدۇ. دېمەك، كۆكتاتلاردىن زاكات بەرمەسلىككە ئۆزرۇ يوقتۇر.

كۆكتاتلارنىڭ زاكات مىقدارى

كۆكتاتلارنىڭ زاكات مىقدارى ئاشلىق ۋە مېۋىلەرنىڭ زاكات مىقدارىنىڭ ئەينىسى بولۇپ، مەھسۇلات ئاز بولسۇن، كۆپ بولسۇن، ھەر ھالەتتە، يامغۇر سۈيى بىلەن سۇغۇرۇلغان كۆكتاتلاردىن 10%، ئادەم كۈچى بىلەن سۇغۇرۇلغانلىرىدىن 5%، ئادەم كۈچى ۋە يامغۇر سۈيى ھەر ئىككىسى بىلەن سۇغۇرۇلغانلىرىدىن 7,5% ى زاكات بېرىلىدۇ.

ئەسكەرتىش:

1. ئاشلىق، مېۋە ۋە كۆكتاتلارنىڭ ئۆشرە زاكىتىنى ئادا قىلىش ئۈچۈن بىر يىل ئۆتۈشى شەرت قىلىنمايدۇ. بەلكى ئاشلىق، مېۋە ۋە كۆكتاتلارنى يىغقان ۋاقىت ئۆشرە زاكاتنى ئادا قىلىشنىڭ ۋاقتىدۇر. بىر يىلدا 2 ياكى ئۈنىڭدىن كۆپ قېتىم ھوسۇلى ئېلىنىدىغان ئاشلىق، مېۋە ۋە كۆكتاتلاردىنمۇ ھەر قېتىم ھوسۇل يىغقان ۋاقىتتا ئۆشرە زاكىتىنى بېرىش پەرزدۇر. چۈنكى، زاكات بېرىلىدىغان ماللار ئىككىگە بۆلۈنىدۇ: بىرى، ئاشلىق، مېۋە ۋە كۆكتاتلارغا ئوخشاش ئۆزلىكىدىن ئۆسىدىغان شەيئىلەر بولۇپ، بۇلارغا زاكاتنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن يىل ئۆتۈشى شەرت قىلىنمايدۇ. بەلكى ئۇلارنى يىغقان ۋاقىتتىلا زاكات پەرز بولىدۇ. يەنە بىرى، خەلق پۇلى، ئالتۇن، كۈمۈش، تىجارەت ماللىرى، چارۋىلار ۋە باشقىلار قاتارلىق ئۆزلىكىدىن ئۆسمىسىمۇ ئۆستۈرۈشكە بولىدىغان ماللار بولۇپ، بۇلارغا زاكاتنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن ئۇلارغا ئىگە بولغان ۋاقىتتىن تولۇق بىر يىل

ئۆتكەن بولۇشى شەرت قىلىنىدۇ.

2. ئاشلىق، مېۋە ۋە كۆكتاتلاردىن ئۆشرە زاكات بېرىشنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن بۇلارنىڭ مۇئەييەن مىقدارغا يەتكەن بولۇشى شەرت قىلىنمايدۇ. بەلكى مول ھوسۇل مىقدارى ئاز بولسۇن ياكى كۆپ بولسۇن ھەر ھالەتتە ئۇلاردىن ئۆشرە زاكات بېرىش پەرزدۇر.

3. ئاشلىق، مېۋە ۋە كۆكتاتلارنىڭ ئۆشرە زاكىتىدا ئوتتۇرھاللىرىدىن بېرىلىدۇ. ناچارلىرىنى تاللاپ بېرىش بىلەن زاكات پەرزى ئادا تاپمىغاندەك، ئەڭ يلخىشلىرىدىن بېرىشكىمۇ زورلانمايدۇ.

4. ئاشلىق، مېۋە ۋە كۆكتاتلارنىڭ ئۆشرە زاكىتىنى ئادا قىلىشتىكى ئەسلى قائىدە ھەر مەھسۇلاتنىڭ ئۆشرىسىنى ئۆز جىنسىدىن بېرىشتۇر. ئەمما مەھسۇلاتنىڭ ئۆز جىنسىدىن بەرمەستىن ئۇنىڭ قىممىتىنى ھېسابلاپ خەلق پۇلىدىن بەرسىمۇ بولىدۇ.

يەر ئاستى بايلىقلىرىنىڭ زاكىتى

بەزى فىقھشۇناس ئالىملىرى يەر ئاستى بايلىقلىرىنى مەدەن ۋە رىكاز دەپ ئىككىگە ئايرىيدۇ:

مەدەن- يەر ئاستىدىن تېپىلغان ئالتۇن، كۈمۈش، تۆمۈر، مىس ۋە باشقىمۇ مەدەنلەردۇر.

زاكات- ئىسلام دىنى كېلىشتىن بۇرۇنقى چاغلاردىكى كىشىلەرنىڭ يەر ئاستىغا كۆمۈپ قويغان ئالتۇن، كۈمۈش ۋە باشقىمۇ بايلىقلىرى دېمەكتۇر. چۈنكى قىممەتلىك نەرسىلىرىنى يەر ئاستىغا كۆمۈپ ساقلاش قەدىمقى زامانلاردىكى كىشىلەرنىڭ ئادەتلىرىدىن ئىدى.

ئەمما ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىپىگە كۆرە، مەدەن بىلەن رىكازنىڭ مەنىسى بىردۇر. چۈنكى مەيلى ئۇلارنى ئاللاھ تائالا يەر ئاستىدا شۇنداق ياراتقان بولسۇن، مەيلى قەدىمقىلەر كۆمۈپ قويغان بولسۇن، ھەر ئىككىسى يەر ئاستىدىن چىقىرىلغان بايلىقلاردۇر.

يەر ئاستىدىن قېزىلغان ياكى تېپىلغان بايلىقلاردىن زاكات بېرىشنىڭ پەرز ئىكەنلىكى قۇرئان، ھەدىسلار ۋە فىقھشۇناس ئالىملىرىنىڭ ئىتتىپاقى بىلەن

بىكىتىلگەن. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ ئى مۆمىنلەر! سىلەر ئېرىشكەن نەرسىلەرنىڭ ۋە بىز سىلەرگە زېمىندىن چىقىرىپ بەرگەن نەرسىلەرنىڭ ياخشىلىرىدىن زاكات ئادا قىلىڭلار ﴾ (بەقەرە سۈرىسى 267- ئايەت)

بۇ ئايەت، زېمىندىن چىقىدىغان ۋە چىقىرىدىغانلارنىڭ ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. شۈبھىسىزكى، مەدەنلەرمۇ زېمىندىن چىقىرىلىدىغان بايلىقلاردىندۇر. ئاللاھ تائالا يەنە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئى مۆمىنلەر! بىلىڭلاركى، سىلەر ئالغان غەنىمەتنىڭ بەشتە بىرى ئاللاھقا، پەيغەمبەرگە، پەيغەمبەرنىڭ ئەقرىبالىرىغا، يېتىملەرگە، مىسكىنلەرگە ۋە يولدا قالغان مۇساپىرلارغا خاستۇر﴾ (ئەنفال سۈرىسى 41- ئايەت).

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە:« يەر ئاستىدىن چىقىرىلغان بايلىقتىن بەشتە بىرى زاكات بېرىلىدۇ » دېگەن. (بۇخارى رىۋايىتى).

ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرى يەر ئاستى بايلىقلىرىنىڭ زاكات مىقدارى توغرىلىق ئىختىلاپلاشقان بولسىمۇ، يەر ئاستى بايلىقلىرىدىن زاكات بېرىشنىڭ پەرز ئىكەنلىكىدە قەدىمدىن ھازىرغا قەدەر بىردەك ئىتتىپاقتۇر.

يەر ئاستى بايلىقلىرىنىڭ زاكات مىقدارى

ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىفە يەر ئاستى بايلىقلىرىنى 3 تۈرگە ئايرىيدۇ:

1- ئالتۇن، كۈمۈش، مىس، تۆمۈر ۋە باشقىلارغا ئوخشىغان ئوت بىلەن ئېرىتكىلى بولىدىغان مەدەنلەر،

2- ياقۇت، مارجان، قاشتېشى، مەرۋايىت ۋە باشقىمۇ قىممەتلىك تاشلارغا ئوخشىغان ئوت بىلەن ئېرىتكىلى بولمايدىغان مەدەنلەر.

3- نېفىتكە ئوخشىغان سۇيۇق ماددىلار.

ئەبۇ ھەنىفەنىڭ مەزھىبىگە كۆرە، بىراۋنىڭ ئىگىدارچىلىقىغا كىرمەيدىغان تاغلاردىن، سەھرالاردىن قېزىلغان ياكى باشقىلارغا ئائىت بولغان زېمىندىن تېپىلغان ئالتۇن، كۈمۈش، مىس، تۆمۈر ۋە باشقىلار قاتارلىق ئوت بىلەن ئېرىتكىلى بولىدىغان مەدەنلەردىن بەشتىن بىرى (يەنى 20% سى) زاكات بېرىلىدۇ. قالغان 4 بۆلۈكى ئۇنى قازغان ياكى تاپقان كىشىنىڭ ھەققىدۇر. ئەگەر بۇ مەدەنلەرنى كىشى ئۆز ھويلىسىدىن ياكى ئۆزىگە ئائىت بولغان جايدىن تاپقان ياكى قازغان بولسا ئۇنىڭدىن زاكات بېرىش كېرەك ئەمەس. چۈنكى زېمىن ئۇنىڭ ئۆزىگە ئائىت بولغانلىقتىن ئۇنىڭدىن چىققان

بايلىقلارمۇ ئۆزىنىڭ مۈلكى ھېسابلىنىدۇ. شۇنىڭدەك، بىراۋنىڭ ئىگىدارچىقىدا بولمىغان جايلاردىن تېپىلغان بايلىقلار ئىسلام دىنى كەلگەندىن كېيىن كۆمۈلگەن بولسا، ئۇنى تېپىۋالغان كىشىنىڭ ئۆنىڭدىن زاكات بېرىشى لازىم كەلمەيدۇ.

ئەمما ياقۇت، قاشتېشى ۋە باشقىمۇ قىممەتلىك تاشلارغا ئوخشىغان ئوت بىلەن ئېرىتكىلى بولمايدىغان مەدەنلەر بىلەن نېفىتقا ئوخشىغان سۇيۇق مەدەنلەردىن زاكات بېرىشنىڭ پەرز ئەمەسلىكىدە ئىسلام فىقھشۇناس ئالىملىرى بىردەك ئىتتىپاقتۇر.

مەرغىنانىي «ھىدايە» ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق دەپ يازىدۇ: « ئالتۇن، كۈمۈش، تۆمۈر مىس قاتارلىق يەر ئاستىدىن چىقىرىلغان مەدەنلەردىن بەشتە بىرى زاكات بېرىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: » يەر ئاستىدىن چىقىرىلغان مەدەنلەردىن بەشتە بىرى زاكات بېرىلىدۇ« دەپ كۆرسەتكەن. رىكاز بىلەن مەدەننىڭ مەنىسى بىردۇر. چۈنكى ئىسلام كېلىشىدىن بۇرۇنقى جاھىلىيەت دەۋرىدە كۇففارلار تەرىپىدىن يەر ئاستىغا كۆمۈلگەن بايلىقلار ئىسلام دىنىنىڭ كېلىشى بىلەن مۇسۇلمانلارنىڭ قولىغا غەنىمەت ئورنىدا ئۆتكەن بولىدۇ. غازاتلاردا ئېلىنغان غەنىمەتلەردىنمۇ بەشتە بىرى زاكات بېرىلگەنگە ئوخشاش، يەر ئاستىدىن تېپىلغان بايلىقلارمۇ ئۇنى تاپقان كىشى ئۈچۈن غەنىمەتكە ئوخشاشتۇر. شۇڭا ئۇنىڭدىن بەشتە بىرىنى زاكاتقا بېرىدۇ، قالغان 4 بۆلۈكىنى ئۆزىگە قالدۇرىدۇ. كىشىنىڭ ئۆز ھويلىسىدىن تېپىلغان مەدەنلەرگە ئەبۇ ھەنىفەنىڭ كۆرىشى بويىچە زاكات كەلمەيدۇ. ئەمما ئۇنىڭ شاگىرتلىرىدىن مۇھەممەد بىلەن ئەبۇ يۇسۇق بەشتە بىرى زاكات بېرىلىدۇ دەپ قارايدۇ».(الهدايه 1- جلد 116- بەت)

شافىئىي ۋە ھەنبەلى مەزھەبلىرىگە كۆرە، يەر ئاستىدىن قېزىپ ئېلىنغان مەدەنلەرگە زاكات كېلىدۇ. بىراق ئۇنىڭدىن زاكات بېرىش مىقدارى كىشى ئىشلەپ تاپقان ئالتۇن، كۈمۈش ۋە خەلق پۇلىنىڭ زاكىتىغا ئوخشاش 2,5% زاكات بېرىلىدۇ. ئەمما رىكاز (ئىسلامدىن بۇرۇن يەرگە كۆمۈلگەن بايلىق) تىن 20% يەنى بەشتە بىر زاكات بېرىلىدۇ. چۈنكى بۇ مەزھەب، رىكاز بىلەن مەدەن ئىككىسىنىڭ بىر مەنىدە ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلمايدۇ. شۇڭا بۇ ئىككىسىدىن زاكات بېرىش مىقدارى ئوخشاش بولمايدۇ.

خۇلاسە:

بۇ مەسىلىدە ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىفەنىڭ يەر ئاستىدىن تېپىلغان ياكى قېزىلغان بايلىقلاردىن بەشتە بىرى زاكات بېرىلىدۇ، دەيدىغان كۆرىشى ئەمەل قىلىش ئۈچۈن ئۇيغۇندۇر. چۈنكى، شافىئىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەبلىرىگە كۆرە، كىشى تەر تۆكۈپ ئىشلەپ تاپقان ئالتۇن، كۈمۈش ۋە خەلق پۇلىنىڭ زاكىتى بىلەن ھېچ ئەجىر قىلماستىن كۆمۈلۈەن

يېرىدىن تېپىۋالغان ياكى چەكلىك ئەجىر بىلەن يەر ئاستىدىن قېزىپ ئالغان ئالتۇن، كۈمۈشنىڭ زاكىتىنى ئۇخشاش قىلىپ بەلگىلەپ ھەر ئىككىسىدىن 2,5% زاكات بېرىشنى پەرز قىلىدۇ.

ئەمما ئەبۇ ھەنىفە ئىشلەپ تاپقان ئالتۇن، كۈمۈش ۋە نەق پۇل بىلەن، چەكلىك ئەجىر سىڭدۈرۈپ يەر ئاستىدىن قېزىپ ئالغان ياكى ئىسلامدىن بۇرۇنقىلار كۆمگەن جايدىن تېپىۋالغان ئالتۇن، كۈمۈش ۋە باشقىمۇ بايلىقلارنىڭ زاكات مىقدارىنى پەرقلەندۈرگەن بولۇپ، ئاۋۋالقىسىدىن 2,5%، كېيىنكىسىدىن 20% زاكات بېرىشنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى قارار قىلغان.

دېڭىز بايلىقلىرىنىڭ زاكىتى

پۈتۈن ئىسلام فىقھشۇناس ئالىملىرىنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بىلەن دېڭىزدىن چىقىرىلغان بايلىقلارغا زاكات كەلمەيدۇ. چۈنكى ئىسلام زاكات قانۇنىدا دېڭىز، دەريالاردىن چىقىرىلغان بايلىقلاردىن زاكات بېرىش توغرىسىدا بىرەر دەلىل يوقتۇر» ئەمما دېڭىز بايلىقلىرىنى چىقىرىپ سېتىشنى كەسىپ قىلغانلار ئۈچۈن دېڭىزدىن چىقارغان نەرسىلىرىدىن زاكات بېرىش پەرزدۇر. چۈنكى دېڭىز بايلىقلىرى بۇ ۋاقىتتا تىجارەت ماللىرىغا ئايلانغان بولىدۇ. شۇڭا ئۇنىڭدىن 2,5% زاكات بېرىش پەرز بولىدۇ». (158- بەت: ئەبۇ يەزىد شەلەبىي)

شۇنىڭدەك، دېڭىزدىن چىقىرىلىپ نەق پۇل ئورنىدا ساقلانغان قىممەتلىك بايلىقلاردىنمۇ يۇقىرىقى مىقدار بويىچە زاكات بېرىش پەرزدۇر. چۈنكى نورمال ئېھتىياجدىن ئېشىپ ئۈيدە ساقلانغان ھەر قانداق پۇل- مالغا زاكات كېلىدىغانلىقى شۈبھىسىز.

ھەسەلنىڭ زاكىتى

ئىسلام فىقھشۇناس ئالىملىرى ھەسەلگە زاكات كېلەمدۇ ياكى كەلمەمدۇ؟ دېگەن مەسىلە ئۈستىدە ئىختىلاپ قىلىشقان.

ھەنەفىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەبلىرىگە كۆرە، ھەسەل ھەرىسى باققۇچىنىڭ ھەسەلدىن ئالغان مەھسۇلاتى مەيلى ئاز بولسۇن، مەيلى كۆپ بولسۇن 10% زاكات بېرىشى پەرزدۇر. ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: « ھەر ئون قاچا ھەسەلدىن بىر قاچا ھەسەل زاكات بېرىلىدۇ» دېگەن. (تىرمىزىي رىۋايىتى)

ئابدۇللا ئىبنى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام« ھەسەلدىن ئوندىن بىرىنى زاكات بېرىشكە بۇيرىغان» دەپ رىۋايەت قىلغان.(ئىبنى ماجە رىۋايىتى)

ئەمما شافىئىي ۋە مالىكى مەزھەبلىرىگە كۆرە، ھەسەلدىن زاكات بېرىش پەرز ئەمەس. نافى مۇنداق دېگەن: « ئۇمەر ئىبنى ئابدۇلئەزىز مېنىڭدىن ھەسەلنىڭ زاكىتى توغرىلىق سورىۋىدى. مەن ئۇنىڭغا « بىزدە زاكات بېرىدىغان ھەسەلمۇ يوق. بىراق مۇغىرە ئىبنى ھەكەمنىڭ ھەسەلگە زاكات كەلمەيدۇ دېگەنلىكىنى بىلىمەن » دېدىم. ئاندىن ئۇمەر ھەسەلنىڭ زاكىتىنى يىغماسلىق ھەققىدە بۇيرۇق چىقاردى.(تىرمىزىي رىۋايىتى)

بۇ مەسىلىدە ھەنەفىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەبلىرىنىڭ ھەسەلدىن زاكات بېرىلىدۇ، دېگەن كۆرىشى كۈچكە ئىگىدۇر. قۇرئان كەرىمنىڭ زاكات توغرىلىق ئومۇمىي ئايىتى ھەسەلنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. شۇڭا ئەڭ ياخشىسى ئاللاھ تائالا ئاتا قىلغان نېمەتلەردىن زاكات بېرىشتۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: ئاللاھ يولىدا بەرگەن نەرسەڭلارنىڭ ئورنىنى تولدۇرۇپ بېرىدۇ. ئۇ رىزىق بەرگۈچىلەرنىڭ ئەڭ ياخشىسىدۇر دېگەن.(سەبەئ سۈرىسى 39- ئايەت)

بولاپ كېتىلگەن، ئوغۇرلانغان ۋە يۈتۈرۈلگەندىن كېيىن تېپىلغان ماللارنىڭ زاكىتى

بىراۋنىڭ بولاپ كېتىلگەن ياكى ئوغۇرلاپ كېتىلغەن ياكى يۈتۈرۈلگەن پۇل-مېلىدىن ئۇنى تاپشۇرۇپ ئالغىچىلىك زاكات بېرىشى پەرز ئەمەس، دېگۈچىلەر كۆپ ساندىكى فىقھشۇناس ئالىملىرى بولۇپ، بۇ ھەنەفىي، شافىئىي مەزھەبلىرىدۇر. چۈنكى بۇنداق پۇل- مال ئۇنىڭ ئىگىدارچىلىقىدا بولمىغانلىقتىن ئۇنىڭغا زاكات كەلمەيدۇ. پەقەت ئۇنى تاپشۇرۇپ ئالغاندىن كېيىن، تولۇق بىر يىلنى تولدۇرۇپ ئاندىن شۇ بىر يىلنىڭ زاكىتىنى بېرىشى پەرز بولۇپ بەلگىلىنىدۇ. ھەنبەلىي مەزھىبىنىڭ پېشۋاسى ئىمام ئەھمەد ئىبنى ھەنبەلدىن كەلگەن بىر رىۋايەتكە كۆرە ئۇمۇ بۇ ئىككى مەزھەبنى قوللىغان بولسىمۇ، يەنە ئۇنىڭدىن كەلگەن باتشقا بىر رىۋايەتكە ئاساسەن، بولاپ كېتىلگەن ياكى ئوغۇرلانغان ياكى يۈتۈرۈلگەن پۇل- مالغا زاكات كېلىدۇ، ئۇنى ئادا قىلىشتا، مەزكۇر پۇل- مال تاپشۇرۇپ ئېلىنغاندىن كېيىن، قولدىن چىقىپ كەتكەن ۋاقىتتىن باشلاپ ھېسابلاپ ئۆتكەنكى يىللارنىڭ ھەممىسى ئۈچۈن ئۇنىڭ زاكىتىنى بىراۋلا بېرىشى پەرزدۇر. چۈنكى ئۇنىڭ مەزكۇر پۇل- مېلى ۋاقىتلىق ئۇنىڭ قولىدىن چىقىپ كەتكەن بولسىمۇ، ئۇنىڭ بۇ مالغا بولغان ئىگىدارچىلىقى يوقالغان ئەمەس.

ئەمما مالىكىي مەزھىبىگە كۆرە، مۇنداق پۇل- مال تاپشۇرۇپ ئېلىنغاندىن كېيىن، يىل توشمىسىمۇ ئۇنىڭ بىر يىللىق زاكىتىنى بېرىشى لازىم كېلىدۇ.

بۇ مەسىلىدە، كۆپچىلىك فىقھەشۇناس ئالىملىرىنىڭ « بولاپ كېتىلگەن ياكى ئوغۇرلانغان ياكى يوقتۇرۇلگەن پۇل- مالغا زاكات كەلمەيدۇ. پەقەت ئۇنى تاپشۇرۇپ ئالغاندىن كېيىن، تولۇق بىر يىلنى تولدۇرۇپ ئاندىن ئۇنىڭ شۇ بىر يىللىق زاكىتى بېرىلىدۇ» دېگەن كۆرىشى كۈچكە ئىگىدۇر. چۈنكى مۇنداق پۇل- مال ئىگىسىنىڭ قولىدىن چىقىپ كېتىش بىلەن بىرگە ئۇنىڭ ئىگىدارچىلىقىدىنمۇ چىقىپ كەتكەن، ئۇنى تاپشۇرۇپ ئالغان ۋاقىتتا قايتىدىن ئۇنىڭ مۈلكىگە كىرگەن بولىدۇ. شۇڭا بۇنداق پۇل- مالنى تاپشۇرۇپ ئالغانغا بىر يىل ئۆتكەندىن كېيىن ئۇنىڭدىن زاكات بېرىش پەرز بولىدۇ.

« ھىدايە» دە مۇنداق دەپ قەيت قىلىنغان: « بىراۋنىڭ يەنە بىرىدە قەرزىسى بولۇپ، قەرزدار ئۇنىڭغا يىللاردىن بېرى تېنىۋالغان، كېيىنچە ئۇنىڭ قەرزدارلىقى ئىسپاتلانغان (يەنى قەرزنى تاپشۇرغان) بولسا، قەرزنى تاپشۇرۇپ ئالغۇچى ئۆتكەن يىللارنىڭ زاكىتىنى بېرىشكە بۇيرۇلمايدۇ. بۇ قەرز تاپشۇرۇپ ئېلىنىشتىن بۇرۇن، خۇددى يوقىلىپ كېتىپ ئۇنىڭ تېپىلىشىدىن ئۈمىت ئۈزۈلگەن مالغا ئوخشاشتۇر. بولاپ كېتىلگەن، ئوغۇرلانغان، دېڭىزغا چۈكۈپ كەتكەن، مەلۇم بىر جايغا كۆمۈپ قويۇپ ئورنىنى ئۇنتۇپ كەتكەن ۋە ھۆكۈمەت تەرىپىدىن مۇسادىرە قىلىنغان پۇل- مالمۇ يوقىلىپ كەتكەن مالغا ئوخشاشتۇر. چۈنكى زاكات كېلىدىغان پۇل- مالنىڭ ئىگىسىنىڭ قولىدا بولغان، ئۆسىدىغان ۋە ئۆستۈرۈشكە بولىدىغان ماللاردىن بولۇشى شەرتتۇر. ھالبۇكى، ئىگىسىنىڭ قولىدىن تۈرلۈك سەۋەبلەر بىلەن ۋاقىتلىق چىقىپ كەتكەن پۇل- مال ئىگىسىنىڭ قولىدا بولمىغانلىقتىن ئۇ ئۆستۈرۈشكە يارىمايدۇ» (الهدايه 1- جىلد 104- بەت).

ئەمما بىراۋنىڭ باشقا بىرىدە قەرزىسى بولغانلىقىغا يېتەرلىك ئىسپاتى بولغان بولسىمۇ، ئۇنى تاپشۇرۇپ ئېلىشتىن ئۈمىدى ئۈزۈلگەندىن كېيىن، قەرزىسى قولىغا كەلگەن سولسا،- پۈتۈن فىقھەشۇناس ئالىملىرىنىڭ ئىتتىپاقى بويىچە- ئۇنى تاپشۇرۇپ ئالغاندىن كېيىن ئۆتكەنكى يىللارنىڭ زاكىتىنى ھېسابلاپ بىراقلا زاكات بېرىشى پەرزدۇر.

شېرىكەت ھەسسدارلىقىنىڭ زاكىتى

ھەر قانداق بىر شىركەتكە ھەسسدار بولۇپ ئۇنىڭغا پاي سالغان كىشىنىڭ شۇ پايىدىن زاكات بېرىشى پەرزدۇر. زاكات بېرىشتە پاي سالغان ۋاقىتتىكى نەق پۇل ئېتىبارى بىلەن ئەمەس، بەلكى يىل ئاخىرىدىكى نەق پۇلنىڭ ھېسابى بويىچە زاكات بېرىلىدۇ. شىركەت پايىدىن 2,5% زاكات بېرىش پەرزدۇر. مەسىلەن: بىراۋ بېرەر شىركەتكە 1000 يۈەن نەق پۇل پاي سېلىپ، ئۇنىڭغا ھەسسدار بولغان بولسا، بىر يىلدىن كېيىن بۇ پاي 3000 يۈەنگە يەتكەن بولسا، مۇشۇ 3000 يۈەندىن زاكات بېرىدۇ. ئەگەر پاي سالغان

1000 يۈەن پۇل يىل ئاخىرىدا كېمىيىپ 500 يۈەنگە چۈشۈپ قالغان بولسا، ئاشۇ 500 يۈەندىن زاكات بېرىدۇ. چۈنكى زاكات يىلنىڭ ئاخىرىدا قولدا قالغان مىقداردىن بېرىلىدۇ.

شىركەت ھەسسىدارلىرى ئۆزلىرىنىڭ شىركەتتىكى ھەسسىلىرىنىڭ زاكىتىنى ئۆزىنىڭ ھەقلىق بولغان شەخسلەرگە يەتكۈزۈپ بېرىش ئىشىدا شىركەت مەسئۇللىرىنى ئۆزلىرىدىن ۋەكىل قىلىشى جائىزدۇر. بۇ ۋاقىتتا شىركەت مەسئۇللىرى شىركەت ھەسسىدارلىرىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى تېگىشلىك ھەسسىلىرىنى ئۇنىڭ پايدىلىرى بىلەن قوشۇپ بىرلەشتۈرۈپ ئومۇمىي مىقداردىن زاكات ئايرىيدۇ.

زاكات ھەققىدە بەزى سوئاللار

زاكاتتا بېرىلىدىغان ماللارنىڭ قىممىتىنى بېرىشكە بولامدۇ؟

كۆپ ساندىكى فىقھىشۇناس ئالىملىرىغا كۆرە، زاكات بېرىشتە، ھەر قانداق بىر مالنىڭ زاكىتىنى شۇ مالنىڭ ئۆز جىنسىدىن بېرىش لازىم كېلىدۇ. ئۇنىڭ بەدىلىگە خەلق پۇلىدىكى قىممىتىنى بېرىشكە بولمايدۇ. چۈنكى زاكات ئىبادەتتۇر. ئىبادەتلەر شەرىئەتتە كۆرستىلگەن بويىچە ئادا قىلىنىشى كېرەك. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇئاز ئىبنى جەبەل رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى يەمەنگە ۋالىي قىلىپ ئەۋەتكىنىدە، ئۇنىڭغا: « ئاشلىقتىن ئاشلىق، قويدىن قوي، كالىدىن كالا ۋە تۆگىدىن تۆگە زاكات يىغقىن» دەپ تەۋسىيە قىلغان.(ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى)

ئەمما ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىفە باشچىلىقىدىكى فىقھىشۇناس ئالىملىرىنىڭ كۆرىشى بويىچە، ھەر قانداق مالنىڭ زاكىتى ئۈچۈن ئۇنىڭ قىممىتىنى بېرىشكە بولىدۇ. چۈنكى زاكات بېرىشتىن مەقسەت پېقىرلارنىڭ ۋە باشقىمۇ ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭ ھاجەتلىرىنى راۋا قىلىش ۋە ئۇلارنىڭ ئىقتىسادىي قىيىنچىلىقلىرىنى يەڭگىللىتىشتىن ئىبارەتتۇر. پېقىرلارنىڭ ۋە باشقىمۇ ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭ ھاجەتلىرىنى ئاشلىق، ئۈزۈم، خورما، كېيىم- كېچەك ۋە باشقىمۇ ماللار بىلەن راۋا قىلغىلى بولغانىدەك، بېرىدىغانلارنىڭ بەدىلىگە نەق پۇل بېرىپمۇ راۋا قىلغىلى بولىدۇ. بەلكى ئىككىنچىسى ھاجەتمەنلەرنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن تېخىمۇ ياخشى. چۈنكى ھاجەتمەنلەر نەق پۇلغا ئۆزلىرىنىڭ ئېھتىياجلىرىنى خالىغانچە سېتىۋالالايدۇ. بۇنىڭغا بىنائەن، مەيلى ئاشلىق، مېۋە ۋە كۆكتاتلارنىڭ ئۆشرە زاكىتى بولسۇن، مەيلى ئالتۇن، كۈمۈشنىڭ زاكىتى بولسۇن، مەيلى چارۋا ماللىرىنىڭ زاكىتى بولسۇن، مەيلى ئۇلاردىن باشقىمۇ ماللارنىڭ زاكىتى بولسۇن، ئۇلارنىڭ خەلق پۇلىدىكى قىممىتىنى بېرىش جائىزدۇر. ئاللاھ تائالانىڭ قۇرئان كەرىمدىكى: ﴿ (ئى مۇھەممەد!) ئۇلارنىڭ ماللىرىنىڭ بىر قىسمىنى زاكات ھېسابىدا

ئالغىنكى، ئۇنىڭ بىلەن ئۇلارنى (بېخىللىقنىڭ ئىللەتلىرىدىن ۋە ماللىرىنى پېقىرلارنىڭ ھەقلىرىدىن) پاكلىغايسەن. ۋە (ماللىرىنى ھەم ساۋابلىرىنى) كۆپەيتكەيسەن□ دېگەن بۇيرىقى زاكاتنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەش بىلەن بىرگە ھەر قانداق مالنىڭ زاكىتىدا ئۇنىڭ قىممىتىنى بېرىشنىڭ جائىزلىقىغا ئىشارەت قىلماقتا.

ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىسكە كۆرە، مۇئاز ئىبنى جەبەل يەمەن ئەھلىگە خىتاب قىلىپ: « ئارپا، قوناقنىڭ زاكىتى ئۈچۈن كىيىم- كېچەكلەردىن بەرسەڭلارمۇ بولىدۇ. چۈنكى بۇ سىلەر ئۈچۈن ئۇڭاي، رەسۇلۇللانىڭ مەدىنىدىكى پېقىر ساھابىلىرىنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن ياخشىدۇر» دېگەن. (بۇخارى رىۋايىتى)

« ئەمما ئىمام شافىئىي نەقىل كەلتۈرگەن ھەدىستىكى «... قويدىن قوي، كالىدىن كالا ئالغىن» دېگەن سۆز كىشىلەرگە ئۇڭايلىق بولسۇن ئۈچۈن دېيىلگەن بولسىمۇ، ئۇ ھەر مال ئۈچۈن ئۆز جىنسىدىن زاكات بېرىشنىڭ زۆرۈرلىكىنى ئىپادىلىمەيدۇ. چۈنكى زاكاتتىن مەقسەت پېقىرلارغا نەپ يەتكۈزۈشتۇر. بۇنى نەق پۇل بىلەنمۇ بېجىرگىلى بولىدۇ». (الإختيار 1- جىلد 102- بەت)

بۇنىڭغا بىنائەن، فىتىر سەدىقىسىدىمۇ بېرىلىدىغان ئارپا، بۇغداي ياكى باشقا دانلار ئۈچۈن ئۇنىڭ خەلق پۇلىدىكى قىممىتىنى بېرىش جائىزدۇر. چۈنكى زاكاتتا جائىز بولغانلار فىتىر سەدىقىسىدىمۇ جائىزدۇر.

باج ـ سېلىقلار زاكاتنىڭ ئورنىدا تۇرامدۇ؟

« ھۆكۈمەتلەر تەرىپىدىن دېھقانلارنىڭ تېرىملىرىغا، تىجارەتچىلەرنىڭ ماللىرىغا، چارۋىچىلارنىڭ چارۋىلىرىغا ۋە باشقىمۇ كەسىپدارلارنىڭ كەسىپلىرىگە بەلگىلەنگەن باج- سېلىقلار ئىسلام دىنىدا بۇيرۇلغان زاكات ئۈچۈن بەدەل بولۇپ، يۇقىرىقىلارنىڭ زاكىتىنى ئادا قىلىشتىن بىھاجەت بولۇشقا بولامدۇ؟ دېگەن سوئالغا جاۋاپ بېرىشتىن ئاۋۋال، زاكات بىلەن باجنىڭ خۇسۇسىيىتىنى ۋە بۇ ئىككىسى ئوتتۇرىسىدىكى پەرقلەرنى قىسقىچە بايان قىلىشقا توغرا كېلىدۇ:

1- ھۆكۈمەتلەر تەرىپىدىن تېرىم يەرلىرىگە بەلگىلەنگەن باج- سېلىقلارنىڭ ۋەزىپىسى زاكاتنىڭ ۋەزىپىسىدىن پەرقلىقتۇر. مەسىلەن: باج- سېلىقلار تېرىم يەرلىرى تېرىلغان ياكى تېرىلمىغان بولۇشىدىن قەتئىينەزەر تېرىم ئىگىلىرىدىن ئېلىنىدۇ. ئەمما زاكات پەقەت تېرىلغان يەرنىڭ مەھسۇلاتىدىن بېرىلىدۇ.

2- باج- سېلىقلاردىن يىغىلغان مەبلەغ دۆلەتنىڭ ئومۇمىي ئېھتىياجلىرىغا

ئىشلىتىلىدۇ. ئەمما زاكاتتىن يىغىلغان مەبلەغ ۋە ماللار ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە بەلگىلىگەن 8 خىل شەخسكىلا بېرىلىدۇ.

3- زاكات- زاكات بېرىشكە شەرتى توشقان مۇسۇلمان كىشىدىن ئېلىنىدۇ. ئەمما باج- سېلىقلار مۇسۇلمان بولسۇن ۋە غەيرى مۇسۇلمان بولسۇن، ھەر قانداق تېرىم، تىجارەت ۋە كەسپ ئىگىلىرىدىن ئېلىنىدۇ.

4- باج- سېلىقلار دۆلەت تەرىپىدىن بەلگىلىنىدۇ. ئىسلام دۆلىتىدە بولسا باج- سېلىقلار مۇسۇلمانلارنىڭ ئومۇمىي مەنپەئەتى ئۈچۈن پايدىلىق بولۇش ياكى بولماسلىق ئېتىبارى بىلەن بەلگىلىنىدۇ. ئەگەر باج- سېلىقلارنىڭ مۇسۇلمانلار جەمئىيىتى ئۈچۈن بېرەر پايدىسى بولمىسا ئىسلام دۆلەتلىرىنىڭ پۇقرالارنىڭ ئۈستىگە باج- سېلىقلارنى بەلگىلەش ھوقۇقى يوقتۇر. شۇنىڭدەك، دۆلەتنىڭ زاكات ماللىرىنى ئومۇمنىڭ ئىشلىرى ئۈچۈن قوللۇنۇشى ياكى باج بىلەن كۇپايە قىلىپ زاكاتنى ئەمەلدىن قالدۇرۇشى ئىنتايىن خاتادۇر. زاكات ئاللاھ تائالانىڭ بىۋاسىتە بۇيرىقى بىلەن بەلگىلەنگەن ئىجتىمائىي ئىبادەتتۇر. ئىسلام دۆلەتلىرى زاكات پەرزىنى ئىجرا قىلىشقا بۇيرۇلغان. بۇنىڭغا بىنائەن، دۆلەتنىڭ زاكاتنى بېرىشتىن باش تارتقۇچىلارغا بېسىم ئىشلىتىشمۇ ھەقلىقتۇر. بۇ ماۋزۇدا، 1- خەلىپە ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ: « ئاللاھنىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، ئۇلار زاكاتنى ئادا قىلىشتىن باش تارتىپ رەسۇلۇللانىڭ ۋاقتىدا ئۆتەپ كەلگەن بېرەر تال ئاغامچىنىمۇ بېرىشتىن باش تارتىدىكەن، ئۇلار بىلەن ئېلىشىمەن» دېگەن مەشھۇر سۆزى يېتەرلىك.

يۇقىرىقى بايانلاردىن كېيىن كەسكىن ئېيتالايمىزكى، باج- سېلىقلار زاكاتنىڭ ئورنىدا تۇرالمايدۇ. شۇنىڭدەك، زاكات مۇسۇلمانلار جەمئىيىتى ئۈچۈن پايدىلىق بولۇپ، زۆرۈر تېپىلغاندا بەلگىلەنگەن باج- سېلىقلارنى ئۆتەشتىن توسالمايدۇ» («   ﴿»
162- بەت)

بۇنىڭغا بىنائەن، دېھقانلارنىڭ تېرىملىرىغا، تىجارەتچىلەرنىڭ ماللىرىغا، چارۋىچىلارنىڭ چارۋىلىرىغا ۋە باشقىمۇ كەسىپدارلارنىڭ كىرىملىرىگە بەلگىلەنگەن باج- سېلىقلار ئىسلام دىنىدا بۇيرۇلغان زاكات ئۈچۈن بەدەل بولالمايدۇ. نەتىجىدە، باج- سېلىقلارنى باھانەقىلىپ يۇقىرىقىلارنىڭ زاكىتىنى ئادا قىلىشتىن بىھاجەت بولۇشقا بولمايدۇ.

زاكاتنى بىر دۆلەتتىن ئىككىنچى بىر دۆلەتكە يۆتكەشكە بولامدۇ؟

ئەسلىدە ھەر دۆلەتتە توپلانغان زاكات ماللىرى شۇ دۆلەتنىڭ پۇقرالىرىدىن بولغان

ئېھتىياج ئىگىلىرى ئۈچۈن سەرپ قىلىنىدۇ. ئەمما باشقا دۆلەتلەردىكى مۇسۇلمانلار ئۆز دۆلىتىدىكىلەردىن كۆپرەك ئېھتىياجلىق بولسا، زاكاتنى شۇ دۆلەتلەردىكى ئېھتىياجلىق مۇسۇلمانلارغا بېرىش ئەۋزەلدۇر. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ زاكات توغرۇلۇق ئېيتقان: « ئاللاھ ئۇلارنىڭ بايلىرىدىن ئېلىپ پېقىرلىرىغا بېرىلىدىغان زاكات پەرزىنى بەلگىلىدى» دېگەن ھەدىسىدىكى « پېقىرلار» مۇسۇلمانلارنىڭ پېقىرلىرى بولۇپ، دۇنيانىڭ ھەر قايسى جايلىرىدىكى پېقىرلارنىڭ ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. مۇسۇلمانلار دۇنيانىڭ ھەر قايسى مەملىكەتلىرىگە تارقالغان بولسىمۇ ئۇلار ئۆزئارا دىنىي قېرىنداشلاردۇر. شۇڭا ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: ھەقىقەتەن مۆمىنلەر ئۆزئارا قېرىنداشلاردۇر دېگەن.(ھۇجۇرات سۈرىسى 10-ئايەت)

شۇنىڭدەك، نېفىت بايلىقىغا ئىگە باي دۆلەتلەرنىڭمۇ پۇل- ماللىرىنىڭ زاكىتىنى ئۆز ئىقلىمىنىڭ پېقىرلىرىدىن بەكرەك ياردەمگە ئېھتىياجلىق بولغان باشقا ئىسلام دۆلەتلىرىگە بېرىشى ئەۋزەلدۇر. بۇ ئۇسۇل بىلەن ئىسلام ئەللىرىنى ئاۋارە قىلىۋاتقان پېقىرلىققا خاتىمە بەرگىلى بولىدۇ. 2- خەلىپە ئۇمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مەدىنىدە ئاچارچىلىق يۈز بەرگەن بىر يىلى مىسىرنىڭ ۋالىسى ئەمر ئىبنى ئاسقا مۇنداق دەپ مەكتۇپ يازىدۇ: «... مېنى ۋە مېنىڭ يېنىمدىكىلەرنى ئاچلىقتىن ھالاك بولدى دەپ ئويلاپ، ئۆزۈڭ ۋە يېنىڭدىكىلەر ياشامسەن؟ بىزنى ئاچلىقتىن قۇتقۇزمامسىلەر؟!». ئەمر ئىبنى ئاس خەلىپىنىڭ مەكتۇبىغا جاۋاپ بېرىپ: «... سىلەرگە ياردەم كەلدى. مەن سىلەرگە شۇنداق يۈكلۈك تۆگىلەرنى ئەۋەتىمەنكى، ئۇلارنىڭ ئالدى سىلەردە، ئاخىرى مېنىڭدە بولىدۇ» دەپ مەكتۇپ يازىدۇ. ئەگەر مىسىرنىڭ زاكىتى مىسىر پېقىرلىرىنىڭ مەخسۇس ھەققى بولىدىغان بولسا ئىدى، خەلىپە ئۇمەر مىسىرنىڭ ۋالىسىدىن زاكات سورىمىغان بولاتتى. خەلىپە ئۇمەر ئىبنى خەتتاب يەنە: « سەنئا (ھازىرقى يەمەن جۇمھۇرىيىتىنىڭ پايتەختى) تېغىدىكى بىر پادىچىنىڭمۇ شام ۋە ئىراقتىن توپلانغان زاكاتتىن بولغان ھەققى ئۇنىڭغا يېتىپ بارىدۇ » دېگەن». (165- بەت)

ئەگەر كىشىنىڭ ئۆز دۆلىتىدىكى پېقىرلارنىڭ ياردەمگە بولغان ئېھتىياجى باشقا دۆلەتلەردىكى مۇسۇلمان پېقىرلىرىغا ئوخشاش ياكى ئۇنىڭدىن كۆپرەك بولسا، زاكاتنى باشقا دۆلەتلەرگە يۆتكىمەستىن، ئۆز دۆلىتىنىڭ، مەھەللىسىنىڭ پېقىرلىرىنىڭ ئېھتىياجلىرىنى ھەل قىلىشى ياخشىدۇر. چۈنكى يېقىندىكىلەرنىڭ ھاجەتلىرىنى راۋا قىلىش ئۇزاقتىكىلەرنىڭ ھاجەتلىرىنى راۋا قىلىشتىن ئەۋزەل ۋە زۆرۈردۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام مۇنداق دېگەن: « ئاۋۋال ئۆزۈڭگە، ئاندىن ئەھلىڭگە چىقىم قىل. ئۇنىڭدىن ئاشقاندا، تۇغقانلىرىڭغا قىل، ئۇلاردىن ئاشسا، ئاندىن ئۇنىڭغا بۇنىڭغا ياردەم

قىل».(مۇسلىم رىۋايىتى)

« الإختيار» دا مۇنداق دەپ قەيت قىلىنغان:« ئەسلىدە زاكاتنى بىر دۆلەتتىن يەنە بىر دۆلەتكە يۆكەش ياخشى ئەمەس. ئەمما تاشقى دۆلەتلەردىكى ئۆزىنىڭ تۇغقانلىرىغا ياكى ياردەمگە كۆپرەك ئېھتىياجلىق كىشىلەرگە بەرسە بولىدۇ. چۈنكى مەئاز ئىبنى جەبەلمۇ يەمەننىڭ زاكىتىنى مەدىنىگە ئەۋەتكەن» (الإختيار 1ـ جىلد 122ـ بەت).

بەلگىلەنگەن زاكات مىقداردىن كەم ـ زىيادە قىلىشقا بولامدۇ؟

يۇقىرىدا بايان قىلىنىپ ئۆتكەن ئالتۇن، كۈمۈش، خەلق پۇلى، تىجارەت ماللىرى، ئاشلىق، مېۋە، كۆكتاتلار، چارۋا ماللىرى، يەر ئاستى بايلىقلىرى، دېڭىز بايلىقلىرى ۋە باشقىلا قاتارلىق زاكات كېلىدىغان ھەر خىل ماللار ئۈچۈن بەلگىلەنگەن ئوخشاش بولمىغان زاكات بېرىش مىقدارلىرى شەرىئەت نەزەرىدە ئەڭ ئەدنا مىقدارلار بولۇپ، بۇ مىقدارلاردىن ئاز بېرىلگەن زاكات قەتئىي ئادا بولمايدۇ. ئەمما ئۇنىڭدىن ئاشۇرۇپ قانچىلىك كۆپ بېرىلسە شۇنچىلىك كۆپ ساۋاپ ۋە بەرىكەت بولىدۇ. ئاللاھ تائالا بۇ ماۋزۇنى قۇرئان كەرىمدە مۇنداق بىر مىسال بىلەن بايان قىلغان: ئاللاھنىڭ يولىدا پۇل- مېلىنى سەرپ قىلغانلارنىڭ (سەرپ قىلغان نەرسىسى يەرگە تىكىلىپ) 7 باشاق چىقارغان، ھەر باشقىدا 100 دىن دان تۇتقان بىردانغا ئوخشايدۇ. ئاللاھ خالىغان بەندىسىگە ھەسسىلەپ (ساۋاپ ۋە بەرىكەت) بېرىدۇ (بەقەرە سۈرىسى 261ـ ئايەت)

ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ: « 2,5% نىلا زاكات بېرىمەن دېگۈچىلەرنىڭ زاكىتى بېخىللارنىڭ زاكىتىدۇر» دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنغان.

شۇنىڭدەك، زاكاتنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن بەلگىلەنگەن مۇئەييەن مىقدارغا يەتمىگەن دەرىجىدە ئازراق پۇل- مالغا ئىگە بولغانلارنىڭمۇ ئۆز ئىختىيارى بىلەن زاكات بېرىشى پەزىلەتلىك ئىشلاردىن سانىلىدۇ. ساۋابىمۇ ئىختىيارى بىلەن زاكات بېرىشى پەزىلەتلىك ئىشلاردىن سانىلىدۇ. ساۋابىمۇ كۆپ بولىدۇ. بەلكى ئاللاھ تائالا يۇقىرىقى ئايەتتە قىلغان ۋەدىسى بويىچە، ئۇلارنىڭ بۇ ياخشىلىقلىرى يۈزىسىدىن ئۇلارنىڭ پۇل- ماللىرىغا بەرىكەت بېرىپ كۆپەيتىپ بېرىدۇ.

تۆتىنچى بۆلۈم

زاكات بېرىلىدىغان شەخسلەر

زاكات بېرىلىدىغان شەخسلەر

زاكات ئېلىشقا ھەقلىق بولغانلار تۆۋەندىكى 8 تۈرلۈك شەخسلەردۇر:

1. پېقىرلار

2. مىسكىنلەر

3. كۆڭلىنى دىنغا مايىل قىلىش كۆزدە تۇتۇلغانلار

4. قەرزدارلار

5. زاكات خادىملىرى

6. قۇللارنىڭ ئازاتلىقى ئۈچۈن

7. ئاللاھنىڭ يولىدىكى مۇجاھىدلار

8. يولدا قالغان پۇلسىز مۇساپىرلار

زاكات ئالىدىغانلارنىڭ تەپسىلاتى

يۇقىرىقىلارنىڭ ھەممىنى ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ سۆزى ئۆز ئىچىگە ئالغان: زاكات پەقەت پېقىرلارغا، مىسكىنلەرگە، زاكات خادىملىرىغا، دىللىرىنى ئىسلامغا مايىل قىلىش كۆزدە تۇتۇلغانلارغا، قۇللارنى ئازات قىلىشقا، قەرزدارلارغا، ئاللاھنىڭ يولىغا، ۋەتىنىدىن ئايرىلىپ يولدا قالغان مۇساپىرغا بېرىلىدۇ. بۇ ئاللاھنىڭ بەلگىلىمىسىدۇر، ئاللاھ (بەندىلىرىنىڭ مەنپەئەتىنى ئوبدان) بىلگۈچىدۇر. ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر (تەۋبە سۈرىسى 60- ئايەت)

زەيياد ئىبنى ھارىستىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ ئۇنىڭغا ئەگىشىدىغانلىقىمغا بەيئەت قىلدىم، بۇ ۋاقىتتا بىر ئادەم كېلىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن زاكات مېلىدىن بېرىشنى سورىۋىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا « ئاللاھ زاكات مەسىلىسىدە پەيغەمبەر ۋە باشقىسىنى بەلگىلىمە چىقىرىشقا بۇيرىمىدى، بەلكى بۇ مەسىلىنى ئۆزى بەلگىلەپ، زاكاتنى 8 خىل شەخسكە تەقسىم قىلدى. ئەگەر سەنمۇ بۇ شەخسلەرنىڭ ئىچىدىن بولغان بولساڭ ئەلۋەتتە ساڭىمۇ

نېسۋەڭنى بەرگەن بولاتتىم» دېدى (ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى).

تۆۋەنــدە، زاكــات ئېلىــشقا ھەقلىــق بولــدىغان مەزكــۇر 8 تۈرلــۈك شــەخس ھەققىــدە تەپسىلى سۆزلىنىدۇ.

1. پېقىرلار

پېقىــر- پــۇل- مالــدا زاكــات بېرىــشكە تېگىــشلىك بولــۇش سەۋىيىــسىگە يەتمىــگەن ۋە كۈنــدىلىك تۇرمۇشــىدا يــاردەمگە ئېھتىيــاجلىق بولغــان ئــادەم دېمەكتــۇر. مۇنــداق كىــشىلەر زاكات ئېلىشقا ھەقلىقتۇر.

2. مىسكىنلەر

مىسكىن- مال- مۈلۈكتىن ھېچ نەرسىسى بولمىغان ئادەم دېمەكتۇر. مىــسكىننىڭ ھــالى پېقىردىن تۆۋەنــدۇر. شــۇڭا قۇرئــان كەرىمــدە مۇنــداق كىــشىلەر « توپىــدا ياتقــان مىــسكىن» دەپ تەرىپلەنگەن. چۈنكى مىسكىن ياتقۇدەك ئۆي- جايىمۇ بولمىغان ئادەمدۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مىسكىننى مۇنــداق دەپ تەرىــپلىگەن:«مىــسكىن- بىــر ئىككــى لوقما نان، بىــر ئىككــى تــال خورمــا تىــلەپ كىــشىلەرنىڭ ئــۆيلىرىنى ئايلىنىــدىغانلار ئەمەس، بەلكــى ھــاجىتىنى راۋا قىلغــۇدەك بىــر نەرســىسى بولمىغــان، كىــشىلەردىن ســورىمىغان ۋە ئۇنىڭ ھاجەتمەنلىكىنى كىشىلەرمۇ ھىس قىلمىغان كىشىدۇر».(بۇخارى رىۋايىتى)

3. زاكات خادىملىرى

زاكات خــادىملىرى- زاكــات يىغىــشقا ۋەزىــپىلەنگەن ئــادەملەر بولــۇپ، ئــۇلار گەرچە بــاي بولسىمۇ زاكاتتىن نېسىۋە ئېلىشى ھالالــدۇر. چــۈنكى زاكــات خــادىملىرى ۋاقىتلىرىنــى ســەرپ قىلىپ بۇ ئىشقا ۋەزىپىلەنگەن ئىكەن، ئۇلارمۇ مائاش ياكى ئىــش ھەققــى ئالغاننىــڭ ئورنىــدا، ئۆزلىرىنىــڭ ۋە ئائىلىــسىنىڭ ئېھتىياجلىرىغا يەتكىــدەك مىقداردا زاكــاتتىن نېــسىۋە ئېلىــشقا ھەقلىقتۇر.

« زاكات خادىملىرىغا ئۇلارنىــڭ قىلغــان خىزمەتلىــرىگە يارىــشا ھەق بېرىلىــدۇ. چــۈنكى ئۇلار زاكات توپلاش ئىشىغا ۋەزىــپىلەنگەن كىــشىلەر بولغــانلىقتىن ئۇلارنىــڭ ئېھتىيــاجلىرى زاكــاتتىن توپلانغــان مالــدىن بېرىلىــدۇ. زاكــات خــادىملىرى گەرچە بــاي بولــسىمۇ ئۇلارنىــڭ زاكاتتىن نېسىۋە ئېلىشى ھالالدۇر» (لإختيار، 1- جىلد 268- بەت).

شــۇنىمۇ ئەســكەرتىپ ئۆتــۈش كېرەككــى، زاكــات خادىملىرىنىــڭ دىيانەتلىــك ۋە ئىــشەنچىلىك مۇســۇلمانلاردىن بولۇشــى شــەرتتۇر. غەيــرى مۇســۇلمانلارنى بــۇ ئىــشقا بەلگىلەشكە بولمايدۇ. چۈنكى ئۇلار بۇ ئىشقا سالاھىيەتلىك ئەمەس.

4- كۆڭۈللىرىنى ئىسلامغا مايىل قىلىش كۆزدە تۇتۇلغانلار

كۆڭۈللىرىنى ئىسلامغا مايىل قىلىش كۆزدە تۇتۇلغانلار- پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدا دىللىرىنى يۇمشىتىش، شۇنىڭ بىلەن مۇسۇلمان بولىشىنى ياكى مۇسۇلمان بولغان بولسىمۇ دىنىغا مۇستەھكەم بولىشىنى تەمىن ئېتىش ئۈچۈن زاكات ماللىرىدىن بېرىلگەن شەخسلەردۇر. سەفۋان ئىبنى ئۇمەييەدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى: « پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ماڭا زاكات مېلىدىن نېرەتتى. ئۇ مېنىڭ ئەڭ يامان كۆرىدىغان كىشىم بولسىمۇ، ھەمىشە ئۇ ماڭا بېرىپ تۇرغانلىقتىن، ئاخىرى ئۇ ماڭا كىشىلەرنىڭ ئەڭ سۆيۈملۈكى بولۇپ قالغانتى» (ئىمام تەبەرى رىۋايىتى)

كۆڭۈللىرىنى ئىسلامغا مايىل قىلىش كۆزدە تۇتۇلغانلار تۆۋەندىكى 3 خىل شەخسلەردۇر:

1- مۇسۇلمان بولۇشى، ئاندىن ئۆز قوۋملىرى ئىچىدە ئىسلام دىنىنى تەشۋىق قىلىش ئارقىلىق ئۇلارنىڭمۇ مۇسۇلمان بولۇشىغا ۋەسىلە بولۇشىنى كۆزدە تۇتقان ھالدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام زاكات ماللىرى بىلەن تەمىنلىگەن كىشىلەر.

2- مۇسۇلمان بولغان بولسىمۇ ئىمانى كۈچلەنمىگەنلەرنىڭ دىللىرىنى دىنىغا مۇستەھكەم قىلىش كۆزدە تۇتۇلغانلىقتىن زاكات بېرىلگەنلەر.

3- مۇسۇلمان بولمىغان بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ دۈشمەنلىكلىرىدىن ساقلىنىش مەقسىتىدە زاكات بېرىلگەن كىشىلەردۇر. (▯،1- جىلد 103- بەت)

كۆڭۈللىرىنى ئىسلامغا مايىل قىلىش كۆزدە تۇتۇلغان يۇقىرىقى 3 خىل شەخسنىڭ زاكاتتىن ئالىدىغان نېسىۋىلىرى 2- خەلىپە ئۇمەر ئىبنى خەتتابنىڭ زامانىدا ئۇنىڭ پىكرى ۋە بارلىق ساھابىلارنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بىلەن ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان. بۇ ساھابىلار تەرىپىدىن قىلىنغان ئىجما ئىدى. ئىجما- بىرەر دىنىي مەسىلە ئۈستىدە ئىلىم ئىگىلىرىنىڭ بىردەك پىكرى بويىچە ئورتاق قارار چىقىرىش دېمەكتۇر. قۇرئان بىلەن ھەدىستىن قالسا ئىجما ئىسلام دىنى قانۇنشۇناسلىقىنىڭ 3- دەلىلى بولۇش سۈپىتى بىلەن كۈچكە ئىگىدۇر. پۈتۈن فىقھشۇناس ئالىملىرىنىڭ ئورتاق قارارىمۇ كۆڭۈللىرىنى ئىسلامغا مايىل قىلىش كۆزدە تۇتۇلغانلارنىڭ زاكاتتىن بولغان نېسىۋىلىرىنىڭ ئەمەلدىن قالدۇرۇلغانلىقىنى تەكىتلىمەكتە. چۈنكى ئاللاھ تائالا ئىسلام دىنىنى كۈچلەندۈرگەندىن كېيىن ئۇلارنىڭ مۇسۇلمان بولۇشى تاما قىلىنمايدۇ ۋە دۈشمەنلىكلىرىدىن قورقۇشقىمۇ ئورۇن قالمىغان بولىدۇ.

ئىبنى قۇدامە « المغني» ناملىق ئەسىرىدە ئىمام زۇھرىينىڭ مۇنۇ سۆزىنى نەقىل كەلتۈرگەن:« كۆڭۈللىرىنى ئىسلامغا مايىل قىلىش كۆزدە تۇتۇلغانلار ھەققىدىكى ھۆكۈم ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان دەپ ئويلىمايمەن. ئۇلارنىڭ نېسىۋىلىرىنى ئەمەلدىن قالدۇرغانلىق قۇرئان ۋە ھەدىسلارنىڭ روھىغا زىت كېلىدۇ. چۈنكى كۆڭۈللىرىنى ئىسلامغا مايىل قىلىش كۆزدە تۇتۇلغانلاردىن بىخاجەت بولغانلىق شۇنداقلار توغرىلىق كەلگەن ھۆكۈمنى ئەمەلدىن قادۇرۇشنى لازىم قىلمايدۇ. پەقەت ئۇلاردىن بىھاجەت بولغان شارائىتتا ئۇلار زاكاتتىن بولغان نېسىۋىلىرىنى ئېلىشتىن مەنئى قىلىنىدۇ. قاچانكى، ئۇلارغا زاكات بېرىشكە ئېھتىياج تۇيۇلىدىكەن شۇ ۋاقىتتا ئۇلارغا يەنە بېرىشكە بولىدۇ. زاكات بېرىلىدىغان باشقا تۆردىكى شەخسلەرنىڭ ھەممىسى ئۈچۈنمۇ شۇنداق قىلىنىدۇ. مەسىلەن: زاكات ئېلىشقا ھەقلىق بولغان 8 خىل شەخستىن بەزىسى تېپىلىپ بەزىسى تېپىلمىغان شارائىتتا، تېپىلمىغانلارنىڭ نېسىۋىلىرى توختىتىلغان بولىدۇ. كېيىن يەنە شۇنداقلار تېپىلسا ھۆكۈم قايتىدىن كۈچكە ئېرىشىدۇ. بۇ ئورىندىمۇ ئەھۋال شۇنداق».

مۇھەممەد ئەلى سابۇنىي « ئىسلامدىكى زاكات پەرزى» ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق دەپ يازىدۇ:« ئۆمەر ئىبنى خەتتابنىڭ كۆڭۈللىرىنى ئىسلامغا مايىل قىلىش كۆزدە تۇتۇلغانلارنىڭ نېسىۋىلىرىنى ئەمەلدىن قالدۇرغانلىقى ئەينى ۋاقىتتا بىر شەرئىي سىياسەت ئىدى. لېكىن يەنە بىر زامان كېلىپ، كۆڭۈللىرىنى ئىسلامغا مايىل قىلىشقا ئېھتىياجلىق بولغان ئىمانى ئاجىز كىشىلەر بارلىققا كەلسە، ئۇلارنى ئىسلامغا يېتەكلەش ئۈچۈن ئۇلارغىمۇ زاكات ماللىرىدىن بېرىشكە بولىدۇ. كۆرىۋاتىمىزكى، مۇستەملىكىچىلەر ۋە خرىستىئان تەشۋىقاتچىلىرى مۇسۇلمان پەرزەنتلىرىگە ۋاقىتلىق ماددىي ياردەم قىلىش ئارقىلىق ئۇلارنى ئىسلام دىنىدىن چىقىرىش يولىدا ھېسابسىز پۇل- ماللارنى سەرپ قىلماقتا. ئىمانى ئاجىز كىشىلەرنىڭ ئىمانىنى كۈچلەندۈرۈش ئۈچۈن ئۇلارغا ماددىي ياردەم قىلىشتا ئۇلاردىن بىز قەقلىقمىز. خۇسۇسەن، خۇراپات ۋە دىنىي جەھەتتىكى بىلىمسىزلىك ئەۋج ئالغان مۇشۇ زاماندا ئۇلارنىڭ دىللىرىنى ئىسلامغا سابىت قىلىشقا بەكمۇ ئېھتىياجلىقمۇ». (« »م. ئەلى سابۇنىي 109- بەت)

يۇقىرىقى ئالىملارنىڭ پىكىرلىرىنى قوللاپ دەيمىزكى، 2- خەلىپە ئۆمەر ئىبنى خەتتاب باشچىلىقىدا كۆڭۈللىرىنى ئىسلامغا مايىل قىلىش كۆزدە تۇتۇلغانلارنىڭ زاكاتتىن بېرىلىدىغان نېسىۋىلىرىنى توختىتىشتىن ئىبارەت بۇ ئىجما ئۇلار توغرىلىق كەلگەن ئايەتنىڭ ھۆكۈمنى ئەمەلدىن قالدۇرغانلىق ئەمەس، ئەلۋەتتە. بەلكى بۇ ھۆكۈمنىڭ ئەمەل قىلىنىش دەۋرىنىڭ تۈگىگەنلىكىنىڭ باياندۇر. بۇ خۇددى ئۆتمۈشلەردە قۇللارنىڭ ئازاتلىقىغا ئېرىشىشى ئۈچۈن زاكاتتىن نېسىۋە ئېلىشىغا ئوخشاشتۇر. كەنىمىزدە

قۇللۇق يوق. بۇنداق ئىكەن، قۇللارنىڭ زاكاتتىن بولغان نېسۋىلىرى ئۆزلىكىدىن ئەمەلدىن قالغان بەلدى. ئەمما كۈنىمىزدە، يوقسۇللۇق سەۋەبىدىن ئۆزلىرىنىڭ پارلاق دىنىدىن يۈز ئۆرۈپ خرىستىئانلارنىڭ ۋاقىتلىق ماددىي ياردەملىرىگە ئالدىنىپ ئۇلارنىڭ قوينىغا ئۆزلىرىنى ئېتىۋاتقانلارغا ماددىي ياردەم قىلىش ئارقىلىق ئۇلارنى ئىسلام دىنىغا قايتۇرۇشقا ئىمكانىيەت بولسا، ئۇلارغىمۇ زاكاتتىن نېسۋە بېرىشكە بولىدۇ.

5- قۇللارنىڭ ئازات بولىشىغا

قۇل- ئۆتمۈشتە بايلارنىڭ خىزمەتلىرى ئۈچۈن تۇتۇلىدىغان ئادەم دېمەكتۇر. ئايەتتىكى «قۇللار» دىن مەقسەت خوجايىنلىرىغا مۇئەييەن مىقداردا پۇل تۆلەش بەدىلىگە قۇللۇقتىن ئازاتلىقا ئېرىشىش ئۈچۈن ئۇلار بىلەن ئەھدە تۈزگەن قۇللار ئىدى. شۇڭا قۇرئان كەرىم مۇنداقلارغا زاكاتتىن نېسۋە بېرىشنى پەرز قىلغان. ئەمما خوجايىنلىرى بىلەن مۇنداق بىر ئەھدىسى بولمىغان ۋە شۇ خوجايىنلىرىنىڭ قولىدا ياشاشنى خالايدىغان قۇللار بۇنىڭدىن مۇستەسنا ئىدى. چۈنكى مۇنداقلار مۇستەقىل تۇرمۇشقا ئىگە بولمىغانلىقتىن ئۇلارغا زاكات بېرىلگەن تەقدىردىمۇ خوجايىنلىرىنىڭ مۈلكىگە كىرەتتى.

بۇ مەسىلىدە ئىسلام دىنىنىڭ ئەۋزەللىكىنى تېخىمۇ ياخشى چۈشىنىش پۇرسىتىگە ئىگە بولالايمىز. چۈنكى ئىسلام دىنى ھەمىشە قۇللارنى ئازات قىلىشقا بۇيرۇپ كەلدى. ھەتتا بەزى گۇنالار ۋە خاتالىقلارنىڭ ئەپۇ قىلىنىشى ئۈچۈن قۇل ئازات قىلىشنى بەلگىلىگەن ئايەت ۋە ھەدىسلار ناھايىتى كۆپتۇر. چۈنكى ئۇلارنى قۇللۇقنىڭ خارلىقىدىن ئازات قىلىپ ھۆرلۈككە چىقارغانلىق ئۇلارنىڭ ئىنسانىي ھۆرمىتىنى ئەسلىگە كەلتۈرگەنلىكتۇر. قۇللارنىڭ ئازاتلىقى ئۈچۈن زاكات ماللىرىدىن بېرىشنى بەلگىلىگەنلىكىمۇ ئىسلام دىنىنىڭ ئۇلۇغلىقى ۋە ئىلغارلىقىنىڭ بىر مىسالىدۇر.

6- قەرزدارلار

قەرزدار- ئۈستىدە باشقىلارغا ئۆتەشكە تېگىشلىك ھەق بولغان ئادەم دېمەكتۇر. ئەمما يۇقىرىقى ئايەتتە تىلغا ئېلىنغان « قەرزدارلار» سۆزى ئادەتتىكى ھەر قانداق بىر قەرزدارنى ئەمەس، بەلكى ئۈستىگە يۈكلەنگەن قەرزنى ئۆتەشكە ئۆزىنىڭ ماددىي شارائىتى يار بەرمىگەن، ئۇنى ئۈزۈش ئۈچۈن جىددىي ياردەمگە ئېھتىياجلىق بولغان ئادەملەرنى كۆرسىتىدۇ. شۇڭا ئايەتتە «غارىم» (قەرزگە بوغۇلغان) دېگەن ئىبارە قوللىنىلغان. چۈنكى ئەرەب تىلىدا ئادەتتىكى قەرزدارنى « مەدىيۇن» دەيدۇ. بۇ ئالدىنقىسىدىن پەرقلىقتۇر. قەرزگە بوغۇلغانلارنىڭ قەرزلىرىنى ئۆتىشى ئۈچۈن زاكات ماللىرىدىن نېسۋە بېرىش ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرىدۇر. چۈنكى قەرزىسىنى ئۆتىيەلمەي مۇھتاجلىق ھالىدا چۈشۈپ

قالغان كىشى پېقىرغا ئوخشاشتۇر. ئۇلارنىڭ قەرزلىرى قانچىلىك كۆپ بولۇپ كەتسۇن شۇ قەرزلىرىنى ئۆتەشكە يېتەرلىك مىقداردا زاكاتتىن بېرىشكە بولىدۇ.

7. ئاللاھنىڭ يولى

ئاللاھنىڭ يولى. ئاللاھنىڭ دىنىنى ۋە مۇسۇلمانلارنىڭ زېمىنلىرىنى قوغداش يولىدىكى جىھادتۇر. مۇجاھىدلارنىڭ جىھادقا يېتەرلىك تەييارلىقلىرىنى ھازىرلىشى، قورال- ياراق، ئوق- دورا سېتىۋېلىشى، ئۆزلىرىنىڭ ۋە ئائىلىسىنىڭ ئېھتىياجلىرىنى قامدىشى ئۈچۈن زاكات ماللىرىدىن بېرىلىدۇ. بۇ ئىسلام فىقھشۇناس ئالىملارنىڭ ئورتاق پىكرىدۇر.

«ئاللاھنىڭ يولى» دېگەننىڭ مەنىسى ۋە مەقستى

ھازىرقى زامان ئالىملىرىدىن بەزىلىرى » ئاللاھنىڭ يولى« دېگەن ئىبارىنىڭ مەسجىدلەرنى بىنا قىلىش، مەكتەپ، مەدرىسەلەرنى سېلىش ۋە رېمونت قىلىش، يوللارنى ياساش، دوختۇرخانىلارنى ئېچىش ۋە باشقىلار قاتارلىق ئومۇمنىڭ مەنپەئەتىنى كۆزلەپ قىلىنغان ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدىغانلىقىنى سۆزلىگەن بولسىمۇ، ئەمما ئىسلام فىقھشۇناس ئالىملىرى « ئاللاھنىڭ يولى» دېگەن ئىبارىنىڭ پەقەت ئاللاھ يولىدا جىھاد قىلىدىغان مۇجاھىدلارنىڭ ئېھتىياجلىرىنىلا ئۆز ئىچىگە ئالىدىغانلىقىنى تەكىتلىگەن ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قايسى«ئاللاھنىڭ يولى» دا بولغان بولىدۇ؟ دېگەن سوئالغا جاۋاب بېرىپ:« كىمكى ئاللاھنىڭ دىنىنى ئۈستۈن قىلىش ئۈچۈن جىھاد قىلىدىكەن، شۇ ئاللاھنىڭ يولىدا بولغان بولىدۇ» دېگەن سۆزىنى دەلىل كەلتۈرگەن. (بۇخارى رىۋايىتى)

« ئاللاھنىڭ يولى» دىن مەقسەت مۇجاھىدلار ئىكەنلىكى قەدىمدىن ھازىرغىچە مەشھۇر بولۇپ كەلگەن بىر مەسىلىدۇر. چۈنكى، قۇرئان كەرىمدىكى بۇ مەسىلىنى بايان قىلغان ئايەت «بېرىش» مەنىسى بىلەن ئەمەس، بەلكى « ئىگىدار قىلىش» مەنىسى بىلەن كەلگەن. مۇنداق ئىكەن، زاكاتنى ئالىدىغانلارنىڭ شەخسلەر بولۇشى كېرەك. ھالبۇكى، مەسچىد، مەكتەب، دوختۇرخانا ۋە باشقىمۇ جايلاردا ئىگىدارچىلىق قىلىش سالاھىيىتى يوقتۇر. چۈنكى ئۇلار شەخسلەر ئەمەس» (« » 113. بەت م. ئەلىي سابۇنىي)

شەيخ شەئراۋىي « ئىسلامىي مەسىلىلەر» ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق دەپ يازىدۇ: « مەسجىد ۋە مەكتەبلەرنى بىنا قىلىش، دوختۇرخانىلارنى ئېچىش، يوللارنى ياساش ۋە باشقىمۇ ئومۇم خەلق مەنپەئەتلىنىدىغانئىشلارنى قىلىش دۆلەتنىڭ ۋەزىپىسىدۇر. دۆلەت

بۇ ئىشلارنى شەخسلەرنىڭ ئىقتىسادىغا ھاجەت بولماستىن ئورۇنلىيالايدۇ. بايلار بىلەن پېقىرلار ئورتاق مەنپەئەتلىنىدىغان بۇنداق ئىشلار ئۈچۈن پېقىرلارنىڭ ھەققى بولغان زاكات ماللىرىنى قوللىنىشقا بولمايدۇ. چۈنكى زاكاتتىن توپلانغانماللار پېقىرلارنىڭ ھەققىدۇر. بايلارنىڭ ئەمەس. دۆلەت يۇقىرىقى ئىشلارنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن ئۆز ئىقتىسادىغا كۆپايە قىلمىغاندا خەلقتىن ئالغان باج- سېلىقلارنى قوللىنىدۇ. شۇڭا پېقىرلارنىڭ ھەققى بولغان زاكات ماللىرىنى قوللىنىپ مەسجىد ۋە مەكتەب سالمايمىز. چۈنكى مەسجىدكە بايلارمۇ كىرىدۇ، پېقىرلارمۇ كىرىدۇ. مەكتەبتە بايلارنىڭ بالىلىرىمۇ ئوقۇيدۇ، پېقىرلارنىڭ بالىلىرىمۇ ئوقۇيدۇ. ھالبۇكى، مەسجىد بىلەن مەكتەب پېقىرلارنىڭ قەققى بولغان زاكات مېلىدىن سېلىنغان. بۇنداق ئىكەن، زاكات ماللىرى قۇرئاندا بەلگىلەنگەن شەخسلەردىن باشقا تەرەپلەرگە قوللىنىلمايدۇ. ئەگەر جەمئىيەتتىكى بارلىق پېقىرلار ۋە ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭ ئېھتىياجلىرىدىن ئاشقاندا ياكى ئېھتىياجلىق شەخسلەر تېپىلمىغاندا زاكات ماللىرىنى يۇقىرىقى ئورۇنلارغا ئىشلىتىشكە بولىدۇ» (« □□
□□»76- بەت: م. مۇتەۋەللىي شەئراۋىي)

بۇ ماۋزۇنى خۇلاسىلاپ ئېيتىمىزكى، بۇ مەسىلىدە ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرىنىڭ « ئاللاھنىڭ يولى» دېگەن ئىبارە ئاللاھنىڭ دىنىنى ئۈستۈن قىلىش يولىدا جىھاد قىلىدىغان مۇجاھىدلارنى ھازىرلاشنى ئىپادىلەيدۇ، دېگەن كۆرىشى كۈچكە ئىگىدۇر. بۇنىڭغا بىنائەن، « ئاللاھنىڭ يولى» دېگەن ئىبارە، ئىسلام دىنىنى تارقىتىش ۋە تەشۋىق قىلىش ئۈچۈن ئىقتىدارلىق دىنىي ئالىملارنى يېتىشتۈرۈش ۋە ئۇلارنى ھەر قايسى مەملىكەتلەرگە ئەۋەتىش ئۈچۈن خىراجەت چىقىرىشنى، شەرىئەت ۋە پەن بىلىملىرىنى ئوقۇيدىغان ئوقۇغۇچىلار بىلەن ئىقتىسادىدىن ئايرىلىپ يولدا قالغان ھاجىلارنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. نەتىجىدە، يۇقىرىقىلارنى زاكات ماللىرى بىلەن تەمىنلەشكە بولىدۇ. چۈنكى يۇقىرىقىلارمۇ « ئاللاھنىڭ يولى» ئىبارىسىنىڭ مەنىسىگە كىرىدۇ.

8- مۇساپىرلار

مۇساپىر- ۋەتىنىدىن ئايرىلغان ئادەم دېمەكتۇر. ئەمما يۇقىرىقى ئايەتتە مەقسەت قىلىنغان مۇساپىر- ۋەتىنىدىن ئايرىلىپ باشقىلارنىڭ يۇرتىدا پۇل- مالغا ئېھتىياجلىق بولۇپ قالغان ئادەم دېمەكتۇر. باشقىلارنىڭ يېرىدە پۇل- مېلىدىن ئايرىلىپ قېلىپ ياردەمگە مۇھتاج بولغان ئادەم گەرچە ئۆز ۋەتىنىدە باي بولسىمۇ ئۇنىڭغا زاكات بېرىشكە بولىدۇ. ئاز ساندىكى بەزى ئالىملار مۇنداق مۇساپىرغا زاكات بېرىش ئۈچۈن ئۇنىڭ گۇنا- مەسىيەت ئۈچۈن سەپەر قىلمىغان بولۇشىنى شەرت قىلىنىدۇ. چۈنكى ئاللاھقا ئاسىيلىق بولىدىغان گۇناھ ــ مەسىيەتلەرگە ياردەم قىلغان كىشى شۇ گۇنانى قىلغانغا ئوخشاشتۇر.

پۈتـۈن ئىـسلام فىقھىـشۇناس ئالىملىرىنىـڭ بىـردەك ئىتتىپـاقى بـويىچە، يۇرتـىـدىن ئايرىلىپ پۇل- مالغا ئېھتىياجلىق بولۇپ قالغان مۇساپىرغا ئۇنىڭ ئېھتىياجىغا يېتەرلىك مىقداردا زاكات بېرىش پەرزدۇر.

ئەسكەرتىش:

1- يـۇقىرىقى زاكـات بېرىلىـدىغان 8 خىـل شەخـسنىڭ مۇسـۇلمانلاردىن بولـىشى شەرتتۇر. چۈنكى كۇففارلارغا زاكات بېرىلمەيدۇ. بېرىلگەن تەقدىردىمۇ بۇنىداق زاكـات ئادا تاپمايدۇ. ئەمما سەدىقە ۋە يـاردەملەرنى كـاپىر بولـسىمۇ ئېھتىياجلىق كىشلەرگىمۇ بېرىشكە بولىدۇ.

2- يـۇقىرىقىلاردىن « زاكـات خـادىملىرى» دىـن بـاش زاكـات ئالغۇچىلارنىـڭ ئېھتىيـاج ئىگىلىرىـدىن بولـىشى شـەرتتۇر. چۈنكى بايلارغا زاكـات بېرىلمەيـدۇ. بـۇ ھەقـتە پەيغەمـبەر ئەلەيھىـسسالام: « بايلارغـا ۋە ئىـشلەشكە قەدىـر بولغانلارغـا زاكـات ھـالال ئەمەس» دەپ كۆرسەتكەن. ئەمما زاكات خادىملىرىغا- ئۇلار بـاي بولىسىمۇ- زاكـاتتىن نېـسىۋە بېرىـشتىكى سەۋەب، ئۇلارنىڭ ئىش ھەققى ئۈچۈن ئىدى. (ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى).

زاكاتنى 8 خىل شەخسنىڭ ھەممىسىگە بېرىش شەرتمۇ؟

پۈتۈن فىقھىشۇناس ئالىملىرىنىـڭ بىـردەك ئىتتىپـاقى بـويىچە، زاكـاتنى مەزكـۇر 8 خىـل شەخستىن بىرەرسىگە بېرىش بىلەنمۇ زاكات پەرزى ئادا تاپىدۇ. چۈنكى ئـاللاھ تائـالا بىزنـى قۇرئانـدا بايـان قىلىنغـان 8 خىـل شەخـسكە زاكـات بېرىـشكە ۋە بـۇلاردىن باشقىـسىغا بەرمەسـلىككە بۇيرىغـان. مـۇھىم بـولغىنى زاكاتنىـڭ مەزكـۇر 8 شەخـستىن باشقىـسىغا بېرىلمەسلىكىدۇر. بۇنـداق ئىـكەن، زاكـات بەرگۈچىنىـڭ زاكـات ئۈچـۈن ئايرىغـان مىلىنـى 8گە بۆلـۈپ، ئانـدىن زاكـات ئالىـدىغان 8 شەخـسنىڭ ھەر بىـرىگە تەقـسىم قىلىـشى شـەرت ئەمەس. بەلكـى بـۇ قىـيىن ئىـشتۇر. بولۇپمـۇ كـۈنىمىزدە بۇنـداق قىلىـش مـۇمكىن ئەمەس. مەسـىلەن: كـۈنىمىزدە ئـازات قىلىـدىغان قـۇل يـوق. زاكـات يىغىـشقا ۋەزىـپىلەنگەن زاكـات خـادىملىرى يـوق. مۇنـدىن باشـقىلىرىنىڭ ھەممىـسىمۇ ھەر زامـان تېپىلماسـلىقى مـۇمكىن. شـۇڭا زاكـات بەرگـۈچى بېرىـدىغان زاكىتىنـى مەزكـۇر 8 خىـل شەخـسنىڭ قايىـسى بىـرىگە بەرسە بولىدۇ. چۈنكى زاكاتتىن مەقسەت ئېھتىيـاج ئىگىلىرىنىـڭ ھـاجەتلىرىنى راۋا قىلىـش بولغـانلىقتىن، قايىـسى خىلـدىكىلەرنىڭ يـاردەمگە ئېھتىيـاجلىرى كـۆپ بولـسا شـۇنداقلارغا بېرىش ئەۋزەلـدۇر. شـۇڭا ئىمـام ئەزەم ئەبـۇ ھەنىـفە: « زاكـات بەرگـۈچى زاكىتىنـى ئۇنىڭغا ھەقلىـق بولغـانلاردىن قانـداق كىـشىگە بېرىـشنى خالىـسا شـۇنىڭغا بېرىـدۇ» دېـگەن. (الإختيار، 1- جىلد 119- بەت)

ئەمما ئىمام شافىئىي زاكاتنى 8 خىل شەخسنىڭ ھەممىسىگە تەقسىم قىلىش كېرەك، دەپ قارايدۇ. بۇ قىيىن بولغىنىنىڭ ئۈستىگە ئىمكانىيەتسىز بىر ئىشتۇر. شۇڭا كۆپچىلىك ئالىملارنىڭ يۇقىرىقى كۆرىشى كۈچكە ئىگىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭمۇ زاكات مېلىنى گاھىدا پېقىرلارغا، گاھىدا كۆڭلىنى ئىسلامغا مايىل قىلىش كۆزدە تۇتۇلغانلارغا، گاھىدا باشقا تۈردىكى ئېھتىياج ئىگىلىرىگە بەرگەنلىكى رىۋايەت قىلىنغان.

زاكات بېرىلمەيدىغانلار

زاكــات 5 خىــل شەخــسكە بېرىلمەيــدۇ. چــۈنكى ئۇلارغــا زاكــات بېــرىش جــائىز بولمىغــانلىقتىن، ئۇلارغـا بېـرىلگەن زاكـات بىـلەن زاكـات پەرزى ئـادا بولمايـدۇ. ئـۇلار تۆۋەندىكىلەر:

1- بايلار

2- كۇففارلار

3- زاكات بەرگۈچىنىڭ ئاتا- ئانىلىرى

4- زاكات بەرگۈچىنىڭ بالىلىرى

5- زاكات بەرگۈچىنىڭ جورىسى

بۇلارنىڭ تەپسىلاتى تۆۋەندىكىچە:

1- بايلار

بــاي- ئىــسلام نەزەرىــدە، زاكــات بېرىــشكە ئىقتىــدارى يەتــكەن (يەنــى نورمــال ئېھتىياجىنىــڭ سىرتىدا 85 گـرام ئـالتۇن يـاكى 595 گـرام كۈمـۈش، پـۇلى، يـاكى ئۇنىـڭ قىممىتىــدە پــۇل- مېلــى بولغــان) ئــادەم دېمەكتــۇر. بايلارغــا زاكــات بېرىلمەيــدۇ. پەيغەمــبەر ئەلەيهىــسسالام بــۇ ھەقــتە: « زاكـات بايلارغـا ۋە ئىـشلەشكە قەدىـر بولغانلارغـا بېرىلمەيـدۇ» دەپ كۆرسەتكەن. (تىرمىزى رىۋايىتى)

2- كۇففارلار

كاپىر- ئىسلام دىنىدىن باشقا بىر دىنغا ئېتىقاد قىلىدىغان يـاكى ھېچقانـداق بىـر دىنغـا ئىشەنمەيدىغان ئادەملەرگە قويۇلغان بىر ئاتـالغۇدۇر. كاپىرلارغـا زاكـات بېرىلمەيـدۇ. ئۇلارغـا بېــرىلگەن تەقــدىردىمۇ بۇنــداق زاكــات ئاللاھنىــڭ دەرگاھىــدا ئــادا تاپمايــدۇ. چــۈنكى پەيغەمــبەر ئەلەيهىــسسالامنىڭ:« ئــاللاھ ئۇلارغــا، ئۇلارنىــڭ بايلىرىــدىن ئېلىــپ پېقىرلىرىغــا بېرىلىــدىغان زاكــاتنى پەرز قىلــدى» دېــگەن ســۆزىدىكى «بــايلار» بىــلەن « پېقىــرلار» مۇســۇلمانلارنىڭ بـايلىرى بىـلەن پېقىرلىرىنـى كۆرسـىتىدۇ. ئەممـا زاكـاتتىن باشـقا سـەدىقە، ياردەم ۋە ئېھسانلارنى كاپىرلارغىمۇ بېرىشكە بولىـدۇ. ئـاللاھ تائـالا قۇرئـان كەرىمـدە مۇنـداق

دېگەن:« (كاپىرلاردىن) سىلەر بىلەن ئۇرۇش قىلمىغان ۋە سىلەرنى يۇرتىۇڭلاردىن هەيدەپ چىقارمىغانلارغا كەلسەك، ئاللاھ ئۇلارغا ياخشىلىق قىلىشىڭلاردىن، ئۇلارغا ئادىل بولۇشۇڭلاردىن سىلەرنى توسمايدۇ» (مۇمتەهىنە سۈرىسى).

ئەسما رەزىيەللاھۇ ئەنهادىن رىۋايەت قىلىندۇكى، ئۇ ئۆزىنىڭ كاپىر ئانىسغا ماددىي ياردەم قىلىشىنىڭ جائىزلىقى ياكى ئەمەسلىكى توغرىسىدا پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامدىن سورىغىنىدا، پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام ئۇنىڭغا:« ئاناڭغا ياردەم قىل» دەپ بۇيرىغان. (مۇسلىم رىۋايىتى)

3. زاكات بەرگۈچىنىڭ ئاتا- ئانىسى

بۇ ماۋزۇدىكى ئاتا- ئانىلار- زاكات بەرگۈچىنىڭ ئاتا- ئانىسى، بوۋا- موملىرى ۋە جىمى ئەجدادلىرى دېمەكتۇر.

زاكات بەرگۈچىنىڭ زاكاتنى ئۆزىنىڭ ئاتىسىغا، ئانىسىغا، بوۋىلىرىغا ۋە موملىرىغا بېرىشى جائىز ئەمەستۇر. بۇنداق زاكات ئادا تاپمايدۇ. بۇنىڭدىكى سەۋەپ شۇكى، كىشى ئاتا- ئانىسىنى، بوۋا- موملىرىنى بېقىشقا بۇيرۇلغان. ئاتا- ئانىلارنىڭ بارلىق چىقىملىرىنى قامداش ۋە ئۇلارنى ياخشى بېقىش باللىرىنىڭ ئۈستىدىكى ئۇنىڭدىن باش تارتالمايدىغان، ئالاھىدە ئەهمىيەتلىك بولغان بىر پەرزدۇر. زاكاتنى ئاتا- ئانىسغا بەرگەن ئادەم خۇددى ئۆزىگە ئۆزى زاكات بەرگەنگە ئوخشاشتۇر. چۈنكى ئاتا- ئانىسىنى بېقىش ئۆزىنىڭ يالغۇز بۇرچىدۇر. ئاتا- ئانىغا بېرىلگەن زاكات بىلەن زاكات پەرزى ئادا تاپمايدۇ، ئەلۋەتتە.

شۇڭا پۈتۈن ئىسلام فىقهىشۇناس ئالىملىرى زاكاتنى ئۆزىنىڭ ئاتا- ئانىسىغا، بوۋا- موملىرىغا بېرىشىنىڭ جائىز ئەمەسلىكىگە ۋە بۇنداق زاكاتنىڭ ئادا تاپمايدىغانلىقىغا بىردەك ئىتتىپاقتۇر.

4. زاكات بەرگۈچىنىڭ باللىرى

بۇ ماۋزۇدىكى باللار- زاكات بەرگۈچىنىڭ باللىرى، نەۋرىلىرى ۋە چەۋرىلىرىنىڭ ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

پۈتۈن ئىسلام فىقهىشۇناس ئالىملىرىنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بويىچە، كىشىنىڭ ئۆز باللىرىغا، نەۋرىلىرىگە ۋە چەۋرىلىرىگە زاكات بېرىشى جائىز ئەمەستۇر. چۈنكى ئۇلارغا بېرىلگەن زاكات بىلەن زاكات پەرزى ئادا تاپمايدۇ. بۇنىڭدىكى سەۋەب شۇكى، باللارنىڭ، نەۋرىلەرنىڭ ۋە چەۋرىلەرنىڭ بارلىق ئېهتىياجلىرىنى تولۇق قامداش ئاتا-

ئانىلارنىڭ ئۈستىگە پەرزدۇر. زاكاتنى ئۇلارغا بەرگەن ئادەم خۇددى ئۆزىگە ئۆزى زاكات بەرگەنگە ئوخشاشتۇر. نەتىجىدە بۇ زاكات مەقبۇل ئەمەستۇر.

ئىبنى قۇدامە «المغني» ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق دەيدۇ:« زاكات ئاتا- ئانىلارغا، بوۋا- مومىلارغا، باللارغا، نەۋرىلەرگە ۋە چەۋرىلەرگە بېرىلمەيدۇ. چۈنكى زاكاتنى ئۇلارغا بېرىش ئۇلارغا قىلىنىدىغان چىقىملارنىڭ ئورنىدا تۇرىدۇ. نەتىجىدە كىشى ئۆزىگە ئۆزى زاكات بەرگەن بولىدۇ. شۇڭا بۇنداق زاكات ئادا تاپمايدۇ. ئاتا- ئانىلاردىن مەقسەت، ئاتا، ئاتىنىڭ ئاتىسى ۋە ئۇنىڭ ئاتىسى، ئانا، ئانىنىڭ ئانىسى ۋە ئۇنىڭ ئانىسىدۇر. ئەمما زاكات بەرگۈچىنىڭ قېرىنداشلىرىغا ۋە ئۇنىڭدىن مىراس ئالالمايدىغان تۇغقانلىرىغا زاكات بېرىشى جائىزدۇر. ئىمام ئەھمەد (ھەنبەلى مەزھىبىنىڭ پېشىۋاسى) زاكات بەرگۈچىنىڭ قېرىنداشلىرىغا، تاغا ئاكا ۋە تاغا ئاچىلىرىغا زاكات بېرىش مەسىلىسى ھەققىدە سورالغىنىدا،» زاكات بەرگۈچىنىڭ پۈتۈن تۇغقانلىرىغا زاكات بېرىشى جائىز، پەقەت ئاتا- ئانىلىرىغا (يەنى ئاتا- ئانىسى، بۇۋا- مومىلىرىغا)، باللىرىغا (يەنى باللىرى، نەۋرىلىرى ۋە چەۋرىلىرىگە) بېرىشى جائىز ئەمەستۇر، دەپ جاۋاب بەرگەن».(المغني 4- جىلد 99- بەت)

بۇنىڭغا بىنائەن، ھەر كىشى زاكىتىنى ئۆزىنىڭ يادرەمگە ئېھتىياجلىق بولغان قېرىنداشلىرىغا، يەنى ئاكا- ئۇكا، ئاچا- سىڭىللىرىغا، تاغا ئاكا ۋە تاغا ئاچىلىرىغا بەرسە بولىدۇ. بەلكى بۇنداق قىلىشنىڭ ساۋابى كۆپ بولىدۇ. چۈنكى ئۆزىنىڭ يېقىن تۇغقانلىرىغا قىلىنغان ياردەم ياتلارغا قىلىنغاندىن كۆپرەك ساۋاپقا ئىگىدۇر.

5- زاكات بەرگۈچىنىڭ جورىسى

ئەر- ئايال ئىككىسىنىڭ بىر- بىرىگە زاكات بېرىشى جائىز ئەمەستۇر. چۈنكى ئۇلار بىر ئائىلە كىشىلىرى بولغانلىقتىن ئىقتىساد ھەر ئىككىسىگە ئائىتتۇر. ئەر- ئايال ئىككىسىنىڭ بىر- بىرىگە زاكات بېرىشى ئۆزىگە ئۆزى زاكات بەرگەنگە ئوخشاشتۇر. چۈنكى ئايال كىشىنىڭ پۈتۈن چىقىملىرىنى ۋە ئېھتىياجلىرىنى قامداش ئېرىنىڭ ئۈستىگە پەرزدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن ئەرنىڭ ئايالىغا زاكات بېرىشى جائىز ئەمەس ۋە بۇنداق زاكات قوبۇل ئەمەس.

ئەمما ئايال كىشى باي بولۇپ، ئۇنىڭ ئېرى پېقىر بولسا، بۇ ئايالنىڭ ئۆز ئېرىگە زاكات بېرىشى جائىزمۇ ياكى ئەمەسمۇ؟ دېگەن مەسىلىدە فىقھىشۇناس ئالىملىرىنىڭ قاراشلىرى بىردەك ئەمەس. ئىمام شافىئىيگە كۆرە، بۇنداق ئەھۋال ئاستىدا، ئايالى ئېرىگە زاكات بەرسە ئۇنىڭ بەرگەن زاكىتى ئادا تاپىدۇ.

ئەمما ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىفە بىلەن ئىمام ئەھمەد ئىبنى ھەنبەلگە كۆرە، ئايال

كىشىنىڭ ئېرىگە زاكات بېرىشى جائىز ئەمەس، بۇنداق بېرىلگەن زاكات ئادا تاپمايدۇ. ھەر ئىككى تەرەپنىڭ رايىنى كۈچكە ئىگە قىلغان دەلىللىرى باردۇر.

خۇلاسە قىلغاندا، ئىمام ئەزەم بىلەن ئىمام ئەھمەدنىڭ « ئايال كىشىنىڭ ئۆز ئېرىگە زاكات بېرىشى جائىز ئەمەس» دېگەن كۆرىشى كۈچكە ئىگىدۇر. ئىسلام مەملىكەتلىرىمۇ بۇنىڭغا كۆرە ئىش كۆرمەكتە.

قىتىر سەدىقىسى «زورا ۋە ئۇنىڭ ئەھكاملىرى»ناملىق ئەسىرىمىزدە بايان قىلىنغاندۇر.

زاكات توغرىلىق كۆپرەك سورىلىدىغان سوئاللارغا جاۋابلار

1- سوئال: زاكات بەرگۈچىنىڭ زاكات بەرگەن ۋاقتىدا، ئۇنى ئالغۇچىغا « بۇ زاكات» دەپ ئېيتىشى شەرتمۇ؟

جاۋاب: زاكات بەرگۈچىنىڭ زاكاتنى بەرگەن ۋاقتىدا، ئۇنى ئالغۇچىغا « بۇ زاكات » دەپ بىلدۈرۈشى شەرت ئەمەس، بەلكى كۆڭلىدە زاكاتنى نىيەت قىلىپ تۇرۇپ، ئۇنى ھەدىيە ياكى ياردەم نامى بىلەن ئاتاپ بەرسىمۇ زاكات ئادا تاپىدۇ، ئەلۋەتتە. چۈنكى زاكات بېرىشتە ئۇنىڭ زاكات ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈش شەرت قىلىنمايدۇ، بەلكى نىيەت شەرت قىلىنىدۇ. نىيەتنىڭ ئورنى قەلبتۇر. قەلبتىكى نىيەتنى ئېغىز ئارقىلىق ئىپادىلەشكە ھاجەت يەق. شۇڭا زاكات ئالغۇچىلارنىڭ يۈزىنى قىزارتماسلىق ۋە ئۇلارنىڭ ئابرويىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن زاكاتنى باشقا ناملار بىلەن ئاتاپ بېرىشمۇ ياخشىدۇر

2- سوئال: بىراۋنى پېقىر دەپ ئويلاپ زاكاتنى ئۇنىڭغا بېرىپ بولغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ پېقىر ئەمەسلىكى ئوتتۇرىغا چىققان بولسا، ئۇنىڭغا بېرىلگەن زاكات ئادا تاپامدۇ؟

جاۋاب: ئەسلىدە زاكات بېرىشتە ئۇنىڭغا ھەقلىق بولغانلارنى ئېنىقلاپ، تېپىپ شۇلارغىلا بېرىش ئارقىلىق زاكات پەرزىنى ئادا قىلىش تەلەپ قىلىنىدۇ. شۇڭا ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدىكى مۇسۇلمانلارنى زاكات بېرىشكە بۇيرىغان ئايەتلەردە، « ۋَآتُوا الزَكاه ــ زاكات بېرىڭلار«دېمەستىن، بەلكى»» ۋَآتُوا الزكاه ــ زاكاتنى ئادا قىلىڭلار«دېگەن ئىبارىنى قوللانغان. بۇنىڭ مەنىسى: زاكاتنى ئۇنىڭغا ھەقلىق بولغان شەخسلەرنى تېپىپ، شۇلارغا يەتكۈزۈپ بېرىش ئارقىلىق بۇ پەرزنى جايىدا ئادا قىلىڭلار دېگەنلىكتۇر. بۇ نىڭغا بىنائەن، زاكاتنى قانداقلا بىرسىگە بېرىش بىلەن پەرز ئادا تاپمايدۇ. بەلكى زاكاتقا ھەقلىق بولغانلارنى ئىزدەپ تېپىپ شۇلارغا بېرىش ئارقىلىقلا زاكات پەرزى ئادا تاپقان بولىدۇ. ئەمما زاكات بەرگۈچى بىراۋنى پېقىر دەپ تونۇپ زاكاتنى ئۇنىڭغا بېرگەندىن كېيىن، زاكات ئالغۇچىنىڭ پېقىر ئەمەسلىكى ئوتتۇرىغا چىققان بولسا، زاكات بەرگۈچىنىڭ زاكاتنى بەرگەن ۋاقتىدىكى ئۇنى پېقىر دەپ بىلگەن ئېتىقادى ئېتىبارى بىلەن ئۇنىڭ بەرگەن بۇ زاكىتى جائىزدۇر. بۇنداق زاكات ئادا تاپىدۇ. بۇ ۋاقىتتا زاكات بەرگۈچىنىڭ قايتا زاكات بېرىشىگە ھاجەت يوق. بەلكى، زاكات بەرگۈچى ئۇنى بەرگەن ۋاقتىدا ئۆز گۇمانى بويىچە پېقىرغا بەرگەن بولىدى. چۈنكى كىمنىڭ باي، كىمنىڭ پېقىر

ئىكەنلىكىنى ئايرىۋېلىش ھەر ۋاقىت ئۇڭاي ئەمەس. ئەمما كىشلەرنىڭ زاكات ئېلىشقا ئېھتىياجلىق ياكى ئەمەسلىكىنى ئۆزىدىن سوراش شەرت ئەمەس، بەلكى بۇ ياخشى ئىش ئەمەس. ئۆزىدىن سورىماستىن باشقىلاردىن ئۇنىڭ ئەھۋالىنى ئىگىلەشكە بولىدۇ. شۇنداق قىلىش ئەڭ ياخشى يولدۇر.

3- سۇئال: قەرزنى زاكاتقا ھېسابلاشقا بولامدۇ؟

جاۋاب: بىراۋنىڭ باشقا بىرسىدە قەرزىسى بولۇپ، قەرزدارنىڭ پېقىرلىقى سەۋەب بىلەن قەرزنى تۆلىيەلمىگەن بولسا، بۇ قەرزنى قەرز ئىگىسىنىڭ زاكاتقا ھېساب قىلىشىغا بولمايدۇ. چۈنكى زاكاتنى ئادا قىلغۇچىنىڭ ئۇنى بەرگەن ۋاقتىدا زاكاتنى نىيەت قىلىشى شەرتتۇر. ھالبۇكى، قەرز بەرگۈچى قەرزنى بەرگەن ۋاقتىدا زاكاتنى نىيەت قىلغان ئەمەس، بەلكى قەرز نىيىتى بىلەن بەرگەن بولغانلىقتىن كېيىنچە ئۇنى زاكاتقا ھېسابلاشقا بولمايدۇ. بۇ مەسىلىنى ھەل قىلىشنىڭ ئەڭ توغرا ئۇسۇلى شۇكى، زاكات بەرگۈچى زاكاتقا ئاتىغىنىنى قەرزدارغا بېرىپ زاكىتىنى ئادا قىلىپ بولۇپ، ئاندىن ئۇنىڭدىن قەرزىسىنى سوراپ ۋە ئالسا بولىدۇ. چۈنكى بۇ ئۇسۇل بىلەن قەرزدار پۇلغا ئىگە بولغان، ئاندىن ئىگە بولغان بۇ پۇلدىن ئۇستىدىكى قەرزنى ئادا قىلغان بولىدۇ.

4- سۇئال: قانداق نەرسىلەرگە زاكات كەلمەيدۇ؟

جاۋاب: ئىسلام دىنى كىشىلەرنىڭ نورمال ئېھتىياجلىرى ئۈچۈن كېرەكلىك بولغان نەرسىلەردىن زاكات بېرىشنى پەرز قىلمىدى. پەقەت نورمالدىكى ئېھتىياجنىڭ سىرتىدىكى پۇل- مالنىڭ زاكىتىنى ئادا قىلىشقا بۇيرىدى. بۇنىڭغا بىنائەن، ئېيتىمىزكى، كىشىنىڭ ئۆزى ۋە ئائىلىسىدىكىلەر قوللىنىۋاتقان ماشىنىلىرىغا، ئۆزى ۋە بالىلىرى ئولتۇرىۋاتقان ئۆي- ئىمارەتلىرىگە، ئايالى، قىزلىرى، ۋە كېلىنلىرى ئىشلىتىۋاتقان ئالتۇن، كۈمۈش ۋە باشقىمۇ قىممەتلىك ماددىلاردىن ياسالغان زىننەت بۇيۇملىرىغا، ئۆي جابدۇقلىرىغا، ھۈنەر ئەسۋابلىرىغا، كىتاب- ماتېرىياللىرىغا ۋە مۇندىن باشقىمۇ ئۆزى ۋە ئائىلىسىنىڭ ئېھتىياجلىرى ئۈچۈن ئىشلىتىۋاتقان ئەشيالىرىغا زاكات كەلمەيدۇ. يۇقىرىقىلار قانچىلىك قىممەت باھالىق ئەشيالار بولسۇن، ئىشلىتىۋاتقان ئىكەن ئۇلارغا زاكات كەلمەيدۇ.

5- سۇئال: تىجارەت ماللىرىنىڭ زاكىتى ئۈچۈن بۇ ماللارنىڭ قىممىتىنى بېرىش كېرەكمۇ ياكى ئۆزىنىمۇ؟

جاۋاب: تىجارەت ماللىرىدىن زاكات بەرگۈچى ماللىرىنىڭ ئۆز جىنسىدىن بېرىش ياكى ئۇلارنىڭ قىممىتىنى بېرىش ئىختىيارىغا ئىگىدۇر. مەسىلەن: ئۇن، ماي، گۈرۈچ، شېكەر،

تۇز ۋە باشقىمۇ يېمەكلىك ماددىلىرىنى، كىيىم- كېچەك، رەخت- ماتېرىيال قاتارلىق بۇيۇملارنى ساتىدىغان كىشى پېقىرلارنىڭ ئېھتىياجىغا قاراپ ئۇلارغا بۇلارنىڭ ھەممىسىدىن ياكى بەزىسىدىن بەرسىمۇ بولىدۇ ياكى بۇلارنىڭ خەلق پۇلىدىكى قىممىتىنى بەرسىمۇ بولىدۇ. مۇھىم بولغىنى ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭ ئېھتىياجلىرىغا مۇناسىپ ھالدا ئۇلارغا كېرەكلىك نەرسىلەردىن بېرىشتۇر.

6- سۇئال: كىچىك باللارغا زاكات بېرىشكە بولامدۇ؟

جاۋاب: كىچىك بولسۇن، چوڭ بولسۇن ھەر قانداق يېتىمگە زاكات بېرىش جائىز بولغاندەك، ئاتىسى پېقىر بولغان كىچىك باللارغىمۇ زاكات بېرىش جائىزدۇر. ئەمما ئاتا- ئانىسى باي بولغان كىچىك باللارغا زاكات بېرىش جائىز ئەمەستۇر. چۈنكى بۇنداق باللار ئاتا- ئانىسىنىڭ باي بولغانلىق ئېتىبارى بىلەن باي ھېسابلىنىدۇ.

7- سۇئال: ئۆزى ياش، ئىشلەشكە قادىر كىشىلەرگە زاكات بېرىشكە بولامدۇ؟

جاۋاب: ئېھتىياج ئىگىلىرىدىن ئىشلەشكە كۈچى بار، ئۆزى ياش كىشىلەرگە زاكات ھالال ئەمەستۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە:» زاكات بايلارغا ۋە ئىشلەشكە قادىر كىشىلەرگە بېرىلمەيدۇ« دەپ كۆرسەتكەن. كۈچى بار ياشلارغا زاكات بېرىشنىڭ مەنئى قىلىنىشىدىكى سەۋەب، كىشىلەرنى ئىشلىمەستىن يېتىۋېلىشقا، ھورۇنلۇققا كۆندۈرۈپ قويماسلىق ئۈچۈن بولسا كېرەك. چۈنكى بەزى تەييارتاپلار ئۈچۈن ھورۇنلۇق ھەسەلدەك تاتلىق، ئىشلەش بولسا زەھەردەك ئاچچىق تېتىيدۇ. مۇنداقلار ياردەمگە ئېھتىياجلىق بولسىمۇ بۇلارغا زاكات بېرىلمەيدۇ. بىزنىڭ دىنىمىز ئىشلەشنى ئىبادەت قاتارىدىن ساناپ ئۇنىڭغا ساۋاپ بېرىدىغان، ھورۇنلۇقنى قەتئىي ياقتۇرمايدىغان بىر ئىلغار دىندۇر. ئەمما ئۆزى ياش ۋە كۈچىمۇ بار، بىراق ئىشلەي دىسە ئىش تاپالمىغان ياكى ئىشلىسىمۇ تاپقانلىرى بىلەن ئائىلىسىنىڭ ئېھتىياجلىرىنى قامدىيالمىغان كىشىلەرگە زاكات بېرىشكە بولىدۇ. شۇنىڭدەك، كېسەللىك سەۋەبى بىلەن ئىشلىيەلمىگەن ياشلارغىمۇ زاكات بېرىشكە بولىدۇ. چۈنكى يۇقىرىقىلار زاكات ئېلىشقا ھەقلىق بولغانلاردۇر.

8- سۇئال: تۇغقانلارغا زاكات بېرىشكە بولامدۇ؟

جاۋاب: ئاتا- ئانىسىغا، بوۋا- مومىلىرىغا، باللىرىغا، نەۋرىلىرىگە، چەۋرىلىرىگە، ئەر- خوتۇنلار بىر- بىرىگە زاكات بېرىشكە بولمايدۇ. چۈنكى بۇلارغا بېرىلگەن زاكات مەقبۇل بولمايدۇ. مۇندىن باشقا قېرىنداشلىرىغا، تاغا ئاكا، تاغا ئاچىلىرىغا ۋە باشقىمۇ تۇغقانلىرىغا- ئەگەر ئۇلار پېقىر بولسا ـ زاكات بېرىش جائىزدۇر. ئۆزىنىڭ پېقىر

توُغقانلىرىغا زاكات بېرىش ھەم زاكات ھەم سىلە ـ رەھىم ھېسابلىنىپ ساۋابى كۆپ بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ماۋزۇدا:« پېقىرلارغا بېرىلگەن زاكاتتا زاكاتنىڭ ساۋابى بولىدۇ، پېقىر توُغقانلارغا بېرىلگەن زاكاتتا ھەم زاكاتنىڭ ھەم سىلە- رەھىمنىڭ ساۋابى باردۇر» دەپ كۆرسەتكەن. (ئەھمەد، نەسائىي ۋە تىرمىزى رىۋايىتى)

9- سوُئال: بىر ياكى ئىككى يىللىق زاكاتنى ئالدىن بېرىش جائىزمۇ.

جاۋاب: بىر، ئىككى ۋە ئۇنىڭدىنمۇ كۆپرەك يىلنىڭ زاكىتىنى ئالدىن بېرىش جائىزدۇر. چۈنكى بۇ ياخشى ئىشلارنى قىلىشقا ئالدىرىغانلىقتىن سانىلىپ ئۇنىڭ ساۋابى ئارتۇق بولىدۇ. خۇسۇسەن مۇسۇلمانلارنىڭ بېشىغا يەر تەۋرەش، سەل، قۇرغاقچىلىق ۋە باشقىمۇ پالاكەتلەر كەلگەن ۋاقىتتا مۇسۇلمان بايلىرىنىڭ بىر قانچە يىللىق زاكاتلىرىنى ئالدىن بېرىشى ئەۋزەلدۇر، ئەلۋەتتە. چۈنكى زاكاتنىڭ پەرز بولىشىدىكى سەۋەبمۇ ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭ ھاجاتلىرىنى راۋا قىلىشتىن ئىبارەت بولغانىكەن، مۇشۇنداق ياردەمگە ئېھتىياجلىق بولغان ھالقىلىق پەيتتە قىلىنغان ياردەمنىڭ ساۋابى ئەلۋەتتە كۆپ بولىدۇ.

10- سوُئال: بانكىنىڭ چەكلىرى ۋە كارتىشكىلىرىگىمۇ نەق پۇلغا ئوخشاش زاكات كېلەمدۇ؟

جاۋاب: بانكىدىن نەق پۇلنىڭ بەدىلىگە بېرىلگەن چەكلەر ۋە كارتىشكىلارغا ئەلۋەتتە زاكات كېلىدۇ. چۈنكى ئۇلار نەق پۇلغا ئوخشاشتۇر. بۇلارنىڭ زاكىتىنى خەلق پۇلىدىن بېرىلىدۇ.

11- سوُئال: بانكىنىڭ ئۆسۈمىنى زاكاتقا ھېسابلاپ بېرىشكە بولامدۇ؟

جاۋاب: بانكىنىڭ ئۆسۈمى جازانىدۇر. جازانە نىجىس ۋە ھارامدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە:« ئاللاھ پاكتۇر، ئۇ پەقەت پاك نەرسىلەردىن قىلىنغان خەير- ئېھسانلارنىلا قوبۇل قىلىدۇ» دېگەن. (بۇخارى رىۋايىتى)

ئاللاھ تائالا قۇرئاندا:« سىلەر ياخشى كۆرگەن نەرسىلىرىڭلاردىن بەرمىگىچە ياخشىلىققا (جەننەتكە) ئېرىشەلمەيسىلەر» دەپ كۆرسەتكەن. جازانىدىن ئىبارەت مۇنداق ھارام مالنى ئۆزى ئىشلىتىشكە ھالال بولمىغان يەردە ئۇنى باشقىلارغا يىگۈزۈشكە بولمايدۇ، ئۇنى زاكاتقا ھېسابلاپ بېرىشكە تېخىمۇ بولمايدۇ. چۈنكى ئۇ ـ ھارام پۇل. شۇنىڭغا ئوخشاش، جازانىدىن باشقىمۇ ھارام ماللارنى زاكات ياكى سەدىقە ھېسابىدا كىشىلەرگە بېرىش ھارامدۇر، يەنى ئۇ مەقبۇل بولمايدۇ.

12- سوُئال: بەزى كىشىلەر نەق پۇللىرىنى ساقلاش ئۈچۈن بانكىدا قويۇشقا مەجبۇر

بولۇپ قالىدۇ، ئاندىن ئۇنىڭغا ئۇسۇم كېلىدۇ، ئۇسۇمنىڭ ھاراملىقى ئېنىق. ئانداقتا ئۇسۇمنى قانداق قىلىش كېرەك؟

جاۋاب: بانكىنىڭ ئۇسۇمنى قانداق قىلىش توغرىلىق 4 يول بار: بىرى، ئۆزى خەشلەش. بۇ جائىز ئەمەس، چۈنكى ئۇسۇمنى يېيىش ئەڭ ئېغىر گۇنالاردىن سانىلىدۇ. ئۇ ھارام بولغاندىمۇ ئەڭ نىجىس ھاراملارنىڭ بىرىدۇر. ئىككىنچىسى، بانكىدا ئىئانە ھېسابىدا قالدۇرۇش. بۇمۇ جائىز ئەمەس. چۈنكى جازانىغا ياردەم بېرىش ئېغىر گۇنالاردىن سانىلىدۇ. ئۈچىنچىسى، سەدىقە ھېسابىدا پېقىرلارغا بېرىش. بۇ توغرا ئەمەس. چۈنكى ھارام مال سەدىقىگە يارىمايدۇ ۋە قوبۇل بولمايدۇ. تۆتىنچىسى، قولىدىكى بۇ ھارام پۇلدىن قۇتۇلۇش نىيىتى بىلەن ئۇنى بىرەر پېقىرغا بەدەلسىز ھالدا بېرىۋېتىش. يۇقىرىقى 4 يولنىڭ ئاخىرقىسى بىلەن بۇ ھارامدىن قۇتۇلۇشقا بولىدۇ. چۈنكى ئىسلام نەزەرىدە ھارام ئىككى تۈرلۈك بولۇپ: بىرى، ھارام ئەينى، يەنە بىرى، ھارام ھۆكمىيدۇر. ھارام ئەينىي- ئۆز زاتى ئېتىبارى بىلەن ھارام بولغان ھاراق، چوشقا گۆشىغا ئوخشىغان ھاراملاردۇر. ئەمما ھارام ھۆكمىي- ئۆز زاتى ئېتىبارى بىلەن ئەمەس، بەلكى مۇئامىلە ئېتىبارى بىلەن ھارام بولغان ئۇسۇم، ئوغۇرلانغان مالغا ئوخشىغان ھاراملاردۇر. ئۇسۇم ئۆز زاتى ئېتىبارى بىلەن ھارام بولماستىن، بەلكى مۇئامىلە يەنى جازانە قىلىش بىلەن ھارام بولغان پۇلدۇر. چۈنكى پۇل دېگەن ئۆز زاتى ئېتىبارى بىلەن ئېيتقاندا، بىر قەرغەز، قەرغەز دېگەننىڭ ھاللىلى ۋە ھارىمى بولمايدۇ. 10 يۈەن پۇلنى سىز ئىشلەپ تاپقان بولسىڭىز ئۇ سىز ئۈچۈن ھالال، ئەگەر بىراۋ ئۇنى سىزدىن ئوغۇرلىغان بولسا بۇ 10 يۈەن پۇل ئوغرى ئۈچۈن ھارامدۇر. شۇنىڭغا ئوخشاش، ئۇسۇمنى بىرەر پېقىرغا بەدەلسىز بەرگەندە، ئۇ ئالغۇچىسى ئۈچۈن ھالالغا ئايلىنىدۇ. ئۇنى بەرگەن كىشىگە ساۋاپ ياكى گۇنا بولمايدۇ، پەقەت قولىدىكى ئۇسۇمدىن ئىبارەت ئۇ ھارام پۇلدىن قۇتۇلغان بولىدۇ. ھازىرقى زامان مۇجتەھىد ئالىملىرىدىن دوكتۇر يۇسۇف ئەل قەردلۋي بۇ مەسىلە توغرىلىق توختىلىپ:« بانكىنىڭ ئۇسۇمنى ئۆزى ئىشلەتمەستىن، باشقا ھاجەتمەنلەردىن بىرەرسى خەجلىسە ئۇنىڭ ئۈچۈن ھالال بولىدۇ. چۈنكى جازانە مۇئامىلىسىنى قىلغان ئادەم ئۇ ئەمەس. قىسقىسى، ئۇسۇمدىن ئىگىسىنىڭ پايدىلىنىشى ھارام، ئەمما بەدەلسىز ھالدا باشقىسىغا بېرىۋەتسە، ئۇنى ئالغان كىشى ئۈچۈن ئۇ ھالالدۇر » دەيدۇ. (الفتاوى- پەتىۋا يۇسۇف ئەل قەرداۋي)

13- سۇئال: زاكات بېرىش شەرتىگە توشۇپ زاكات پەرز بولغاندىن كېيىن ھالاك بولغان مالنىڭ زاكىتى ساقىت بولامدۇ؟

جاۋاب: ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىپىگە كۆرە، زاكات بېرىش شەرتلىرى تولۇق بولغاندىن

كېيىن ئىگىسىنىڭ قەستەنلىكىسىز ھالاك بولۇپ قولدىن چىقىپ كەتكەن مالنىڭ زاكىتى ساقىت بولىدۇ. ئەمما ئىمام ئەھمەدگە كۆرە، شەرتلىرى توشۇپ پەرز بولۇپ بولغان مال قايسى بىر سەۋەب بىلەن ھالاك بولمىسۇن، ئۇنىڭ زاكىتى ساقىت بولمايدۇ ۋە ئىگىسىنىڭ زىممىسىدا قەرز ھېسابىدا قالىدۇ. بۇ مەسىلىدە، ئىككىنچى مەزھەبنىڭ كۆرۈشىگە ئەمەل قىلىنىدۇ.

14- سوئال: زاكات ئۈچۈن ئايرىغان مال زاكات ئېلىشقا ھەقلىق بولغان كىشىلەرگە بېرىشتىن بۇرۇن ھالاك بولغان بولسا قانداق قىلىش كېرەك؟

جاۋاب: بۇنداق ھالەتتە زاكات قايتا بېرىلىدۇ. چۈنكى بېرىدىغان زاكاتنى ئايرىغانلىق زاكاتنى ئادا قىلغانغا ياتمايدۇ. بەلكى ئۇنى زاكاتقا ھەقلىق بولغانلارغا يەتكۈزۈپ بېرىش بىلەنلا زاكات پەرزى ئادا بولىدۇ. بۇ پۈتۈن ئىسلام فىقھشۇناس ئالىملىرىنىڭ ئورتاق قارارىدۇر.

15- سوئال: ئاتا- ئانىسى باي بولسىمۇ ئۆزى مۇھتاجلىقتا قالغان كىشىگە زاكات بېرىشكە بولامدۇ؟

جاۋاب: ئاتا- ئانىسى باي بولسىمۇ ئۇلارنىڭ بايلىقىدىن مەھرۇم بولغان ياكى پايدىلىنالمىغان ۋە پېقىرلىققا قالغان كىشىگە زاكات مېلىدىن بېرىش جائىزدۇر. شۇنىڭدەك، ئېرى باي بولغان بولسىمۇ، ئۇنىڭ بايلىقىدىن مەھرۇم بولغان ۋە مۇھتاجلىقتا قالغان ئايال كىشىگىمۇ زاكات مېلىدىن بېرىش جائىزدۇر.

16- سوئال: بالىسى باي بولسىمۇ ئۆزى مۇھتاجلىقتا ياشايدىغان ئادەمگە زاكات بېرىش جائىزمۇ

جاۋاب: بالىسى باي بولسىمۇ، ئۇنىڭ ياردىمىگە ئېرىشەلمىگەن ۋە پېقىرلىقتا ياشايدىغان ئادەمگە زاكاتتىن بېرىش جائىزدۇر. چۈنكى مۇنداق كىشى بالىسىنىڭ بايلىقى ئېتىبارى بىلەن باي، ئەمما ئۆزىنىڭ مۇھتاجلىقى ۋە بالىسىنىڭ بايلىقىدىن مەھرۇملىقى ئېتىبارى بىلەن پېقىرنىڭ قاتارىدىن سانىلىدۇ.

17- سوئال: زاكات ئالغۇچى پېقىرنىڭ تەقۋا، دىيانەتلىك كىشىلەردىن بولۇشى شەرتمۇ؟

جاۋاب: زاكات ئېلىشقا ھەقلىق بولۇشنىڭ شەرتى، زاكات ئالغۇچىنىڭ مۇسۇلمان ۋە ئېھتىياج ئىگىسى بولۇشتىن ئىبارەتتۇر. ئەمما زاكات ئالغۇچىنىڭ تەقۋا ياكى پاسىق بولۇشى سۈرۈشتە قىلىنمايدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ زاكات ئالغان پۇل- مالنى ھاراق ئىچىش،

قىمار ئويناش، نەشە چېكىشكە ئوخشاش ھارام ئىشلارغا خەجلەيدىغانلىقىنى ئېنىق بىلگەن كىشىنىڭ ئۇنىڭغا زاكات بېرىشى ياخشى ئەمەستۇر. چۈنكى بۇنداق قىلىش مەسىيەتكە ياردەم بەرگەنلىك قاتارىغا كىرىپ قالىدۇ. ئەمما ئۇنىڭغا بېرىلگەن زاكات پۇلنى ھارام ئىشلارغا خەجلەيدىغانلىقىنى كۇمان بىلەن ياكى باشقىلارنىڭ ئېغىزىدىن بىلگەن تەقدىردىمۇ زاكاتنى ئۇنىڭغا بېرىش جائىزدۇر ۋە بۇ زاكات ئادا بولىدۇ. چۈنكى، گۇمانغا ۋە ئىشەنسىز كىشىلەرنىڭ ئىغۋالىرىغا يۆلىنىپ ئىش كۆرۈش بىزنىڭ دىنىمىزدا چەكلەنگەن بىر يامان ئىشتۇر.

18- سوئال: ئىسلامدا زاكاتتىن باشقىمۇ ياردەم ۋاستىلىرى بارمۇ؟

جاۋاب: زاكاتتىن باشقىمۇ ياردەم ۋاستىلىرى كۆپتۇر. سەدىقە، ياردەم، سىلە- رەھىم، ئېھسان ۋە باشقىمۇ ئاتالغۇلار ئاستىدا بۇيرۇلغان ياردەم ۋاستىلىرى ئۇنىڭ مىسالىدۇر. ئاللاھ تائالا ئۆز ھېكمىتىگە ئاساسەن، مۇسۇلمانلارغا زاكاتتىن ئىبارەت بولغان مەجبۇرى ياردەم ۋاستىسىنى بۇيرۇش بىلەن بىرگە، سەدىقە، ياردەم، ئېھسان، سىلە- رەھىم ۋە باشقىلار قاتارلىق ئىختىيارى ياردەم ۋاستىلىرىنى بۇيرۇش ئارقىلىق مۇسۇلمانلار جەمئىيىتىنىڭ بىرلىك، بىراۋەرلىك، قېرىنداشلىق ئىچىدە گۈللەپ ياشنىشىنى مەقسەت قىلغان. ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆزئارا ياردەم قىلىشىشىنى ئىمانىنىڭ كېرەكلىك ماددىلىرىدىن قىلىپ بەلگىلىگەن. ھەتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە:« خوشنىسىنىڭ ئاچ ياتقانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ، ئۇنى تويغۇزماستىن ئۆزى توق ياتقان ئادەم مۇسۇلمان ئەمەس!» دەپ كۆرسەتكەن. (بۇخارى رىۋايىتى)

19- سوئال: سىلە- رەھىم دېگەن نېمە؟

جاۋاب: سىلە- رەھىم- ئۇرۇق- تۇغقانلارغا ياخشىلىق قىلىش دېمەكتۇر. سىلە- رەھىم ئاللاھ تائالا ئۆزى بىۋاستە بۇيرىغان ئەڭ ئەھمىيەتلىك ئىبادەتلەردىندۇر. ئۇنى تەرك ئېتىش ئېغىر گۇناھلاردىن سانىلىدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە:«ئاللاھ تائالاغا بەرگەن ۋەدىنى مۇستەھكەملىگەندىن كېيىن بۇزغانلار، يەر يۈزىدە بۇزغۇنچىلىق قىلغانلار، ئاللاھ تائالانىڭ سىلە- رەھىم قىلىشتىن ئىبارەت ئەمرىنى تۇتمىغانلار، ئەنە شۇلار لەنەتكە دۇچار بولىدۇ ۋە ئۇلارنىڭ ئاخىرەتلىكى يامان بولىدۇ» دەيدۇ. (رەئد سۈرىسى 25- ئايەت)

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە:« سىلە- رەھىمنى تەرك ئەتكەن ئادەم جەننەتكە كىرمەيدۇ » دەپ كۆرسەتكەن. (ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى)

زاكات ۋە ھەر قانداق ياردەمنى ئەڭ ئاۋۋال ئۆزىنىڭ يېقىن تۇغقانلىرىغا بېرىش ئەڭ ئەۋزەلدۇر. ئۇرۇق- تۇغقانلارغا قىلىنغان ياردەمدە سەدىقە بىلەن سىلە- رەھىم ھەر

ئىككىسىنىڭ ساۋابى باردۇر.

20- سوئال: زاكات بېرىشنىڭ پەرز بولىشىغا يېتەرلىك شەرتلىرى تولۇقلىنىپ بولغان مالنىڭ زاكىتىنى ۋاقتىدىن كېچىكتۈرۈش جائىزمۇ؟

جاۋاب: زاكاتنىڭ پەرز بولىشى ئۈچۈن يېتەرلىك مىقداردا پۇل- مالغا ئىگە بولغانغا ھىجرىيە ھېسابىدا تولۇق بىر يىل ئۆتكەندىن كېيىن، ئۇنىڭ زاكىتىنى ئادا قىلىش پەرز بولۇپ بەلگىلىنىدۇ ۋە ھامان ئۇنى ئادا قىلىش لازىم كېلىدۇ. چۈنكى، خۇددى نامازنىڭ ۋاقتى كىرگەن ھامان نامازنى ئادا قىلىش پەرز بولغاندەك، زاكاتنىمۇ شەرتلىرى تولۇقلىنىڭ ئادا قىلىش ۋاقتى كەلگەن ھامان كېچىكتۈرمەستىن ئادا قىلىش پەرزدۇر. زاكاتنى ئۆزۈرسىز كېچىكتۈرگەن ئادەم گۇناھار بولىدۇ. ئەقبە ئىبنى ھارىستىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئۇ مۇنداق دەيدۇ:« پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن ئەسىر نامىزىنى ئوقۇغاندىم، ئۇ نامازدىن سالام بېرىپ بولۇپ ناھايىتى ئالدىرىغان ھالدا ئۆيىگە كىرىپ كەتتى ۋە بىرئاز ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن، ئۆيىدىن چىقىپ يېنىمىزغا كەلدى. بۇ ۋاقىتتا، ئۇ ئۆزىنىڭ ئالدىراپ ئۆيىگە تېز كىرىپ كەتكەنلىكىدىن ئەجەبلىنىۋاتقان مەسجىد ئەھلىنى كۆرۈپ، ئۇلارغا "نامازدا تۇرغىنىمدا ئۆيۈمدە ئازراق خام ئالتۇننىڭ بارلىقىنى ئېسىمگە ئالدىم-دە، ئۇنىڭ بىزدە تۇرۇپ قېلىشىنى خالىمىغانلىقىمدىن، شۇڭا ئالدىراپ كىرىپ ئۇنى ئېھتىياج ئىگىلىرىگە تەقسىم قىلىپ بېرىۋېتىشنى بۇيرىدىم" دېدى». (بۇخارى رىۋايىتى)

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام زاكاتنى ۋاقتىدا ئادا قىلىشنىڭ زۆرۈرلىكىنى ئېيادىلەپ:« سېنىڭ پۇل- مېلىڭغا زاكات پەرز بولغاندىن كېيىنمۇ ئۇنى ھامان ئادا قىلمىساڭ، ھارام ھالالنى ھالاك قىلىدۇ» دەپ كۆرسەتكەن. (بۇخارى رىۋايىتى)

ھەدىستىكى«ھارام»دىن مەقسەت، ھاجەت ئىگىلىرىنىڭ ھاققى بولغان ۋە مال ئىگىسىنىڭ قولىدىن چىقىپ بولالمىغان زاكات،« ھالال»دىن مەقسەت، مال ئىگىسىنىڭ زاكاتنىڭ سىرتىدىكى پۇل- مېلىدۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە بىر ھەدىسىدە:«مالغا ئارىلاشقان زاكات ئۇمالنى ھالاك قىلماي قالمايدۇ» دەپ كۆرسەتكەن. (بۇخارى رىۋايىتى).

پايدىلىنىلغان ماتېرىياللار

1